

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Heli Katainen

Sua vähän nauratti itteeski oma juttus

Keskustelunanalyttinen tutkielma naurusta Maria!-keskusteluohjelmassa

Nykysuomen pro gradu -tutkielma

Vaasa 2011

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tavoite	5
1.2 Aineisto	6
1.3 Menetelmä	8
1.4 Tausta ja aikaisempi tutkimus	9
2 NAURU OSANA TELEVISIOKESKUSTELUN INSTITUTIONAALISTA VUOROVAIKUTUSTA	12
2.1 Keskustelunalyysin lähtökohtia	12
2.1.1 Keskustelun perusjäsenyykset	15
2.1.2 Institutionaalinen vuorovaikutus	17
2.2 Vuorovaikutus televisiossa	19
2.2.1 Talk show'n ja televisiopuheen erityispiirteitä	20
2.2.2 Vuorovaikutus televisiokeskustelussa	23
2.3 Naurun ja huumorin rooli vuorovaikutuksessa	25
2.3.1 Nauru osana vuorovaikutusta	26
2.3.2 Huumori ja vitsailu	30
3 NAURU MARIA!-KESKUSTELUOHJELMASSA	34
3.1 Kvantitatiivinen katsaus aineistoon	35
3.2 Nauru haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheessa	39
3.2.1 Nauraminen yhdessä	40
3.2.2 Nauraminen yksin	47
3.3 Nauru haastattelun aikana	52
3.3.1 Nauru osoittamassa tilanteen hauskuutta ja jaettua huumoria	53
3.3.2 Nauru epäonnistuneen huumorin yhteydessä	59
3.3.3 Nauru ongelmatilanteissa ja keskeyttämässä vakavan puheen- aiheen	63

3.3.4 Nauraminen muille osallistujille	69
4 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	74
LÄHTEET	80
LIITE. Litterointimerkit	85

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Heli Katainen
Pro gradu -tutkielma:	<i>Sua vähän nauratti itteeski oma juttus</i> Keskustelunanalyttinen tutkielma naurusta Maria!- keskusteluohjelmassa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi
Valmistumisvuosi:	2011
Työn ohjaaja:	Esa Lehtinen

TIIVISTELMÄ:

Tässä tutkielmassa tarkastellaan naurua Maria!-keskusteluohjelmassa. Tavoitteena on tarkastella naurua mahdollisimman tarkasti sen esiintymisympäristössä ja analysoida, milloin, missä ja miten naurua tuotetaan sekä miten siihen vastataan ja miten osallistujat tulkitsevat sitä osana meneillään olevaa vuorovaikutustilannetta.

Tutkielman teoreettinen viitekehys on keskustelunanalyysi, joka sopii hyvin tutkimuksiin, joissa halutaan tarkastella vuorovaikutusta yksityiskohtaisesti. Tutkielman aineisto koostuu kahdesta Maria!-jaksosta ja on pituudeltaan 53 minuuttia. Aineistosta on litteoitu naurua sisältävät osuudet, ja litteraatiosta puolestaan on poimittu esimerkkejä tutkielman analyysiosuuteen.

Tulokset osoittavat, että nauraminen on Maria!-ohjelmassa pitkälti vieraiden tehtävä, sillä vieras toimii esimerkiksi toimittajaa useammin naurun aloittajana. Vieras myös vastaa usein toimittajan nauruun liittymällä mukaan nauruun, kun taas toimittaja ei usein edes reagoi vieraan nauruun.

Naurua esiintyy aineistossa huomattavan erilaisissa tilanteissa ja tehtävissä: merkinä tilanteen hauskuudesta ja jaetusta huumorista, epäonnistuneen huumorin yhteydessä, ongelmatilanteissa ja keskeyttämässä vakavan puheenaiheen sekä tilanteissa, joissa toinen keskustelija saatetaan naurunalaiseksi. Nauru voi myös olla sekä yhteisnaurua että nauramista yksin. Yksin nauraminen merkitsee usein ongelmaa vuorovaikutuksessa, kun taas yhdessä nauraminen on merkki esimerkiksi samanmielisyydestä ja jaetusta huumorintajusta.

Epäsymmetria ja toimittajan ja vieraan erilaiset institutionaaliset roolit ja tehtävät selittävät eroja nauramisessa. Ohjelmassa näkyy myös toimittajan vallankäyttö: hän voi esimerkiksi käyttää naurua hyväkseen keskeyttäessään vieraan puheenvuoron tai tehdessään vieraasta naurun kohteen.

AVAINSANAT: keskustelunanalyysi, nauru, keskusteluohjelma, institutionaalinen vuorovaikutus

1 JOHDANTO

Nauru on osa jokaisen ihmisen arkea. Se on sosiaalista, tarttuu helposti muihin ihmisiin ja tuo hyvänolontunnetta itselle ja muille. Naurua esiintyy erilaisissa keskustelutilanteissa, joissa sillä on monenlaisia tehtäviä, mutta se on silti edelleen monessa suhteessa arvoitus tutkijoillekin. Glennin (2003: 1) mukaan naurulla on tärkeä rooli ihmisten välisissä suhteissa ja niiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Naurun monimuotoisuudesta huolimatta sitä pidetään kuitenkin yleisesti merkityksettömänä piirteenä, joka on sen vuoksi helppo sulkea vakavan tutkimuksen ulkopuolelle.

Mielestäni jo nämä lähtökohdat tekevät naurun tutkimisesta tarpeellista ja tärkeää, ja sen vuoksi tarkastelenkin pro gradu -tutkielmassani naurua yhtenä vuorovaikutuksen monista merkittävistä piirteistä. Aineistokseni olen valinnut Maria!-keskusteluohjelman. Analysoin siis tutkielmassani naurua institutionaalisessa kontekstissa. Haluan tutkielmallani osoittaa, että monien muiden vuorovaikutuspiirteiden ohella myös naurulla on vuorovaikutuksessa omat tärkeät tehtävänsä.

1.1 Tavoite

Analysoin tutkielmassani naurua yhtenä vuorovaikutuksen merkittävänä piirteenä. Naurun ajatellaan syntyvän hauskoista tilanteista ja sitä pidetään ilmiönä, jonka voi jakaa muiden kanssa (Haakana 1999: 2). Tavoitteenani on tuoda esiin, että naurulla on monia funktioita ja sitä esiintyy erityyppisissä tilanteissa. Naurun luokittelu pelkäksi reaktioksi huumoriin ei riitä kuvaamaan naurun luonnetta. Aina nauru ei myöskään ole yhdessä nauramista, vaan joissakin tilanteissa nauretaan yksin. Kiinnitän huomiota erityisesti toimittajan ja vieraiden nauruun, koska he ovat televisio-ohjelmassa keskustelun varsinaisia osapuolia. Myös yleisön naurulla voi kuitenkin olla tilanteissa merkitystä, minkä vuoksi olen analyysissäni huomioinut tarpeen mukaan myös yleisön naurun. Olen kuitenkin kiinnostunut lähinnä toimittajan ja vieraiden välisestä vuorovaikutuksesta, joten yleisön nauru on mukana analyysissäni vain silloin, kun se vaikuttaa osallistu-

jien toimintaan. Aineistossani on esimerkiksi tilanteita, joissa yleisö nauraa ensin ja vieras yhtyy yleisön nauruun.

Käsittelen tutkielmassani naurua systemaattisena ilmiönä, jolla on oma paikkansa vuorovaikutuksessa. Tavoitteenani on selvittää, missä, milloin ja miten naurua tuotetaan sekä miten siihen vastataan ja miten sitä tulkitaan osana meneillään olevaa vuorovaikutustilannetta. Pysin tarkastelemaan mahdollisimman tarkasti ja monipuolisesti naurua sen eri esiintymisympäristöissä, mutta samalla pyrin tuomaan esiin myös institutionaaliseen vuorovaikutukseen ja nimenomaan televisiokeskustelun vuorovaikutukseen liittyviä seikkoja. Tärkeää analyysissäni on myös huomioida ne vuorovaikutustilanteet, joissa osallistujat nauravat yhdessä ja erikseen. Analysoin sitä, miten yhdessä nauramisesta tehdään relevanttia, miten toisen puhujan nauruun vastataan ja kuka siihen vastaa.

Tavoitteenani on saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisissa tilanteissa ja keskustelun kohdissa naurua esiintyy? Kuka nauraa ensin ja yhtyvätkö muut nauruun? Miten nauruun vastataan? Voiko naurun avulla toteuttaa institutionaalisia tehtäviä tai muita tehtäviä? Millaista vuorovaikutusta nauru rakentaa toimittajan ja vieraiden välille? Kumpi nauraa enemmän – vieras vai toimittaja? Käyttävätkö vieras ja toimittaja naurua eri tavalla institutionaalisen roolinsa perusteella?

1.2 Aineisto

Tutkielmani aineistona on Nelosella esitettävä Maria!-ohjelma, jota voi kuvailla esimerkiksi keskusteluohjelmaksi tai talk show'ksi. Talk show'n ja keskusteluohjelman määrittelyssä on omat ongelmansa. Käytän tutkielmassani Nuolijärven ja Tiittulan määrittelmää, jonka mukaan keskusteluohjelma nähdään yläkäsitteenä ja talk show sen alakäsitteenä (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 80). Timbergin (2002: 2) mukaan erilaisten talk show -ohjelmien muodot poikkeavat paljon toisistaan ja ovat samaan aikaan hyvin lähellä tavallista arkikeskustelua. Ohjelmia yhdistää kuitenkin esimerkiksi se, että keskustelut ovat aina tarkkaan suunniteltuja ja talk show'n formaatin mukaisiksi jäsennettyjä. Vaikka ohjelmat ja juontajat muuttuvat ajan kuluessa, pysyvät talk show'n pääperiaat-

teet samoina. Maria!-n voi luokitella talk show'ksi, koska vieraat ovat julkisuudesta tuttuja henkilöitä ja aiheet usein kevyitä. Ohjelman viihteellisen luonteen vuoksi myös oletan, että suuri osa naurusta liittyy jollain tavalla huumoriin. Toisaalta uskon, että aineistossa esiintyy myös paljon naurua täysin erilaisissa tilanteissa ja tehtävissä.

Maria!-ohjelmaa on lähetetty vuodesta 2008 alkaen. Ohjelma lähetetään suorana lähetyksenä, ja sitä juontaa toimittaja Maria Veitola (MV). Tavallisesti ohjelmassa on 3–5 vierasta, jotka ovat enemmän tai vähemmän julkisuudesta tuttuja henkilöitä, esimerkiksi näyttelijöitä, poliitikkoja tai muusikkoja. Lisäksi ohjelmassa on usein mukana musiikkivieras, joka esiintyy viimeisenä. (Nelonen 2010) Valitsin tutkielmani aineistoksi 14.4. ja 21.4.2010 lähetetyt Maria!-jaksot, joissa on vieraina manageri Mika Kataja (MK), rap-yhtye Raptorin Izmo (I), Jufo (J) ja Kaivo (K), näyttelevä muusikko Olavi Uusivirta (OU), taiteilijat Rakel Liekki (RL) ja Riikka Hyvönen (RH) sekä kohujulkkis Johanna Tukiainen (JT). Käytän litteraatiossa vieraista ja toimittajasta suluissa olevia lyhenteitä.

Valitsin jaksot aineistooni sattumanvaraisesti. Tärkein kriteeri oli se, että halusin valita ne jaksot, jotka olivat tutkielman tekoa aloittaessani tuoreimmat. En siis valinnut jaksoja niiden sisällön tai vieraiden perusteella tai siksi, että niissä esiintyisi erityisen paljon naurua. Yhden jakson pituus on 45 minuuttia, joten yhteensä aineistoni kesto olisi 90 minuuttia. Olen kuitenkin rajannut tutkielman ulkopuolelle muutamia seikkoja, joiden takia aineistoni todellinen kesto on 53 minuuttia. Koska kiinnostukseni kohdistuu toimittajan ja vieraiden väliseen vuorovaikutukseen, aivan koko ohjelman sisältö ei ole tutkielmani kannalta oleellista.

En esimerkiksi aio analysoida ohjelmassa esitettäviä lyhyitä videoita, koska niissä ei ole mukana ohjelman vieraita ja osassa videoista myös näytellään. Toinen peruste videoiden jättämiseksi aineiston ulkopuolelle on se, että niitä ei muun ohjelman lailla lähetetä suorana lähetyksenä. Lisäksi 14.4. lähetetyssä jaksossa on mukana yhdysvaltalainen vieras, jota Veitola haastattelee englanniksi, joten myös tämä osio jää tutkielmani ulkopuolelle. En myöskään analysoi niitä Veitolan juontoja, jotka hän osoittaa sekä studioyleisölle että katsojille. Olen jättänyt nämä osiot analyysin ulkopuolelle, koska ne ovat pitkälti yksinpuhelua, johon saattaa sisältyä korkeintaan lyhyt sananvaihto ohjelman

avustajan Laurin kanssa. Tällaisia juontoja esiintyy tavallisesti heti ohjelman alussa, ennen jokaista vierasta sekä ohjelman lopussa.

1.3 Menetelmä

Tutkin työssäni merkitysten rakentumista vuorovaikutuksessa. Teoreettisena viitekehystenä työssäni toimii keskustelunanalyysi, jonka menetelmät mahdollistavat pienten vuorovaikutuspiirteiden tarkan analyysin ja joka sen vuoksi sopii hyvin tutkielmani teoreettiseksi taustaksi. Naurun lisäksi tutkielmani käsittelee myös institutionaalista vuorovaikutusta televisioympäristössä. Armisen (2005: 63) mukaan keskustelunanalyysi sopii hyvin myös institutionaalisen vuorovaikutuksen analysointiin, koska se saa ajattelemaan uudestaan vuorovaikutuksen käytäntöjä ja saattaa sitä kautta myös avata uusia näkökulmia vuorovaikutukseen.

Käytän tutkielmassani pääosin kvalitatiivista menetelmää, mutta luvussa 3.1 esitän kvantitatiivista menetelmää käyttäen lyhyen johdannon varsinaiseen analyysiini. Naurun määrää aineistossa ei ole helppo esittää – eikä Haakanan (1999: 36) mukaan keskustelunanalyysi kvantitatiiviseen analyysiin varsinaisesti kannustakaan. En pyrikään laskemaan tarkasti, kuinka paljon naurua aineistossani esiintyy ja kuka nauraa eniten. Tutkin naurun merkitystä ja asemaa vuorovaikutuksessa, joten mielestäni on kuitenkin tärkeää selvittää, onko toimittajan ja vieraan naurussa selkeitä eroja. Tärkeä kysymys on se, onko toiselle osapuolelle toistuvasti tyypillisempää nauraa ensin. Lisäksi tarkastelen sitä, miten toimittaja ja vieraat vastaavat nauruun.

Pääasiassa analysoin kuitenkin aineistoani kvalitatiivisesta näkökulmasta. Olen poiminnut ja litteroinut aineistostani naurua sisältävät jaksot. Aineistossani nauru nousee johdonmukaisesti esiin tietynlaisten tilanteiden yhteydessä, ja sen avulla voidaan haastattelussa myös suorittaa tiettyjä vuorovaikutukseen liittyviä tehtäviä ja tekoja. Naurun avulla voidaan esimerkiksi jakaa yhteistä huumoria, päättää toimintajakso ja saattaa toinen osallistuja naurunalaiseksi. Luvussa 3.2 tarkastelen naurua haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheissa, jotka eroavat luonteeltaan ja tavoitteiltaan varsinaisesta haastattelusta.

Tässä luvussa keskityn erityisesti tilanteisiin, joissa nauretaan joko yksin tai erikseen. Luvussa 3.3 tutkin haastattelun aikana esiintyvää naurua, jonka olen jakanut neljään eri kategoriaan.

En huomioi ainoastaan puhdasta naurua, vaan analysoin myös nauraen puhuttuja jaksoja ja naurahduksia. Naurua litteroidessani pyrin huomioimaan myös naurun foneettiset piirteet, joiden mukaan litteroin naurua (esimerkiksi *heh heh* tai *hah hah*). Puheen sisällä esiintyvän naurun litteroimisessa käytän merkkiä (h). Tavallisesti naurun yhteydessä myös hymyillään: hymyillen sanotun sanan tai jakson merkinä toimii *£*. Lisää litterointimerkkejä on tutkielmani liitteessä. Huomioin litteraatioissani myös sanattomia vuorovaikutuksen piirteitä, mikäli ne ovat analyysin kannalta olennaisia. Hymy on yksi tällainen piirre, sillä vuorovaikutuksessa saatetaan hymyillä silloinkin, kun ei puhuta. Arminen (2005: 64–65) mukaan hyvä litteraatio nostaa esiin vuorovaikutuksen keskeiset piirteet, helpottaa analysointia ja auttaa esittämään löydökset yleisölle. Pyrin merkitsemään mahdollisimman tarkasti sen, mitä ja miten sanotaan, mutta litteraation ongelma on silti sen väistämätön epätarkkuus. Vuorovaikutus koostuu niin monista pienistä ja huomattomista yksityiskohdista, että sitä on mahdotonta muuttaa kirjoitettuun muotoon täysin tarkasti.

1.4 Tausta ja aikaisempi tutkimus

Keskustelunanalyysi on monella eri alalla sovellettu tutkimussuunta. Myös televisio-keskustelujen pohjalta tehtyä tutkimusta on runsaasti. Eniten keskustelunanalyttista tutkimusta on tehty Yhdysvalloissa, jossa suuntaus sai alkunsa (Berg 2001: 40). Televisioinstituution piirissä on tutkittu ehkä eniten uutishaastatteluja – sitä, miten osallistujat rakentavat vuorovaikutuksensa haastatteluksi, millaisiin sääntöihin ja konventioihin he orientoituvat ja mikä on haastattelun suhde arkikeskusteluun ja muuhun sosiaaliseen todellisuuteen (ks. Heritage 1985; Greatbatch 1988; Clayman & Heritage 2002).

Nauru on ollut tutkijoiden kiinnostuksen kohteena keskustelunanalyysin synnystä lähtien (Haakana 1999: 29). Muun muassa keskustelunanalyysin kehittäjä Harvey Sacks on

käsitellyt aihetta luennoissaan, jotka julkaistiin vuonna 1992. Sacks on tarkastellut esimerkiksi vitsin ja naurun välistä suhdetta, naurun paikkaa keskustelussa ja yhdessä nauramista. Jefferson (1979, 1984) puolestaan on tutkinut muun muassa naurusekvenssien rakennetta ja naurun ilmenemistä tietynlaisten toimintojen yhteydessä. Jefferson on kiinnittänyt huomiota siihen, miten muita kutsutaan nauramaan ja miten kutsuja hyväksytään tai hylätään. Myös Glenn (2003) on tutkinut naurua vuorovaikutuksessa. Hän on tarkastellut muun muassa yhdessä nauramista, muille osallistujille nauramista sekä sitä, kuka nauraa ensin.

Suomessa keskustelunanalyttisiä tutkimuksia on tehty 1980-luvulta lähtien (Berg 2001: 40), mutta julkinen keskustelu nousi tutkimuksen kohteeksi vasta 1990-luvun aikana (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 30). Nuolijärvi ja Tiittula (2000) ovat kirjoittaneet televisioinstitutionaalisuudesta laajan teoksen, jossa käsitellään muun muassa televisio-keskustelun agenda ja julkisuuden keskustelijan roolia televisiossa. Kajanne (2001) on selvittänyt väitöskirjassaan yleisön osallistumista ja tavallisten kansalaisten merkitystä poliittisissa televisiokeskusteluissa. Berg (2003) puolestaan on tutkinut toimittajan ja poliitikon vuorovaikutusta televisiokeskustelussa näkökulmanaan toimittajan syyllistävät ja epäilevät kysymykset ja niistä syntyvien haastattelujaksojen kehittyminen.

Naurua ja huumoria on tutkinut Suomessa lähinnä Markku Haakana (1995, 1996, 1999). Vuonna 1999 valmistuneessa väitöskirjassaan Haakana tutki naurun merkitystä lääkärin ja potilaan välisessä vuorovaikutuksessa. Tulokset osoittivat, että lääkärit eivät yleensä naura yhdessä potilaiden kanssa eivätkä myöskään tuo keskusteluun uusia naurun aiheita. Muutenkin potilaat nauravat lääkäreitä enemmän. Haakanan (2000: 89) mukaan naurua koskevaa tutkimusta voi lähestyä monelta suunnalta ja monin tavoin. Moni liittyy aiheeseen huumoriin, pohtii tutkimuksen käytännön merkitystä tai epäilee työn kielitieteellistä relevanssia. Ainakin periaatteessa naurua koskevia tutkimuksia voi soveltaa eri tavoilla.

Suuri osa televisiokeskusteluja koskevista keskustelunanalyttisistä tutkimuksista käyttää aineistonaan ajankohtaisohjelmia tai uutishaastatteluja, joissa on keskustelijoina poliitikkoja tai tietyn alan asiantuntijoita. Tietääkseni viihteellisempiä keskusteluohjelmia

ei juuri ole tutkittu keskusteluanalyysin näkökulmasta. Kenties tähän on syynä se, että viihteellisiä ohjelmia ei ole pidetty tarpeeksi vakavana tutkimusaiheena. Oma tutkielmani sijoittuu siinä mielessä keskusteluanalyyttisen perinteen jatkoksi, että käytän monien muiden tavoin aineistonani television keskusteluohjelmaa, jonka vuorovaikutusta analysoin. Maria!-ohjelman valitseminen aineistoksi tuonee kuitenkin tutkielmaan vähän uutta näkökulmaa aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna. Haluan myös tuoda esille naurun, joka on edelleen keskusteluanalyysissä suhteellisen harvinainen ja vähän tutkittu aihe.

2 NAURU OSANA TELEVISIOKESKUSTELUN INSTITUTIONAALISTA VUOROVAIKUTUSTA

Nuolijärvi ja Tiittula (2000: 35) toteavat, että kieli on yksi osa sosiaalista toimintaa. Kielen avulla voidaan myös rakentaa sosiaalista todellisuutta. Keskustelujen analyysi on tärkeä osa vuorovaikutuksen tutkimusta, sillä sen avulla saadaan esiin muun muassa sellaisia sosiaalisen toiminnan puolia, joita ei muilla menetelmillä saada esiin. Nauru on yksi tällainen sosiaaliseen toimintaan liittyvä piirre, jonka tutkiminen on mahdollista keskusteluanalyysin menetelmiä käyttämällä. Tässä luvussa nostan esiin tutkimussuunnan keskeisiä piirteitä ja käsittelen lisäksi keskusteluohjelman vuorovaikutusta sekä naurun ja huumorin roolia vuorovaikutuksessa.

Luvussa 2.1 tarkastelen muun muassa keskusteluanalyysin lähtökohtia, keskustelun perusjäsenyyksiä sekä institutionaalisen vuorovaikutuksen piirteitä. Koska tutkimukseni aineistona on television keskusteluohjelma, pidän tarpeellisena ottaa esiin myös televisiokeskustelua ja sen vuorovaikutusta määrittäviä ja rajoittavia tekijöitä, joita tuon esiin luvussa 2.2. Luvussa 2.3 puolestaan siirryn käsittelemään naurua eli sitä vuorovaikutuksen piirrettä, joka on omassa tutkielmassani varsinaisen kiinnostuksen kohteena. Tarkastelen naurua pääasiassa keskusteluanalyttisesta näkökulmasta. Vaikka tutkielmani onkin keskusteluanalyttinen, käsittelen luvussa 2.3 lyhyesti myös huumoria ja vitsailua – katsotaanhan naurun ja huumorin monesti liittyvän kiinteästi toisiinsa.

2.1 Keskusteluanalyysin lähtökohtia

Keskusteluanalyysi on vuorovaikutusprosessin tutkimista varten kehitetty tutkimussuunta. Vuorovaikutus nähdään tarkasti jäsentyneenä toimintana, jolla on omat sääntönsä ja systematiikkansa. Kielenkäyttö, kuten kaikki muukin yhteistoiminta, edellyttää jonkinasteista järjestystä. Kahden ihmisen välinen keskustelu vaatii toteutuakseen vuorottelua, sillä jatkuva päällekkäin puhuminen ja keskeyttäminen tekevät keskustelun mahdottomaksi. Tämä järjestyksen edellytys on yksi keskusteluanalyysin lähtökohdistta. (Raevaara, Ruusuvaara & Haakana 2001: 11–12, 15)

Tutkimussuunnan juuret ovat etnometodologisessa perinteessä. Etnometodologia eli kansanmenetelmäoppi tutkii niitä menetelmiä ja sitä ajattelua, joiden varassa ihmiset toimivat ja ymmärtävät toistensa toimintoja jokapäiväisessä elämässä. (Heritage 1996: 18, 228) Etnometodologiassa tarkastellaan siis sitä, miten ihmiset tekevät todellisuudestaan sellaisen kuin se on (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 36). Etnometodologisen suuntauksen isänä pidetään Harold Garfinkelia, jonka oppilas Harvey Sacks puolestaan loi 1960- ja 1970-luvulla pohjan keskustelunanalyysille yhdessä Emanuel Schegloffin ja Gail Jeffersonin kanssa. Sacksin vuosina 1964–72 pitämät ja vuonna 1992 julkaistut luennot koostuvat lähes kahdestatuhannesta sivusta ja ovat edelleen pitkälti keskustelunanalyttisen tutkimuksen pohjana. Myöhemmin keskustelunanalyysi on myös levittäytynyt moneen suuntaan ja monille tieteenaloille (Heritage 1996: 15, 228): keskustelunanalyttisiä tutkimuksia on tehty muun muassa lääke-, kauppa- ja kasvatustieteen alalla (Heritage & Clayman 2010: 1). Vaikka keskustelunanalyysi on syntynyt sosiaalitieteiden piirissä, se on sittemmin saanut vahvan aseman erityisesti kielitieteessä (Raevaara ym. 2001: 12).

Keskustelunanalyysin avulla yritetään etsiä vastauksia muun muassa seuraavanlaisiin kysymyksiin: Mitä ihmiset tekevät puhuessaan? Miten puhe on jäsentynyt? Miten ihmiset koordinoivat puheensa vuorovaikutuksessa? Mikä on puheen rooli laajemmissa sosiaalisissa tilanteissa? (Hutchby & Wooffitt 1998: 1) Keskeistä keskustelunanalyysissa on osallistujien oman näkökulman nostaminen tutkimuksen lähtökohdaksi (Lappalainen 2009: 18). Tutkija siis analysoi muun muassa sitä, miten osallistujat itse osoittavat tulkitsevansa vuorovaikutusta. Tainio (2007: 30) toteaaakin, että analysoijan tavoitteena on pitäytyä vuorovaikutuksesta havaittavissa tulkinnoissa eikä nojata omiin ennakkoodotuksiinsa. Keskustelunanalyttisen tutkimuksen vahvuus on se, että myös lukija tai kuulija voi nähdä esimerkkien avulla, mihin tulkinta perustuu.

Tärkeä periaate on autenttisuus: aineistona käytetään vuorovaikutustilanteita, jotka olisivat tapahtuneet myös ilman tutkimustarkoitusta. Analyysin kohteena voi olla ainoastaan tallennettua aineistoa eli nykyään tavallisesti videotallenne. Näiden ehtojen täyttyminen on tärkeää, koska keskustelunanalyysissä pyritään tutkimaan osallistujien toimintaa mahdollisimman luonnollisissa tilanteissa ja mahdollisimman täsmällisesti. Tallen-

netun aineiston avulla analysoija voi tarkentaa tulkintaansa useita kertoja. Vaikka pää-tutkimuskohteena on tallennettu aineisto, tutkimisen helpottamiseksi vuorovaikutus muutetaan myös kirjalliseen muotoon eli *litteraatioksi*. Litteraatioihin merkitään esimerkiksi päällekkäisyydet, tauot ja toisto. Lisäksi litteraatioihin voidaan merkitä vuorovaikutusta täydentäviä seikkoja, joita ovat muun muassa ilmeet, eleet, äänensävy ja toiminta. (Tainio 2007: 28–29) Omassa litteraatioissani olen luonnollisesti huomionnut nau-run ja tarpeen mukaan myös hymyn erityisen tarkasti.

Keskustelunanalyttinen aineisto voi olla joko arkikeskustelua tai institutionaalista keskustelua. Arkikeskustelut ovat olleet alusta lähtien keskeisessä asemassa, kun taas institutionaaliin tilanteisiin liittyviä vuorovaikutuksen muotoja vältettiin pitkään. (Heritage 1996: 243) Arminen (2005: 15) toteaa, että institutionaalista vuorovaikutusta alettiin tutkia vasta 1970- ja 1980-luvun vaihteessa, mutta nykyään sillä on keskustelunanalyysissä vahva asema. Heritagen ja Claymanin (2010: 12) mukaan arkikeskustelun keskeistä asemaa keskustelunanalyysin alkuvaiheissa on perusteltu muun muassa sillä, että arkikeskustelu on hallitseva vuorovaikutuksen muoto ja ensimmäinen kommunikaation muoto, johon lapsi on kosketuksissa ja jonka kautta sosialisatio etenee. Lapsi oppii ensin toimimaan ihmisten kanssa erilaisissa arkitilanteissa, mutta institutionaalisuuden kieli ja vuorovaikutus on opittava erikseen (Raevaara ym. 2001: 15). Arkikeskustelu edeltää siis muita, erikoistuneempia vuorovaikutusmuotoja sekä yksilön elämässä että koko yhteiskunnassa (Heritage & Clayman 2010: 12). Arkikeskustelu nähdään myös institutionaalista keskustelua monimuotoisempana, koska keskustelijoilla on tällöin käytössään enemmän vaihtoehtoja ja keskustelun keinoja. Institutionaalisten vuorovaikutustilanteiden tutkiminen on tässä valossa ollut pitkälti vertailevaa tutkimusta, jossa institutionaalisia vuorovaikutuksen muotoja tarkastellaan poikkeamina ja muunnoksina arkikeskustelusta. (Raevaara ym. 2001: 14–15) Käsittelen institutionaalista vuorovaikutusta laajemmin luvussa 2.1.2.

Kun aineistoa analysoidaan keskustelunanalyysin näkökulmasta, nousee keskustelussa ilmenevien toimintojen tai niiden osien pohjalta aina yksi ja sama kysymys: miksi tämä nyt? (Heritage & Clayman 2010: 14). Vastauksena tähän kysymykseen keskustelunanalyysissä tutkitaan puheenvuoroa eli yhden puhujan muodostamaa kokonaisuutta suh-

teessa sitä edeltävään ja seuraavaan toimintaan. Merkitykset rakentuvat siis keskustelijoiden välisessä yhteistyössä. (Lappalainen 2009: 18) Haakana (1995: 367) toteaa, että jokainen keskustelun vuoro on tulkinta edeltävästä vuorosta. Keskustelijat osoittavat puhuessaan, miten he ovat tulkinneet edeltävän puheen, ja antavat vihjeitä oman vuoronsa tulkitsemiseen. Nämä tulkinnat ovat kuitenkin useimmiten implisiittisiä, joten niitä ei lausuta ääneen. Sen sijaan puhuja tuottaa vuoroon vastauksen, joka noudattaa hänen omaa tulkintaansa vuoron sisällöstä ja funktiosta.

2.1.1 Keskustelun perusjäsennykset

Keskusteluanalyttisissä tutkimuksissa on osoitettu, että arkinen vuorovaikutus rakentuu tiettyjen *perusjäsennysten* varaan. Jäsennykset ovat sellaisia normatiivisia rakenteita, joihin puhujat suuntautuvat keskustelussa ja joiden avulla sosiaalisia tilanteita tehdään yhteisesti ymmärrettäviksi. Voidakseen toimia yhdessä keskustelijoilla täytyy olla samansuuntainen käsitys siitä, mitä he ovat tekemässä ja mistä he ovat puhumassa. (Raevaara ym. 2001: 15) Kielellistä ja ei-kielellistä toimintaa kuvataan keskusteluanalyttisessä perinteessä kolmen jäsennyksen avulla, joita ovat *vuorottelujäsennyys*, *sekvenssijäsennyys* ja *korjausjäsennyys*. Nämä jäsennykset kulkevat limittäin keskustelun lomassa ja vaikuttavat yhdessä vuorovaikutuksen kulkuun. (Tainio 2007: 31) Raevaaran ym. (2001: 16) mukaan jäsennykset ovatkin resursseja, joiden avulla ihmiset voivat toimia yhdessä ja ymmärtää toisiaan.

Vuorottelujäsennyksen avulla neuvotellaan siitä, kuka puhuu ja toimii ja kuinka pitkään (Tainio 2007: 31). Sacks, Schegloff ja Jefferson (1974: 696–701) ovat klassisessa artikkelissaan todenneet, että vuorotellen toimiminen on keskeinen sosiaalisen järjestyksen muoto: se ei näy ainoastaan keskustelussa, vaan myös esimerkiksi peleissä ja leikeissä sekä asiakaspalvelutilanteissa. Keskustelussa vuorottelulla on oma systematiikkansa, jonka perusteella keskustelijat esimerkiksi tietävät, kuka voi puhua ja miten pitkään ja miten vuorot vaihtuvat. Keskustelu on tavallisesti sujuvaa: useimmiten puhutaan yksi kerrallaan, päällekkäispuhunnat kestävät vain hetken, vaikka ovatkin keskustelussa yleisiä, ja tavallisesti vuorosta toiseen siirrytään ilman katkosta ja päällekkäisyyttä. Vuorosten järjestyksestä, pituudesta, sisällöstä ja jakautumisesta puhujien kesken ei myöskään ole mää-

rätty etukäteen. Institutionaalisissa keskusteluissa vuorottelua kuitenkin tavallisesti sää-
dellään. Keskustelunalyysissa ajatellaan, että vuorottelu ei ole sattumanvaraista, vaan
sillä on oma rakenteensa. Peräkkäiset vuorot muodostavat toisiinsa liittyviä rykelmiä,
joita keskustelunalyysissa tarkastellaan toimintoina. Vuorot rakentuvat *vuoron raken-*
neyksiköistä, jotka todentuvat esimerkiksi lausekkeina, fraaseina tai intonaationa ja
mahdollistavat vuoron siirtymisen seuraavalle puhujalle, vaikka vuoro ei todellisuudes-
sa aina vaihdukaan. (Arminen 2005: 118; Schegloff 2007: 1–3)

Sekvenssijäsennys puolestaan viittaa vuorojen ja toimintojen muodostamaan kokonai-
suuteen, joka on johdonmukainen, järjestynyt ja mielekäs. Keskustelu rakentuu vasta-
vuoroisuuden pohjalle: puheenvuoroissa vastataan edelliseen vuoroon ja rakennetaan
seuraavaa vuoroa. (Schegloff 2007: 1–2) Heritage (1996: 240) mukaan jokainen pu-
heenvuoro määrittelee jollakin tavalla, millainen toiminto toisen puhujan tulee suorittaa
seuraavassa vuorossa. Puheenvuorot rakennetaan siten, että ne kiinnittyvät toisiinsa ja
muodostavat toimintajaksoja eli *sekvenssejä* (Raevaara ym. 2001: 15). Sekvensseihin
liittyy olennaisesti *vierusparin* käsite, jolla tarkoitetaan kahta toisiinsa kiinteästi liitty-
vää toimintaparia (Heritage 1996: 240). Schegloffin (2007: 13) mukaan vieruspareihin
liittyy tiettyjä piirteitä: ne rakentuvat kahdesta eri puhujan tuottamasta vuorosta, ovat
peräkkäisiä, kuuluvat yhteen ja järjestyvät *etu-* ja *jälkijäseneksi*. Tyypillinen etujäsen on
kysymys, joka luo odotuksen vastauksesta jälkijäsenenä. Aina odotuksiin ei kuitenkaan
vastata odotuksenmukaisesti vaan odotuksenvastaisesti eli *preferoimattomana*. Esimer-
kiksi kysymys voi jäädä ilman vastausta. Preferoimattoman vuoron tuottaminen vaatii
tavallisesti jonkin selityksen. (Heritage 1996: 240, 263–264)

Kolmantena tekijänä keskustelua jäsentää korjausjäsenys, joka kuvaa sitä, miten kes-
kustelijat korjaavat omaa puhettaan tai ilmaisevat kuuntelemiseen ja ymmärtämiseen
liittyviä ongelmia (Sorjonen & Raevaara 2006: 26). Vuorovaikutustilanteissa puheen-
vuorot rakentuvat vähitellen, ja keskustelijat joutuvat hakemaan ja muokkaamaan sano-
jaan. Puheen keskeyttäminen muokkauksia varten kuuluu olennaisesti kaikenlaisiin pu-
hetilanteisiin. (Sorjonen & Laakso 2005: 244) Muokkaukset voivat merkitä erilaisia asi-
oita. Sorjosen ja Raevaaran (2006: 26) mukaan esimerkiksi takeltelu ja epäröinti voivat
viitata puheen tuottamisen vaikeuteen, mutta myös puheella tehdyn teon ongelmallisuus-

teen. Tyypillisintä on, että puhuja korjaa itse itseään esimerkiksi keskeyttämällä sanomansa ja valitsemalla toisen ilmauksen ja muuttamalla puheen suuntaa uudelleenmuotoiluilla (Sorjonen & Laakso 2005). Schegloffin, Jeffersonin ja Sacksin (1977) mukaan keskustelussa on preferoitua, että ongelman tuottaja myös korjaa ongelman itse. Korjausvuorossa ensimmäinen puhuja voi myös oikaista toisen puhujan vuorossa ilmenneen väärinymmärryksen. Jos korjausta ei tule, voi toinen puhuja päätellä tulkinneensa ensimmäisen vuoron oikein. (Heritage 1996: 253)

2.1.2 Institutionaalinen vuorovaikutus

Institutionaalista vuorovaikutusta paljon käsitelleiden Drew'n ja Heritagen (1992: 3–4) mukaan institutionaalisuus ei synny pelkästään puitteista, sillä institutionaalisuutta voidaan toteuttaa myös sellaisissa paikoissa, joita ei tavallisesti pidetä institutionaalina, esimerkiksi kotona. Sen sijaan vuorovaikutuksesta tulee institutionaalista, kun osallistujien identiteeteistä tehdään relevantteja niissä toiminnoissa ja tehtävissä, joita he instituution edustajina suorittavat. Tämä viittaa siihen, että institutionaalisisessa kontekstissa mukana on aina vähintään yksi osallistuja, jolla on instituution antama tehtävä tai tavoite eli institutionaalinen rooli. Esimerkiksi televisiokeskustelussa tämä rooli on toimittajalla. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 14)

Peräkylän (1997: 180) mukaan institutionaalinen keskustelu voidaan ymmärtää kahdenlaisten instituutioiden leikkaukseksi, jossa keskustelun sisäiset institutionaaliset piirteet kohtaavat yhteiskunnan laajemmat, viralliset instituutiot. Institutionaalisuus liittyy myös valtaan ja vallankäyttöön (Peräkylä 1996: 89), koska institutionaalisuutta luonnehtii se, että keskustelijat ovat epäsymmetrisessä asemassa keskenään (Drew & Heritage 1992: 47). Drew ja Heritage (emt. 47–53) mainitsevat kolme piirrettä, jotka synnyttävät epäsymmetriaa. Ensinnäkin osallistujilla on erilaisia oikeuksia. Instituution edustajalla on roolinsa perusteella esimerkiksi oikeus esittää kysymyksiä, joihin toinen osapuoli vastaa. Sitä kautta instituution edustajilla on valtaa valita keskustelun puheenaiheet ja agenda. Nuolijärvi ja Tiittula (2000: 15) toteavatkin, että televisiossa televisioinstituution edustaja valitsee keskustelun teeman ja valmistele sen kulkua etukäteen kysymättä välttämättä vieraan mielipidettä. Vieraskin voi toki valmistautua keskusteluun, mutta

hänellä ei silti ole yhtä paljon tietoa instituution tai toimittajan itsensä asettamista konventioista kuin toimittajalla itsellään.

Toiseksi epäsymmetriaa synnyttää osallistujien eritasoinen tietämys. Instituution edustaja on asiantuntija omaa instituutiotaan koskevissa asioissa ja maallikko taas omaan elämäkokemukseensa liittyvissä asioissa. (Drew & Heritage 1992: 50) Epäsymmetriaa syntyy, koska asiantuntijuudet ovat erilaisia, eivätkä ne välttämättä kohtaa keskustelussa (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 15). Drew (1991) huomauttaa, että on kuitenkin tärkeää erottaa toisistaan käsitteet *tieto* ja *oikeus käyttää tietoa*. Myös maallikoilla voi olla paljon tietoa, mutta institutionaalisessa kontekstissa heillä ei ole samanlaisia oikeuksia käyttää tietoa kuin instituution edustajalla. Sekä maallikko että instituution edustaja osoittavat vuorovaikutuksessaan, että oikeus tiedon käyttämiseen on instituution edustajalla.

Kolmas epäsymmetriaa aiheuttava seikka liittyy siihen, että instituution edustajalle keskustelutilanne on rutiinia, kun taas toiselle osallistujalle tilanne voi olla hyvinkin ainutlaatuinen ja henkilökohtainen (Drew & Heritage 1992: 50–51). Toisaalta Nuolijärvi ja Tiittula (2000: 16) toteavat, että televisiokeskustelut eivät ole lähtökohdiltaan samanlaisia kuin esimerkiksi keskustelut viranomaisen ja asiakkaan välillä. Televisiokeskusteluissa on usein mukana tunnettuja ihmisiä, jotka ovat tottuneet televisioympäristöön ja tuntevat rutiinit ja instituution yhtä hyvin kuin toimittajatkin, vaikka eivät toimittajien tavoin liikukaan omalla maaperällään.

Instituution edustajan on keskustelun aikana otettava huomioon instituution tarjoamat konventiot ja rajoitukset. Institutionaaliset keskustelut noudattavat esimerkiksi usein vakiintunutta kaavaa, josta poikkeaminen voi olla vaikeaa. Kohtaamiset etenevät siis tietyllä tavalla ja noudattavat tiettyä muotoa. Usein keskustelijatkin tietävät etukäteen, miten keskustelu tulee etenemään. (Drew & Heritage 1992: 43–44) Institutionaalisessa keskustelussa on aina myös vähintään yhden osallistujan määrittelemä tavoite. Televisiokeskusteluissa tavoitteet voivat olla jossain määrin implisiittisiä sen mukaan, katso taanko asiaa ohjelman tekijöiden vai vieraiden näkökulmasta. Toimittajan näkökulmasta on ehkä tärkeää tuoda esiin useita erilaisia mielipiteitä, kun taas vieras haluaa tuoda

esille oman näkemyksensä. Televisiokeskustelut ovat tavallisesti enemmän toimittajien kuin vieraiden tavoitteiden mukaisia. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 14–17)

Institutionaalisia tilanteita tutkiessa kiinnitetään huomiota muun muassa siihen, miten osallistujat orientoituvat vuorovaikutuksen institutionaaliseen luonteeseen ja miten orientoituminen ilmenee vuorovaikutuksen yksityiskohdissa. Kannattaa kuitenkin muistaa, että institutionaalissa tilanteessakaan kaikki puhe ei välttämättä ole institutionaalista, sillä institutionaalisuus puhutaan ja tehdään jatkuvasti näkyväksi vuorovaikutuksen edetessä. (Haakana 1999: 31–32) Drew'n ja Heritagen (1992: 29–31) mukaan institutionaalisuus kuitenkin näkyy selvimmin nimenomaan puheessa. Keskustelijat valitsevat sellaisia sanoja ja ilmauksia, jotka sopivat heidän institutionaaliseen rooliinsa. Instituution edustaja voi esimerkiksi käyttää *minä*-pronominin sijaan *me*-pronominia osoittaakseen edustavansa nyt ennemminkin omaa instituutiotaan kuin itseään.

Vaikka arkikeskustelulla ja institutionaalisella keskustelulla on eronsa, on muistettava, että erilaisuus on suhteellista, sillä kaikilla vuorovaikutustilanteilla on myös paljon yhteistä, esimerkiksi vuorotellen puhuminen. Institutionaalisisissa tilanteissa arkipuheen ilmiöitä vain muokataan palvelemaan instituution tehtäviä. (Raevaara ym. 2001: 16) Samoin myös institutionaalisilla keskusteluilla on paljon yhteisiä piirteitä, kuten orientoituminen jonkin tehtävän suorittamiseen, vaikka keskustelut voivatkin olla keskenään hyvin erilaisia (Haakana, Laakso & Lindström 2009: 22). Esimerkiksi lääkärin ja potilaan kohtaamisessa voi olla paljon samanlaisia piirteitä kuin toimittajan ja televisio-ohjelman vieraan välisessä kohtaamisessa, mutta luonteeltaan ja tavoitteiltaan tilanteet ovat kuitenkin varsin erilaisia.

2.2 Vuorovaikutus televisiossa

Tarkastelen tutkielmassani vuorovaikutusta televisioinstituutiosta, joten on myös tarpeen perehtyä siihen, millaiset piirteet luonnehtivat television keskusteluohjelmia ja millaista keskustelu ja vuorovaikutus televisiossa on. Televisio on yksi tiedotusväline muiden joukossa, mutta sillä voi olla yllättävänkin paljon valtaa. Fairclough (2002: 10) huomauttaa, että tiedotusvälineet vaikuttavat tietoon, uskomuksiin, arvoihin ja sosiaali-

siin suhteisiin ja identiteetteihin. Ne pystyvät tekemään asioista merkityksellisiä esittämällä asiat tietyllä tavalla. Joukkotiedotuksen voima on ennen kaikkea sen kielessä.

2.2.1 Talk show'n ja televisiopuheen erityispiirteitä

Televisiokeskustelu on osa laajempaa keskustelukulttuuria. Ohjelmat saatetaan lainata muista kulttuureista, mutta keskustelut toteutuvat oman kulttuurin ehdoilla: se mikä on televisiossa mahdollista, on sitä vain sen vuoksi, että se on kulttuurissa hyväksyttävää. Televisiokeskustelut tuovat esiin suomalaisen keskustelukulttuurin yleisiä normeja, jotka koskevat kaikkia ihmisiä, sillä julkista keskustelua ei voi käydä vailla muun kulttuurin ominaispiirteitä. Televisiossa käydyistä keskusteluista tulee myös osa vuorovaikutuksen arkea, sillä ne vaikuttavat monella tavalla arkikeskusteluihin. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 9, 359) Näiden syiden takia televisiokeskustelujen tutkiminen on tärkeää ja perusteltua.

Maria!-ohjelman voi määritellä talk show'ksi. Tavallisesti talk show'lla tarkoitetaan ohjelmaa, jossa kiinnostus kohdistuu vieraaseen henkilönä. Tällöin kysymykset liittyvät sekä yksityis- että työelämään. Vaikka puheenaiheet saattaisivat olla arkisia, muistuttavat studioyleisön suosionosoitukset siitä, että kyse on kuitenkin viihteestä. Keskeinen rooli talk show'ssa on juontajalla, joka antaa ohjelmalle sen leiman. Juontajan ansiosta ohjelmaa myös joko seurataan tai sitten ei. Juontaja on siis korvaamaton osa ohjelmaa, ja juontajan persoona on myös huomion keskipisteenä siinä missä vieraidenkin. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 80–90; Timberg 2002: 1–3) Juontajan asema näkyy usein ohjelmien nimissä – myös Maria! on nimetty juontajansa Maria Veitolan mukaan. Maria! muistuttaa kovasti myöhäisillan talk show'ta, jolle on Timbergin (2002: 7) mukaan tyypillistä se, että julkisuudesta tuttu juontaja juttelee yhden vieraan kanssa ja muut vieraat istuvat mahdollisesti vieressä. Vieraiden ja juontajan kohtaaminen perustuu pitkälti leikkimielisyyteen ja samanmielisyyteen.

Fairclough (2002: 20–21) huomauttaa, että suuri osa tiedotusvälineiden tarjonnasta on suunniteltu viihteeksi. Mediassa on kuitenkin tapahtunut muutos, jonka myötä asiaohjelmien ja viihteen välinen raja on madaltunut. Tämä voidaan nähdä seurauksena tiedo-

tusvälineiden kaupallistumisesta, joka pakottaa kanavat kilpailemaan katsojista. Keskusteluohjelmissa jännitystä on lisättävä, jotta saadaan katsojia. Tälle tavoitteelle saatetaan alistaa kaikki muu. Talk show'n viihteellisyys voi olla monen eri tekijän tulos. Se voi syntyä esimerkiksi julkisuuden henkilön tarkkailusta lähietäisyydeltä, vieraan tai juontajan huvittavasta käyttäytymisestä, kiinnostavasta aiheesta, jännityksestä ja yllätyksellisyydestä. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 19, 89)

Maria!-ohjelmaa voisi pitää esimerkkinä ohjelmasta, jossa viihteen ja asiapitoisuuden välinen raja on toisinaan epäselvä. Toisaalta vieraina on välillä poliitikkoja, joiden kanssa puhutaan politiikasta ja vakavista aiheista, mutta sitäkin useammin vieraina on julkisuuden henkilöitä, joiden kanssa puhutaan selvästi kevyemmistä ja viihteellisemmistä asioista. Liian viihteellistä tai liian asiapitoista sisältöä saatetaan myös pyrkiä muokkaamaan vastakkaiseen suuntaan. Voisi siis sanoa, että Maria! pyrkii tarjoamaan katsottavaa sekä viihteen että asiaohjelmien ystäville. Nuolijärvi ja Tiittula (2000: 20, 358) toteavatkin, että ollakseen suosittu televisiokeskustelun täytyy sopia monelle ryhmälle ja olla ymmärrettävissä monella tavalla, sillä katsojat kiinnittävät huomiota eri asioihin ohjelmaa katsoessaan. Televisiokeskustelujen maailmassa näkyy koveneva kilpailu katsojista, joten ohjelmien on pystyttävä tarjoamaan kaikkea kaikille.

Keskusteluohjelmat lisääntyivät Suomen televisiossa 1990-luvulla merkittävästi. Tuolloin muun muassa kanavien välinen kilpailu, kansainväliset mallit ja keskusteluohjelmien suhteellisen edulliset tuotantokustannukset vaikuttivat siihen, että talk show- ja haastatteluohjelmien määrä kasvoi. (Berg 2003: 21) Talk show -ohjelmien suosion syynä on pidetty myös tähti- ja julkkiskultti-ilmiötä sekä katsojien tarvetta pysyä ajan tasalla. Talk show paljastaa katsojille julkisuuden henkilön tavallisena ihmisenä. Vieraat ovat tavallisesti ihmisiä, jotka ovat tavalla tai toisella uutisarvoisia, arvovaltaisia tai ohjelman tekijöiden mielestä erityisen kiinnostavia. Monet talk show't perustuvat siihen, että studioon tuodaan viikon kuumimmat puheenaiheet ja ihmiset. Näitä ohjelmia ”täytyy” katsoa, jotta pysyisi ajassa mukana. (Hietala 1996: 53–54; Haarman 2001: 33–34) Mielestäni myös Maria! perustuu pitkälti tähän konseptiin. Esimerkiksi 21.4.2010 esitetystä jaksosta olivat mukana näyttelijä-muusikko Olavi Uusivirta, taiteilijat Rakel Liekki ja Riikka Hyvönen sekä kohujulkkis Johanna Tukiainen. Uskoakseni vieraiden valinnassa

on pyritty ajankohtaisuuteen, sillä Uusivirta on mukana puhumassa uudesta vasemmistotaiteilijoiden yhdistyksestä ja Liekki ja Hyvönen kertovat pian avattavasta taidenäyttelystään. Nämä aiheet eivät välttämättä olleet viikon kuumimpia, mutta ne olivat kuitenkin ajankohtaisia juuri ohjelman esityshetkellä. Johanna Tukiaisesta sen sijaan on tullut Suomessa kestojukkis, joka tuntuu olevan jatkuvasti ajankohtainen.

Haarmanin (2001: 63) mukaan julkisella foorumilla käyty keskustelu on aina institutionaalista keskustelua, koska se toteutuu erilaisilla ehdoilla kuin arkikeskustelu. Toisin kuin moni muu institutionaalinen keskustelu, televisiopuhe tuotetaan ja osoitetaan kolmannelle osapuolelle: yleisölle, joka kuuntelee keskustelua ”salaa” ja jolla ei tavallisesti ole mahdollisuuksia tulla kuulluksi (Tolson 2001: 28). Muita televisiokeskustelun ennakkoehtoja ovat puheenaiheisiin, keskustelun jäsentämiseen, keskustelijoiden asemaan ja tasapuoliseen kohteluun liittyvät seikat sekä käytettävissä olevan ajan rajallisuus. Puheen ohella huomiota kiinnittävät myös ei-verbaaliset seikat sekä kuva. Ohjaus ja kuvakulmien valinta vaikuttavat katsojan tulkintaan tilanteesta. Katsoja ei näe kaikkea, mitä lähetyksessä tapahtuu, eivätkä keskustelijat puolestaan näe kaikkea sitä, mitä katsoja näkee. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 13–21, 359) Televisiossa sekoittuvat myös yksityisyys ja julkisuus: televisioyleisön edessä saatetaan käsitellä hyvinkin yksityisiä asioita. Talk show’t eivät esimerkiksi arvosta niinkään asiantuntijuutta vaan yksityistä puhetta julkisuudessa: tunteita, kannanottoja ja näkökulmia, jotka esitetään subjektiivisesti. (Aslama 1995: 7) Mediassa henkilökohtaisuuskin on kuitenkin erilaista kuin arjessa, sillä sitä esitetään. Edellä mainittujen seikkojen takia televisioinstituutio keskusteluympäristönä onkin jo lähtökohdiltaan erilainen kuin moni muu julkinen keskustelutilanne. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 20–21)

Talk show -ohjelmissa puheen täytyy näyttää ja kuulostaa spontaanilta, mutta sen täytyy myös olla erittäin tarkasti suunniteltua (Timberg 2002: 5). Suunnitelma näkyy keskustelun rakenteessa, yksittäisissä lausumissa ja kielellisissä valinnoissa. Sen tarkoituksena on varmistaa keskustelun eteneminen ja toimia toimittajan apuvälineenä keskustelun johtamisessa. Toimittajat valmistautuvat keskusteluun kirjoittamalla kysymyksiä ja vuorosanoja valmiiksi, joten osittain repliikit pohjautuvat kirjoitettuihin teksteihin. Joskus se näkyy myös katsojalle: toisinaan toimittajat eivät jätä muistiinpanojaan hetkeksikään

syryään, vaan seuraavat niitä uskollisesti. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 18–19, 215, 358) Myös Maria!-ohjelmassa toimittajalla on jatkuvasti muistiinpanot kädessään, mutta niitä ei mielestäni noudateta uskollisesti. Pikemminkin ne toimivat apuvälineenä, kun esimerkiksi siirrytään uuteen topiikkiin.

2.2.2 Vuorovaikutus televisiokeskustelussa

Televisiokeskustelussa toimittaja on osallistujista se, joka jäsentää keskustelua. Tämä tapahtuu useimmiten kysymysten avulla. Vieraan tehtävänä puolestaan on vastata kysymyksiin. Tämä on keskustelun perusasetelma, joka tekee keskustelusta epäsymmetristä ja vuorovaikutuksesta pohjimmiltaan haastattelua. Kysymyksillä voidaan rakentaa hyvin erilaisia keskustelutilanteita: ajankohtaisohjelmissa kysytään politiikan taustoja, kun taas talk show -ohjelmissa kysymysten perimmäinen tarkoitus on saada vieras kertomaan itsestään. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 80, 357) Maria!-ohjelmakin koostuu pääasiassa haastattelujaksoista, joissa toimittaja kysyy ja vieras vastaa. Toisinaan haastattelujen aikana keskusteluun otetaan mukaan myös muita ohjelman vieraita, jolloin ohjelman vuorottelujärjestys väliaikaisesti muuttuu. Kysymykset liittyvät pitkälti vieraiden yksityiselämään, työhön ja henkilökohtaisiin mielipiteisiin ja ajatuksiin. Talk show -ohjelmien voikin ajatella pyrkivän enemmän keskustelunomaisuuteen kuin pelkkään kyselyyn. Keskustelunomainen vaikutelma syntyy, kun toimittaja käyttää vieraan puheenvuoroja seuraavien kysymysten pohjana. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 85)

Greatbatch (1988) on analysoinut uutishaastattelun vuorottelun ohella myös vuorottelua talk show -ohjelmassa. Vuorottelu on molemmissa vuorovaikutustilanteissa hyvin samankaltaista, mutta haastattelijan vuoroa koskevat rajoitukset eivät ole talk show:ssa yhtä tiukkoja. Talk show't ovat luonteeltaan epämuodollisia. Ne perustuvat kysymysten ja vastausten vuorotteluun, mutta ovat lähempänä arkikeskustelun vuorottelua kuin uutishaastattelut. Tämä näkyy erityisen hyvin juontajan puheessa ja käyttäytymisessä. Juontajat tuottavat esimerkiksi kolmannessa vuorossa usein minimipalautteita (esimerkiksi *mm* tai *joo*), mikä on myös arkikeskustelulle tyypillistä.

Greatbatchin (1988: 424–425) mukaan erot kahden eri haastattelutyypin välillä johtuvat siitä, että uutishaastattelut on tarkoitettu uutisten katselijoille, kun taas talk show't rakennetaan kuin kyse olisi yksityisestä keskustelusta. Juontajien ei tällöin tarvitse heti siirtyä uuteen kysymykseen, vaan he voivat kommentoida ja arvioida vieraan edellistä vuoroa ja esittää omia mielipiteitään. Talk show'n juontajilta ei myöskään vaadita samanlaista neutraaliutta kuin toimittajilta uutishaastatteluissa. Osittain tämä johtuu siitä, että haastattelujen aiheet ovat henkilökohtaisia pikemmin kuin poliittisia tai kiistanalaisia. Oma aineistoani analysoidessani olen kuitenkin huomannut, että myös talk show'n juontaja saattaa pyrkiä neutraaliuteen. Siksi juontaja uskoakseni harkitsee tarkkaan omia kommenttejaan, vaikka ne vaikuttavatkin usein spontaaneilta.

Poliittisia ajankohtaisohjelmia tutkinut Berg (2001: 41) toteaa, että haastattelussa molemmat osapuolet orientoituvat siihen, että haastattelijä kysyy ja haastateltava vastaa. Toimittajan kysymysvuoro koostuu tavallisesti kolmesta osasta: puhuttelusta, johdatte-
luosiosta ja interrogatiivimuotoisesta kysymyksestä. Toimittajien johdatteluvuorot voivat olla pitkiä, mutta haastateltavat puuttuvat harvoin puheeseen ennen kuin toimittaja esittää kysymyksen (Berg 2003: 50). Vaikka poliittiset ohjelmat ja talk show't ovatkin luonteeltaan ja tavoitteiltaan erilaisia, näkyvät nämä samat piirteet mielestäni myös Maria!-ohjelmassa.

Vastausvuorossa vieras käsittelee kysymyksen topiikkia ja pyrkii täyttämään kysymyksen asettamat odotukset. Vastaus määrittyy vastaukseksi ennen kaikkea sekventiaalisen asemansa vuoksi. Moniosaisiin ja pitkiin kysymysvuoroihin saadaan usein pitkä vastaus. Haastateltavan vastauksen jälkeen on jälleen toimittajan vuoro olla äänessä. Kolmas vuoro on usein myös kysymys, vaikka se ei ole yhtä usein interrogatiivimuotoinen kuin kysymys ensimmäisessä positiossa. (Berg 2003: 67–71) Kolmannessa vuorossaan talk show'n juontaja usein joko pelkästään kommentoi lyhyesti vieraan vuoroa ja antaa vieraan sitten jatkaa puhumista tai esittää jatkokysymyksen, joka pohjautuu vieraan edeltävään puheenvuoroon.

Kysymys on vierusparin ensimmäinen jäsen, joten se luo seuraavalle toiminnolle rajoitteita ja odotuksia. Täten kysymysten tekijä eli toimittaja vaikuttaa vuorovaikutuksen

rakentamiseen voimakkaammin kuin muut osallistujat. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 357–358) Haarmanin (2001: 32) mukaan toimittaja kontrolloi keskustelua: hänellä on valta avata ja lopettaa keskustelu, valita puheenaihe, jakaa puheenvuoroja ja keskeyttää toisten puheenvuoroja. Toimittajalle ei esimerkiksi esitetä kysymyksiä, eikä hän joudu kertomaan mielipiteitään. Hän on siis keskustelijana erilaisessa asemassa kuin muut. Toimittajan persoona onkin keskustelussa tietyllä tavalla koskematon. (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 357–358)

Televisiokeskusteluissa on myös kolmas osapuoli, joka muodostuu katsojista ja studioyleisöstä. Heillä on kuitenkin ohjelmissa selvästi pienempi rooli kuin toimittajalla ja vieraililla. Nuolijärven ja Tiittulan (2000: 20) mukaan televisio-ohjelmien muuttumisesta vuorovaikutteisempaan suuntaan puhutaan paljon. Katsojat voivat muun muassa soittaa ohjelmiin tai lähettää sähköposteja tai tekstiviestejä, mutta silti katsojien osuus on edelleen niin pieni, että se ei vaikuta keskusteluohjelman vuorotteluun. Yleisön osallistumisen mahdollisuudet riippuvat tietysti ohjelmasta, mutta uskoakseni yleisön osallistuminen on kaikissa ohjelmissa varsin rajallista. Kajanne (2001: 55) huomauttaa, että myös studioyleisön rooli on tavallisesti melko passiivinen. Lähinnä yleisön tehtävänä on toimia taputtavana osapuolena, joka ei ota osaa keskustelun kulkuun. Myös Maria!-ohjelmassa yleisön rooli on varsin pieni ja painottuu lähinnä taputtamiseen ja hurraamiseen. On myös epäselvää, taputtaako ja hurraako yleisö lähetyksessä omasta halustaan vai kehotetaan heitä siihen. Paikoitellen yleisön rooli saattaa hiukan kasvaa. Esimerkiksi 21.4. lähetetyssä jaksossa vieraana olleet partiolaiset esittivät muutaman kerran yhteishuutoja, joita toimittaja Veitolakin kommentoi. Toisinaan Veitola ja vieraat saattavat myös viitata yleisöön puheessaan tai hakea yleisöltä hyväksyntää.

2.3 Naurun ja huumorin rooli vuorovaikutuksessa

Keskusteluanalyysin ja television vuorovaikutuksen keskeisten piirteiden kautta on päästy teorian viimeiseen osaan, jossa käsittelen naurun ja huumorin merkitystä ja tehtäviä vuorovaikutuksessa. Luvussa 2.3.1 käsittelen muun muassa naurun vuorovaikutuksellisia piirteitä sekä naurun tutkimiseen liittyviä ongelmia. Luvussa 2.3.2 puolestaan käsittelen lyhyesti huumoria ja vitsailua, joiden tulkitsen usein liittyvän nauruun.

2.3.1 Nauru osana vuorovaikutusta

Aina Aristoteleen ja Platonin ajoista lähtien nauru on ollut tieteellisen kiinnostuksen kohteena. Naurun salaisuutta ovat yrittäneet selvittää monet muutkin, mutta perimmäistä vastausta siihen, miksi ihmiset nauravat, ei ole löytynyt. (Haakana 1999: 5) Näyttääkin siltä, että nauru uhmaa helppoja määritelmiä ja selityksiä, mutta naurun samankaltaisuus kielestä ja kulttuurista riippumatta viittaa kuitenkin siihen, että kyseessä on universaali ilmiö, jolla on pitkä historia ihmiskunnan kommunikaatiossa (Glenn 2003: 31).

Kielitieteessä naurua ei ole käsitelty kovin laajasti, koska kielitieteilijät eivät ole katsooneet sen olevan osa kielen systeemiä – tai ainakaan osa sitä kielen ydintä, jota kielioppi kuvaa. Nauru käsitetään ei-kielelliseksi välineeksi, jolla on jotain merkitystä puhutussa diskurssissa, vaikka merkitys onkin epäselvä. Näiden syiden takia naurun tutkimista on laiminlyöty kielitieteessä. (Haakana 1999: 9, 12) Monesti vastauksia naurun syihin on etsitty huumorin käsitteestä, minkä vuoksi teorit naurusta liittyvät usein myös teorioihin huumorista ja päinvastoin. Kaikki yritykset luoda naurua ja huumoria koskeva suuri teoria päättyvät kuitenkin havaintoon niiden vaikeasti tavoitettavasta luonteesta. Mikään teoria ei ole pystynyt tarkkaan määrittelemään naurun luonnetta, sillä esimerkiksi naurun syiden on todettu olevan hyvin moninaisia. (Haakana 1999: 5–6; Glenn 2003: 1, 163) Nauru ei läheskään aina liity huumoriin. Itse asiassa Provinen (2000: 40) mukaan on tyypillisempää, että nauru liittyy johonkin aivan muuhun kuin huumoriin. Toisaalta myöskään kaikkeen huumoriin ei aina liity naurua (Haakana 1996: 153).

Haakana (1999: 5–6, 13) huomauttaa, ettei nauruun liittyvistä teorioista ole apua, jos pyrkii tekemään vuorovaikutuksesta empiiristä analyysia. Teoriat pysyttelevät yleisellä tasolla eivätkä ota huomioon naurua ja huumoria eri konteksteissa. Niin kauan kuin pyytellään kielijärjestelmän tasolla, ei naurusta olekaan paljon kiinnostavaa sanottavaa. On kuitenkin fakta, että kun siirrytään vuorovaikutuksen tasolle, naurulla on merkitystä. Esimerkiksi Tannen (1992: 17) mainitsee yhdessä nauramisen yhdeksi piirteeksi sellaisessa sosiaalisen kohtaamisessa, jossa kaikki sujuu täydellisesti. Vuorovaikutuksessa osanottajat itse näkevät naurun merkittävänä osana vuorovaikutusta (Haakana 1999: 13).

Glennin (2003: 1, 26–32) mukaan keskustelunanalyysissä onkin tärkeää käsittää nauru käyttäytymisen sijaan yhdeksi kommunikaation tasoksi, sillä naurulla on tärkeä rooli ihmisten välisissä suhteissa ja niiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Muut ihmiset, ihmisten väliset suhteet ja roolit sekä muut kontekstin piirteet muokkaavat suuresti naurun esiintymistä, muotoa ja merkitystä. Nauruun vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa se, onko muita paikalla, nauravatko muut, keitä he ovat, mitä osallistujien välillä tapahtuu ja mille nauretaan. Muiden läsnäolon on havaittu olevan erittäin tärkeä nauramiseen vaikuttava tekijä: ihmiset nauravat todennäköisemmin silloin, kun muita on paikalla ja kun muutkin nauravat. Harvoin kukaan nauraa ollessaan yksin – jos niin tehdään, se on tavallisesti seurausta jostakin sosiaalisesta kokemuksesta (Mulkay 1988: 108).

Keskustelunanalyttisessä kirjallisuudessa on osoitettu, että yhdessä nauramisella on suuri merkitys. Yhdessä nauramiseen liitetään positiivisia vuorovaikutuspiirteitä ja se yhdistetään tyypillisesti siihen, että naurajat jakavat samanlaisen huumorintajun ja asenteen. Tähän liittyy myös käsitys siitä, että naurajilla on sama status eli he ovat keskenään symmetrisessä suhteessa. (Haakana 1999: 40) Sacks (1992: 570–571) huomauttaa, että naurulla on eräs piirre, joka tekee siitä erityisen. Nauraminen on yksi niistä harvoista asioista, joita ihmiset voivat keskustelussa tehdä yhdessä ja samaan aikaan. Kyse ei myöskään ole pelkästä mahdollisuudesta vaan preferenssistä. Nauramisen ajaksi keskustelunanalyysissä tärkeästä vuorotteluperiaatteesta on mahdollista luopua hetkeksi, sillä naurusekvensseissä päällekkäisyyttä ei pidetä ongelmana, joka vaatii välittömästi korjaamista. (Haakana 1999: 40) Nauraminen voi myös synnyttää normatiivisen tilanteen, jolloin jaetusta naurusta tulee odotuksenmukaista: jos ei yhdy nauruun, saattaa loukata toista osallistujaa (Sacks 1992: 571). Joissakin tilanteissa nauraminen on luonnollinen jatko edeltävälle toiminnolle. Erityisesti vitsien jälkeen nauru on odotuksenmukainen vastaus, jonka puuttumista vitsin kertoja saattaa ihmetellä ja pitää jopa ongelmallisena. (Haakana 1999: 41)

Yhdessä nauramiseen liittyy käsite *naurukutsu* (Haakana 1999: 41–43). Glennin (2003: 80–81) mukaan jaettu nauru alkaa tyypillisesti siten, että puhuja nauraa joko vuoronsa sisällä tai lopussa ja kutsuu näin toisen osapuolen mukaan nauramaan. Jos toinen osapuoli alkaa nauraa, on kutsuun vastattu. Hiljaisuuden jälkeenkin jaettu nauru on vielä

mahdollinen, mutta jos toinen puhuja alkaa puhua eikä naura, naurukutsu on hylätty. Tällöin huomio kuitenkin kiinnittyy ennemmin puheeseen kuin naurun puutteeseen, koska hylättyjä kutsuja ei vuorovaikutuksen sujuvuuden vuoksi haluta nostaa keskipisteeksi.

Myös jokin huvittava tilanne, tapahtuma tai puheenaihe voi toimia naurukutsuna, jolloin toisen osapuolen nauru toimii sen vierusparina (Glenn 2003: 81). Tällöin voidaan puhua *reaktiivisesta naurusta*, jota siis edeltää jokin muu toiminto kuin nauru (Haakana 1999: 47). Reaktiiviseen nauruun liittyvät tapaukset ovat hankalampia tulkita kuin kutsut (emt. 44), koska vuorovaikutuksen osapuolten on joskus mahdotonta tietää, milloin jonkun tekemien huomautusten on tarkoitus olla hauskoja ja milloin ei (West 1984: 124). Jos puhuja nauraa ensin itse omalle huomautukselleen, hän on oletettavasti tietoinen siitä, että huomautus on hilpeyttä herättävä. Jos toinen osapuoli nauraa ensin, saattaa se olla merkki siitä, ettei puhujan tuottama puhe ollut tarkoitettu hauskaksi. Kahden henkilön välisessä vuorovaikutuksessa puhuja nauraa tavallisesti ensin, kun taas suuremmissa ryhmissä joku muu kuin puhuja tavallisesti nauraa ensin. (Glenn 2003: 86)

Aina vuorovaikutuksesta ei ole helppo erottaa, kumpi kahdesta osallistujasta kutsuu toisen nauramaan. On helppo sanoa, kumpi nauraa ensin, mutta joskus vuorovaikutuksessa on jo ennen nauramista merkkejä siirtymisestä vakavasta moodista ei-vakavaan. Tämä aiheuttaa ongelman analysoijalle mutta ei vuorovaikutuksen osanottajille, sillä naurun rakentaminen on yhteistyötä, jossa nauru on vain yksi käytetyistä instrumenteista. Naurun aloittaminen tai nauramaan kutsuminen voidaan tehdä muillakin keinoilla kuin nauramalla vuoron lopussa. Nauru on siis vain yksi keino muiden joukossa. Myös hymyily, ilmeet, äänen muuttaminen, eleet ja sanavalinnat voivat ajaa saman asian. (Haakana 1999: 52–56)

Vuoron aikana naurua voi esiintyä vuoron alussa, keskellä tai lopussa. Näidenkin tyyppien sisällä esiintyy variaatiota, eikä aina ole helppoa valita, mihin kategoriaan naurun esiintymät pitäisi sijoittaa. Nauru voi esiintyä yksinään, mutta usein sitä seuraa myös puhe. Nauru voi siis ilmentyä pelkkinä naurupartikkeleina (esimerkiksi *ha ha*), leksikaa-

lisina vastauksina (esimerkiksi *j(h)oo*) tai naurun ja leksikaalisen ilmauksen yhdistelmänä (esimerkiksi *heh heh joo*). (Haakana 1999: 47–48)

Nauruun vastaaminen on analysoijan kannalta monimutkainen ilmiö. Vaikuttaa siltä, että vuorovaikutuksessa nauruun voidaan vastata monella eri tavalla. Nauramisen ja päällekkäin puhumisen lisäksi osallistujilla on muitakin keinoja. Hymy ja uusien naurun aiheiden tuominen puheenaiheeksi voidaan myös laskea vastaukseksi nauruun eli naurukutsun hyväksymiseksi. (Haakana 1999: 57–59) Hymyily nähdään kuitenkin usein laimeampana versiona naurusta (Apte 1985), ja hymyilyvastaukset ovatkin yleensä minimaalisia. Hymyily on vastauksena jossain naurun ja vakavien vastausten välissä. Hymyllä voidaan osoittaa, että hymyilijä on huomannut naurun mutta ei syystä tai toisesta yhdy siihen. Puhuminen toisen osallistujan naurun päälle ei myöskään välttämättä tarkoita naurukutsun hylkäämistä, koska myös sillä on väliä, millaista puhetta tarjotaan vastaukseksi nauruun. (Haakana 1999: 59–64) Jeffersonin (1979) mukaan kutsun hylkäämiseksi tulkittava puhe on sellaista, jossa palataan vakavaan moodiin eli lähestytään puheenaihetta eri näkökulmasta.

Sen lisäksi, että nauretaan yhdessä, keskustelussa nauretaan toisinaan myös yksin. Haakanan (1999: 41) mukaan joissakin tilanteissa yksin nauraminen voidaan nähdä ongelmallisena toimintona, sillä siltä puuttuu yhteisnauruun liitettävät positiiviset vuorovaikutuspiirteet. Jos toisen nauruun ei vastata, se voidaan tulkita esimerkiksi merkiksi erimielisyydestä, intiimiyden puutteesta tai epäsymmetriasta. Toisaalta nauru ei kuitenkaan aina edes ole luonteeltaan kutsuvaa, vaan joskus on parempi osoittaa olevansa samoilla linjoilla naurajan kanssa siten, että ei alakaan nauraa (Haakana 1999: 68). Esimerkiksi ongelmista kerrottaessa on tyypillistä, että kertoja nauraa itse ja osoittaa siten voivansa ottaa ongelman kevyesti. Tällaisessa tilanteessa kuulija jättää usein nauramatta ja osoittaa siten herkkätunteisuutta toisen ongelmia kohtaan. (Jefferson 1984) Haakanan (2000: 92) mukaan potilaat nauravat lääkärin vastaanotolla usein yksin. Potilas nauraa yksin esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa hän suhtautuu lääkärin neuvon tai ohjeeseen ongelmallisena. Lääkäri puolestaan saattaa suhtautua potilaan valitukseen tai tunneilmaisuihin nauraen vähätellen. Tällaiseen nauruun potilas ei yhdy. (Haakana 1999: 253)

Naurulla on paljon myönteisiä ominaisuuksia, jotka jättävät usein varjoonsa sen tosiasian, että naurulla on myös negatiivisia merkityksiä. Sen avulla voi myös pilkata ja vähätellä muita sekä ylläpitää negatiivisia asenteita, stereotypioita tai yrityksiä mustamaalata tai sivuuttaa yksilöitä ja kokonaisia ryhmiä. Naurun avulla voi siis yhdistää ryhmän jäseniä toisiinsa, mutta samalla myös pitää muut ryhmän ulkopuolella. Sama nauru, jolla luodaan ryhmäsolidaarisuutta, saatetaan tuottaa muiden kustannuksella, jolloin se toimii samalla myös vastakkaiseen suuntaan. Tällöin naurulla etäännytetään, väheksytään ja osoitetaan ylemmydentunnetta. (Glenn 2003: 1, 30–32, 112)

Glenn (2003: 113–114) mainitsee neljä toisiaan seuraavaa piirrettä, jotka ovat tyypillisiä, kun nauretaan jollekulle. Ensinnäkin joku läsnäolijoista esitetään naurun tai pilkan kohteeksi. Tätä seuraa se, että ensimmäisen naurun tuottaa joku muu kuin se, johon nauru kohdistetaan. Jos osallistujia on useampi, toinen nauru joltain muulta osallistujalta kuin pilkan kohteelta vahvistaa tilannetta. Kahden henkilön vuorovaikutuksessa jollekulle toiselle nauraminen toteutuu tavallisesti siten, että toinen osallistujista nauraa yksin. Naurua seuraa vielä joukko muita toimintoja, jotka saattavat määrittää naurun luonteen tarkemmin. Esimerkiksi edellisen puhujan vuoron toistaminen yhdessä naurupartikkelien kanssa voi osoittaa arvostusta naurajaa kohtaan.

2.3.2 Huumori ja vitsailu

Tutkielmani on ensisijaisesti keskustelunanalyyttinen, mutta otan esiin myös joitakin huumorintutkimukseen liittyviä näkökulmia. Nauru ja huumori liittyvät siten olennaisesti toisiinsa, että naurua pidetään huumorin merkinä. Sen vuoksi pyrin tässä luvussa nostamaan huumorintutkimuksesta esiin erityisesti sellaisia seikkoja, jotka liittyvät nauruun ja keskustelunanalyyttiseen tutkimusotteeseen. Oman tutkielmani lähtökohtien vuoksi en siis tässä luvussa keskity käsittelemään huumorintutkimuksen keskeisiä kysymyksiä, jotka Raskinin (1985: 8) mukaan ovat ”mitä huumori on?” tai ”mikä saa ihmiset nauramaan?”

Sekä naurun että huumorin tutkimisessa ja määrittelyssä on samantyyppisiä ongelmia. Naurun tavoin myös huumorista ovat sanoneet sanottavansa suuret ajattelijat, mutta silti

yhteisymmärrystä siitä, mitä huumori on ja miten sen voi määrittellä, ei ole löytynyt. Vuosien varrella on kuitenkin luotu useita teorioita, jotka selvittävät huumorin syntyä ja toimintaa. Tyypillistä teorioille on se, että ne usein eroavat toisistaan suuresti, sillä tutkijan käsitys huumorista vaikuttaa siihen, millaista aineistoa hän tutkii ja millaisiin tuloksiin hän päätyy. Kielitieteessä huumorintutkimus ei ole suosittu näkökulma. Eniten huumoria onkin tutkittu muilla aloilla, kuten filosofiassa, estetiikassa, sosiologiassa ja psykologiassa. Suomessa huumorin tutkiminen liittyy läheisesti folkloristiikkaan. Sen sijaan keskustelussa esiintyvää huumoria ei ole tutkittu laajasti. (Haakana 1996: 142–144)

Huumorintutkimuksessa tutkija saattaa olla ongelmien edessä jo silloin, kun pitäisi määrittellä käsitteitä. Esimerkiksi Palmer (1994: 3) määrittelee huumoriksi kaiken, mikä on tai voi olla hauskaa, sekä tilanteet, joissa hauskuus ilmenee. Heti perään hän toteaa olevansa tietoinen määritelmänsä ongelmista. Kinnunen (1994: 11–13) puolestaan esittelee joukon huumoriin ja koomiseen liittyviä käsitteitä ja toteaa, että yksiselitteisyyttä on turha odottaa ja että käsitteiden monimerkityksisyyteen on vain totuttava. Samoilla linjoilla on myös Herkman (2000: 376) kysyessään, miten huumoriin voi päästä käsiksi, jos se on tapauskohtaista, kontekstisidonnaista ja kokemuksellista. Herkmanin (emt. 376) mukaan ainoaksi mahdollisuudeksi jää myöntää, että kokemukset, näkökulmat ja kontekstit ovat rajallisia, ja siirtää painopiste huumorin funktioihin. Huumorin voikin yksinkertaisesti nähdä yleiskäsitteenä, jonka alle kuuluu useita erilaisia lajeja ja tyyppejä (Priego-Valverde 2009: 166).

Kinnusen (1994: 24) mukaan huumori ja koominen ovat prosesseja. Huumori on siis sitä, mikä koetaan eli ”tehdään” huumoriksi. Huumorin tekeminen voi olla populaarikulttuurin tekijöiden tavoitteena, mutta yhtä hyvin vastaanottajakin voi olla huumorin tekijä, koska huumori ei sitoudu niinkään johonkin teokseen vaan tilanteeseen ja hetkeen. Huumori syntyy vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa, missä on aina omat riskinsä, sillä huumorin alueella on usein mahdollisuus erilaisiin ja jopa toisilleen vastakkaisiin tulkintoihin. (Herkman 2000: 376)

Ongelmia huumorin tunnistamisessa aiheuttaa sen monimerkityksisyys ja ristiriitaisuus. Huumorin kenttä jaetaan usein kahtia standardihuumoriin ja spontaaniin huumoriin. Standardihuumori viittaa kiteytyneeseen huumoriin, jolla on usein tarkka kaava, kun taas spontaani huumori viittaa keskustelussa esiintyvään huumoriin, joka syntyy meneillään olevasta vuorovaikutuksesta ja jota ei siksi useimmiten voi soveltaa muissa tilanteissa. (Mulkay 1988: 57) Esimerkiksi vitsi voidaan laskea kiteytyneeksi huumoriksi, koska se on usein tietynmuotoinen ja toimii tietyn mekanismin avulla (Haakana 1995: 361). Toisaalta Haakana (1995: 365–366) myös toteaa, että keskustelunanalyysin näkökulmasta katsottuna standardihuumorin käsitettä täytyy katsoa uudessa valossa, sillä myös vitsi voi keskustelussa olla luokiteltavissa tilanteiseksi huumoriksi. Se voi myös esiintyä eri muodossa ja osana erilaista toimintaa. Vitsi voidaankin nähdä laajasti yleisnimityksenä ei-vakaville vuoroille tai vuoroa laajemmille kokonaisuuksille, mutta on myös huomattava, että vuorolla voi olla samaan aikaan muitakin funktioita. Tulkitsen myös omassa tutkielmassani vitsin olevan väljä kategoria. Tärkeää on se, miten keskustelijat itse tulkitsevat tilanteita ja ei-vakavia vuoroja.

Haakanan (1995: 359–360; 1996: 171) mukaan keskustelussa on oleellista tietää, onko puhuja vakavissaan vai ei, sillä muuten vuorovaikutusta on vaikeampi ymmärtää ja analysoida. Vakava ja ei-vakava eivät kuitenkaan ole selviä kategorioita, minkä vuoksi niitä voi olla hankalaa erottaa keskustelussa. Selvärajaisten kategorioiden sijaan vakava ja ei-vakava ovatkin asioita, joista neuvotellaan jatkuvasti keskustelussa. Keskustelunanalyttisestä näkökulmasta mikään ei välttämättä olekaan huumoria sellaisenaan, vaan tilanteen ratkaisevat ihmisten tulkinnat. Vakavan ja ei-vakavan tunnistaminen ja tilanteeseen sopiva käsittely on kuitenkin tärkeää, jotta keskustelu olisi sujuvaa. Huumoripuheeseen, kuten vitsiin, ei nimittäin suhtauduta samalla tavalla kuin vakavaan puheeseen, sillä vitsihän on ”vain huumoria”, eikä sitä saa ottaa vakavasti.

Keskustelu on järjestynyttä toimintaa, jossa vitsilläkin on oma paikkansa. Sacksin (1972: 44–45) mukaan vitsi on keskustelussa kategoria, jonka sekventiaalinen implikaatio on nauru. Keskustelussa vitsiä pitäisi siis seurata nauru. Vitsiä ja naurua ei ole kuitenkaan nimetty keskustelunanalyysissä vieruspareiksi (Haakana 1995: 367), vaikka monesti nimenomaan nauru tuntuu olevan odotuksenmukainen vastaus vitsille. Yksi syy

tähän voi olla se, että vitsin määrittely on niin hankalaa (Haakana 1995: 367). Eroa on myös sillä, kerrotaanko vitsejä vai kuunnellaanko niitä. Vitsien kertominen ja niille nauraminen ovat molemmat merkkejä huumorintajusta, mutta ne ovat hyvin erilaisia vuorovaikutustoimintoja. Jos molemmat osapuolet kertovat vitsejä ja nauravat, tilanne on symmetrinen, mutta jos vain toinen kertoo ja toinen nauraa, tilanteessa on havaittavissa epäsymmetriaa. (Tannen 1992: 140) Chafen mukaan toisen naurattamista voikin pitää myös vallankäyttönä, sillä nauraessaan ihmiset tilapäisesti menettävät itsensä hallinnan (Haakana 1995: 364).

Vitsi ja nauru liittyvät joka tapauksessa kiinteästi yhteen. Mikäli keskustelussa ilmenee tilanne, jossa puhujan A vuoroa seuraa puhujan B nauru, voidaan ainakin potentiaalisesti olettaa, että A:n vuoro kuuluu vitsin tai huumorin kategoriaan. Toisaalta vitsille ei aina naureta, eikä kaikki nauru liity vitseihin ja huvittavuuteen. Jos vitsille ei naureta, on mahdollista, että vastaanottaja ei ymmärrä sitä vitsiksi. Onkin kiinnostavaa miettiä, näkykö tällainen tilanne keskustelusta. Mikäli vitsin ja naurun suhde muistuttaa vierusparisuhdetta, pitäisi jälkijäsenen poissaolon olla merkityksellistä. Tällaisissa tapauksissa vitsin tuottaja voi toistaa vitsin, tuottaa uuden vitsin tai eksplikoida edeltävän vuoronsa vitsiksi. Nauramisesta voi myös kieltäytyä, koska vitsi on huono. Tällöin vitsin huonous voidaan osoittaa tekonaurulla eli tuottamalla naurupartikkeleita ilman oikeaa naurua. Tekonaurulla voidaan siis osoittaa samaan aikaan, että jokin on kategorisoitu vitsiksi, mutta sitä ei kuitenkaan pidetä hauskana. (Haakana 1995: 367–369).

Miten puhujat sitten tunnistavat vuoron ei-vakavaksi tai vitsin vitsiksi? Puhujat osoittavat keskustelussa jatkuvasti vihjeiden avulla, mikä ja millainen puhetoiminto on kyseessä. Vihjeiden perusteella tehdään päätelmiä esimerkiksi puheen lajista ja suunnan muutoksesta. Esimerkiksi naurun, äänen muuntamisen, hymyilyn ja eleiden ja ilmeiden avulla voidaan osoittaa siirtymistä vakavasta puheesta ei-vakavaan. (Haakana 1995: 370) Prototyyppisenä huumorivihjeenä Haakana (emt. 371) mainitsee naurun, joka toimii sekä reaktiona huumoriin että vihjeenä huumorista.

3 NAURU MARIA!-KESKUSTELUOHJELMASSA

Tässä luvussa analysoin naurua Maria!-keskusteluohjelmassa. Tarkastelen aineistoani ensin lyhyesti kvantitatiivisesti, vaikka keskusteluanalyysissa ei tavallisesti suositakaan kvantitatiivista näkökulmaa, koska se saattaa johtaa analysoijan turhan kauas aineiston tarkasta analyysistä (Hutchby & Wooffitt 1998: 115–119). Pidän kuitenkin kvantitatiivista tarkastelua tärkeänä johdatteluna kohti kvalitatiivista lähestymistapaa ja varsinaista analyysiani. Kvalitatiivisessa osiossa käsittelem muun muassa yhdessä ja yksin nauramista, naurun tehtäviä sekä niitä ympäristöjä ja tilanteita, joissa naurua esiintyy. Käsittelem jonkin verran myös sitä, miten tilanteen institutionaalisuus vaikuttaa nauruun. Lisäksi pyrin ottamaan kvantitatiivisessa tarkastelussa esiin nousevia seikkoja mukaan myös kvalitatiiviseen analyysiin.

Luvussa 3.1 käyn läpi aineistossa esiintyviä piirteitä kvantitatiivisen menetelmän avulla. Seuraavaksi erittelen ja analysoin nauramista haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheissa luvussa 3.2. Tässä luvussa keskityn siihen, nauretaanko yksin vai yhdessä ja millaisia tehtäviä naurulla on aloitus- ja lopetusvaiheissa. Käsittelem aloitus- ja lopetusvaiheiden naurua erillään varsinaisissa haastatteluissa esiintyvistä naurusta, koska mielestäni tilanteet eroavat toisistaan esimerkiksi tavoitteiltaan. Luvussa 3.3 analysoin naurua varsinaisissa haastatteluissa. Myös tässä luvussa keskityn nauramiseen yhdessä ja erikseen, mutta olen jakanut luvun alalukuihin aineistolähtöisesti. Käsittelem siis paljon myös sitä, millaisissa tilanteissa ja ympäristöissä naurua esiintyy ja millaisia tehtäviä naurulla on.

Keskustelun varsinaisia osallistujia ovat aineistossani toimittaja ja vieraat, sillä yleisöllä ei juuri ole mahdollisuuksia osallistua keskusteluun. Yleisö voi kuitenkin osallistua tilanteisiin nauramalla joko yhdessä keskustelijoiden kanssa tai yksin. Haakanan (1999: 39) mukaan nauraminen yhdessä viittaa vuorovaikutuksessa niihin hetkiin, jolloin osallistujat tuottavat yhdessä naurua (prototyypillisesti samaan aikaan), tai tilanteisiin, joissa yhdessä nauramisesta tulee relevanttia. Mielestäni näin määriteltynä yhdessä nauramiseksi voi laskea myös tilanteet, joissa yleisö ja joku tai jotkut osallistujista nauravat yhdessä. Tällainen tilanne on kuitenkin luonteeltaan hieman erilainen kuin tilanne, jossa ainoastaan keskustelijat nauravat. Pääasiallisesti analysoin tutkielmassani toimittajan ja

vieraiden naurua, mutta mielestäni myös yleisön nauru on syytä huomioida analyysissa, sillä se vaikuttaa keskustelijoiden toimintaan ja puheenvuoroihin. Näiden syiden vuoksi olen myös tulkinnut kyseiset tilanteet yhdessä nauramiseksi, vaikka ne eivät sitä ehkä prototyypillisesti olekaan. Pyrin huomioimaan yleisön naurun kvalitatiivisessa analyysissa aina, kun se mielestäni on vuorovaikutuksen kannalta oleellista. Sen sijaan kvantitatiivisesta analyysistä olen selvyuden vuoksi jättänyt yleisön naurun pois ja keskityn ainoastaan toimittajan ja vieraiden tuottamaan nauruun ja vastauksiin, sillä uskon, että näin saan aineistosta esiin kaikkein olennaisimpia seikkoja.

4.1 Kvantitatiivinen katsaus aineistoon

Keskustelunanalyysin ja kvantitatiivisen tutkimusotteen yhdistämisessä on tiettyjä ongelmia, minkä vuoksi pyrin tässä esittämään ainoastaan lyhyen katsauksen aineistoni määrällisiin piirteisiin. Luvun tarkoituksena on tehdä kvantitatiivisen menetelmän avulla selkoa siitä, kuka nauraa aineistossa eniten ja millaisia vastauksia nauruun annetaan. Ongelmia tuottaa esimerkiksi se, että keskustelunanalyysissa tilanteet ovat pitkälti tulkinnanvaraisia, sillä aidot vuorovaikutustilanteet ovat harvemmin yksiselitteisiä. Tulkinnat siitä, kuka aloittaa naurun ja miten nauruun vastataan, ovat ainoastaan omia tulkintojani.

Taulukkoon 1 olen laskenut, montako kertaa aineistossani esiintyy naurua toimittajan ja vieraan vuoroissa. Lisäksi taulukosta ilmenee, kuinka usein nauruun on vastattu jollain tavalla ja mitä vastaustapaa on käytetty. Tarkastelen tässä luvussa nimenomaan sitä, miten vieraat vastaavat toimittajan nauruun ja toimittaja vieraiden nauruun. Sen vuoksi en ole laskenut taulukkoon 1 mukaan vieraiden vastauksia toisen vieraan aloittamaan nauruun. Haakanan (1999: 46–47) mukaillen olen laskenut mukaan jokaisen naurun, jota ei edeltänyt nauru aiemmassa vuorossa. Vastauksiksi olen laskenut naurun, hymyn ja hymyillen annetun vastauksen. Jos nauruun vastataan nauraen, toisen osapuolen naurun voidaan katsoa johtaneen yhteisnauruun, mikä Sacksin (1992: 571) mukaan onkin monessa tilanteessa odotuksenmukaista. Aina nauruun ei kuitenkaan saada vastausta eli seuraavassa vuorossa edellisen vuoron nauruun ei reagoida lainkaan. Toisinaan vastauk-

sia nauruun on hankala tulkita, sillä kamera ei aina kuvaa vastaajan reaktiota. Tämän vuoksi olen lisännyt taulukkoon 1 kategorian *vastaus ei tiedossa / epäselvä*.

Taulukko 1.

VASTAUSREAKTIO	NAURAJA	
	vieras	toimittaja
nauru	11 (15 %)	6 (43 %)
hymy / hymyillen annettu vastaus	17 (22 %)	3 (22 %)
ei vastausta	29 (38 %)	2 (14 %)
vastaus ei tiedossa / epäselvä	19 (25 %)	3 (22 %)
YHTEENSÄ	76 (100 %)	14 (100 %)

Haluan korostaa, että taulukossa 1 ei näy kaikki nauru aineistossa esiintyvä nauru. Jos edeltävässä vuorossa esiintyy naurua, en ole laskenut jälkimmäisen vuoron naurua mukaan itsenäisenä nauruna, koska se toimii tällöin vastauksena edeltävän vuoron naurulle. Taulukko ei myöskään kerro, kuka osallistujista nauraa ajassa mitattuna eniten. Taulukkoon 1 kerätyt luvut eivät siis kerro koko totuutta naurun määrästä, mutta se tarjoaa kuitenkin selviä todisteita esimerkiksi siitä, että toimittajan ja vieraiden naurun määrässä on käyttämäni laskemistavan valossa selvä ero. Toimittaja aloittaa naurun ainoastaan 14 kertaa aineistossani, kun taas vieraat nauravat peräti 76 kertaa. Vieraita on aineistossani mukana yhteensä kahdeksan, joten siinä mielessä on luonnollista, että vieraat nauravatkin yhteensä enemmän kuin yksi toimittaja. Toisaalta ohjelman alkupuolella haastateltujen vieraiden rooli pienenee ohjelmassa selvästi loppua kohden. He eivät juuri osallistu keskusteluun enää oman haastatteluosuutensa jälkeen.

Myös toimittajan ja vieraan saamissa vastausreaktioissa on suuria eroja. Vastausreaktiksi nauruun olen laskenut naurun ja hymyn tai hymyillen annetun vastauksen. Sen sijaan esimerkiksi puhuminen naurun päälle tai naurun jälkeen ilman hymyilyä tai naurua on merkki siitä, että nauruun ei vastata. Tosiasiassa vastaustapoja voi olla tilanteesta

riippuen muitakin. Esimerkiksi puhuminen toisen osallistujan naurun päälle ei välttämättä tarkoita naurukutsun hylkäämistä (Haakana 1999: 59). Aineistossa esiintyy myös epäselviä reaktioita, koska kamera ei aina kuvaa toisen osapuolen reaktioita. Voi kuitenkin olettaa, että tällöin vastaus ei ole naurua, sillä se todennäköisesti kuuluisi ääninauhalla. Sen sijaan on hyvin mahdollista, että ainakin osaan epäselvistä tapauksista liittyy hymy, sillä sitä ei aina voi varmasti erottaa pelkän äänen perusteella. On myös mahdollista, että toinen osapuoli hymyilee, vaikka ei sanokaan mitään. Olen kuitenkin pyrkinyt välttämään omia tulkintoja, jos niillä ei ole mielestäni tarpeeksi varmaa pohjaa. En siis halua laskea esimerkiksi hymyksi tapauksia, joista en ole aivan varma. Aineistossa on jonkin verran epäselviä tapauksia: vieraan naurun jälkeen toimittajan reaktio on epäselvä 19 kohdassa ja toimittajan naurun jälkeen vieraiden reaktio on epäselvä kolmessa kohdassa.

Aineistossani toimittajan yleisin tapa reagoida vieraan nauruun on olla vastaamatta lainkaan. Näin tapahtuu 29 kertaa. Prosentteina tämä tarkoittaa sitä, että 38 % vieraan naurusta ei saa minkäänlaista vastausta toimittajalta. Epäselviä tapauksiakin on yhteensä 19 eli 25 %. Vastauksia nauruun ovat nauru sekä hymy tai hymyillen annettu sanallinen vastaus. Naurua voi pitää prototyyppisenä vastauksena toisen osapuolen nauruun. Aineistossani toimittaja kuitenkin nauraa ainoastaan 11 kertaa vastausreaktiona vieraan nauruun. Tämä vastaa 15 %. Hymyily tai hymyillen annettu vastaus on jonkin verran yleisempi tapa reagoida, sillä tällaisia vastauksia aineistossa esiintyy 17 kertaa, mikä vastaa 17 %:n osuutta. Tämä on yllättävää, koska yleensä nauru on toiminto, joka edellyttää vuorovaikutuksessa jonkinlaista vastausta tai huomioimista. Huomion arvoista on se, että aineistossani harvinaisin tapa reagoida vieraan nauruun on nauru, vaikka se tavallisesti on odotuksenmukaisin vastaus toisen osapuolen nauruun. On kuitenkin syytä muistaa, että on myös tilanteita, joissa yhtyminen toisen osapuolen nauruun on preferoimatonta. Jos vastausreaktiot eli nauru ja hymy lasketaan yhteen, vieraan nauruun reagoidaan jollain tavalla vain 28 kertaa eli ainoastaan 37 % naurusta saa toimittajalta vastauksen.

Tilastot näyttävät taulukon toisella puolella varsin erilaisilta. Kun toimittaja nauraa, on kaikkein tyypillisintä, että vieras vastaa nauruun nauramalla myös itse. Näin tapahtuu

aineistossa 6 kertaa eli 43 %:iin toimittajan naurusta vastataan preferoidusti. Myös hymy on tyypillinen vastausreaktio. Toimittajan nauruun reagoidaan huomattavasti useammin kuin vieraan nauruun: toimittaja nauraa 14 kertaa, ja yhdeksän kertaa nauruun vastataan joko hymyllä tai naurulla eli 65 % toimittajan naurusta saa vastauksen. Aineistossani on kuitenkin myös kolme epäselvää vastausta ja kaksi tapausta, joissa vieras ei vastaa lainkaan, mutta ne vievät vain 35 %:n osuuden. Toimittajan nauruun vastataan siis lähes puolet useammin kuin vieraan nauruun.

Nauraminen jätetään Maria!-ohjelmassa pitkälti vieraiden tehtäväksi. Toimittaja aloittaa naurun 14 kertaa, kun taas vieras aloittaa naurun 76 kertaa. Vieraan nauruun saadaan vain vähän nauruvastauksia, kun taas toimittajan nauruun reagoidaan tyypillisimmin naurulla. Luvut kertovat myös siitä, että toimittajalla ja vierailta on ohjelmassa erilaiset institutionaaliset roolit ja tehtävät. Toimittaja ei naura yhtä paljon kuin vieraat, koska hänen täytyy hallita tilanne ja johtaa keskustelua ja ohjelman kulkua. Jos toimittaja nauraisi enemmän, naurua sisältävät jaksot saattaisivat olla pitempiä, jolloin tärkeitä puheenaiheita jäisi ehkä kokonaan käsittelemättä ja puheen sujuva eteneminen aiheesta toiseen kärsisi. Sen sijaan näyttää siltä, että toimittaja pyrkii kysymyksillään ja kommentillaan naurattamaan vieraita, mikä selittää sitä, että vieras aloittaa naurun niin usein. Nauru taas saattaa vaikuttaa paljonkin katsojien viihtyvyyteen, joten toimittaja saattaa pyrkiä naurattamaan vieraita vaikuttaakseen ohjelman katsojamääriin.

Kvantitatiivisen tarkastelun ongelma on kuitenkin se, että se yksinkertaistaa tilanteita. En huomionut tässä luvussa lainkaan yleisön naurua, mutta aineistoni perusteella on selvää, että yleisön nauru vaikuttaa keskustelijoiden toimintaan. Aineistossani on esimerkiksi joitakin tilanteita, joissa yleisö nauraa ensin ja vieras seuraa perässä, jolloin naurualoitteen tekeekin yleisö. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan aineistoani kvalitatiivisesta näkökulmasta. Tämän näkökulman avulla voidaan mielestäni paremmin tuoda esiin vuorovaikutuksen yksityiskohtia.

3.2 Nauru haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheessa

Haastatteluille Maria!-ohjelmassa on tyypillistä se, että ne pyritään aloittamaan ja lopettamaan kevyesti jutustellen, vaikka haastatteluissa muuten saatetaan puhua vakavistakin aiheista. Tähän jutusteluun kuuluu usein myös nauru, joka on toisinaan nauramista yhdessä (ks. luku 3.2.1) ja toisinaan taas nauramista yksin (ks. luku 3.2.2). Aineistoni valossa nauru on elementti, joka esiintyy usein keskustelun aloitus- ja lopetusvaiheissa, joten sillä on selvästi pitempien puhejaksojen avaamiseen ja lopettamiseen liittyviä tehtäviä. Samanlaisissa tehtävissä nauru saattaa kuitenkin esiintyä myös keskellä haastattelua. Aloitus- ja lopetusvaiheet eroavat kuitenkin varsinaisista haastatteluista siinä määrin, että mielestäni niitä on syytä käsitellä erikseen. Esimerkiksi tavoitteet haastattelun eri vaiheissa ovat erilaisia. Alussa ja lopussa pyritään luomaan rentoa ja lämmintä tunnelmaa ja aloittamaan ja päättämään haastattelu yhteisymmärryksessä, kun taas varsinaisen haastattelun aikana yksi tavoitteista on saada vieras kertomaan mahdollisimman paljon itsestään.

Vaikuttaisi siltä, että haastattelujen aloitusta ja lopetusta on mietitty jonkin verran etukäteen, vaikka onkin vaikea sanoa sen tarkemmin, mikä tilanteissa on spontaania ja mikä ei. Vaikka Koskelan (2005: 96) mukaan erilaiset haastattelut eroavatkin luonteeltaan suuresti toisistaan, on esimerkiksi haastattelujen aloitus- ja lopetusvaiheilla silti yhteisiä piirteitä. Haastattelun aloitusvaiheessa toimittaja osoittaa usein yleisölle monologin, jossa hän esittelee vieraan ja kertoo jotakin ohjelman tai haastattelun aiheesta. Myös haastattelun lopetusvaiheen käynnistää toimittaja. Tavallisesti vieraan kiittäminen on merkinä haastattelun loppumisesta, mutta ennen lopetusta toimittaja antaa usein myös merkkejä lopun lähestymisestä. (Clayman & Heritage 2002: 59, 74–76)

Nämä piirteet ovat nähtävissä myös Maria!-ohjelmassa, mutta käytän niitä omassa tutkielmassani hieman eri merkityksessä. En esimerkiksi ota mukaan analyysiin toimittajan yleisölle osoittamia monologeja, koska niistä puuttuu tutkielmani tärkeä lähtökohta eli keskustelijoiden välinen vuorovaikutus. Sen sijaan viittaan tutkielmassani aloitusvaiheella siihen tilanteeseen, joka alkaa haastateltavan saapuessa studioon. Tähän tilanteeseen kuuluu toimittajan ja haastateltavan väliset tervehdykset sekä lyhyt sekvenssi, jossa

vaihdetaan muutama sana ennen varsinaisiin haastattelukysymyksiin siirtymistä. Toisinaan Veitola esittelee vieraan lyhyesti uudestaan yleisölle tämän saavuttua studioon, mutta tämä näyttäisi riippuvan pitkälti siitä, miten tunnettu vieras on. Esimerkiksi Olavi Uusivirtaa ja Johanna Tukiaista ei esitellä. Lopetusvaiheella puolestaan tarkoitan sitä kohtaa keskustelussa, jolloin toimittaja esimerkiksi vihjaa, että haastattelu-aika alkaa loppua. Mielestäni lopetusvaihe alkaa siis jo ennen kuin vierasta kiitetään läsnäolosta. Tilanteet ovat kuitenkin osittain tulkinnanvaraisia, sillä aina ei ole selvää, missä vaiheessa aloitus- ja lopetusvaiheet tarkalleen alkavat ja loppuvat.

Kaikissa haastatteluissa aloitus- ja lopetusvaiheet eivät myöskään ole yhtä pitkiä: esimerkiksi manageri Mika Katajan haastattelun aloitusvaihe koostuu ainoastaan tervehtimisestä ja lyhyestä vieraan esittelystä ennen haastattelukysymyksiin siirtymistä. Tässä tilanteessa ei myöskään ehditä nauraa, koska haastattelussa mennään heti asiaan, jolloin kysymyksiä edeltävä jutustelu jää pois. Myös lopetusvaihe on lyhyt. Myöskään samassa jaksossa vieraana olleen rap-yhtye Raptorin haastattelusta ei voi erottaa pitkiä aloitus- ja lopetusvaiheita. Vaikuttaakin siltä, että Veitolan tyyli aloittaa ja lopettaa haastattelu vaihtelee hiukan, mistä voisi myös päätellä, että näissä vaiheissa ainakin pyritään spontaniuteen.

3.2.1 Nauraminen yhdessä

Naurulla näyttäisi olevan omat tehtävänsä haastattelujen alku- ja loppuvaiheissa, ja se esiintyy myös usein näiden vaiheiden yhteydessä. Tyypillisesti vierasta tervehditään ja tämä toivotetaan tervetulleeksi hymyn ja yleisön aplodien ja hurrauksen säestyksellä. Nauru liittyy tilanteissa monesti huumoriin, mutta naurun luokittelu pelkänsä reaktioksi huumoriin ei kerro mielestäni riittävästi naurun luonteesta ja tehtävästä juuri haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheissa. Esimerkki (1) on Olavi Uusivirran (OU) haastattelun aloitusvaiheesta ja esimerkki (2) haastattelun lopetusvaiheesta. Maria Veitola (MV) haastattelee.

- (1) 01 MV: £Mo:i,£ ((Veitola ja Uusivirta tervehtivät halaamalla))
 02 (.)
 03 OU: Mo:i,

- 04 (0.3)
 05 MV: Oot sä ollu partios.
 06 (0.7)
 07 OU: .hh Mä en oo ollu partiossa kyllä (.) [täytyy (.) myöntää.]
 08 MV: [Noku sä ootki]
 09 £vasuri£. ((yleisö nauraa ja Veitola jatkaa hymyilyä))
 10 (0.8)
 11 OU: >Niin täs on onks täs niinku< vastakkainasettelun aika (.)
 12 [on ohi.
 13 MV: [£On on, (.) Nii emmä tiedä = hy[vä et sul on toi£ poliitti-
 14 nen]
 15 OU: [Emmä ollu myöskään]
 16 pinskuissa kyllä että, (0.3)
 17 MV: Onks pinskut pioneerit.
 18 (0.4)
 19 OU: Joo (.) joo,
 20 (.)
 21 MV: Joo:, Tä- sul on poliittinen retoriikka jo hallussa,
 22 (1.0)
 23 OU: [Kiitoksia.
 24 MV: [Mä sanoin vahingos vissiin =
 → OU: = Mä käyn Mauri Pekkarisesta jopa niinkun hiustupeeni
 → vuoksi, ((yleisö nauraa ja Veitola hymyilee)) (.) Vai mitä
 → mieltä hhh he ((yleisö hurraa ja Veitola hymyilee)) (0.9)
 → Mä oon tämmöne hh heh (.) VIIDEN PENNIN £MAURIF.
 29 (.)
 30 MV: Ja sä olet yhtä pienikin.
 31 (0.4)
 → OU: Aivan? (.) [Meil on vaan] kaks senttiä eroa. ((yleisö nau-
 → ra))
 34 MV: [Kiitos kun s-]
 35 Kiitos kun sä tulit paikkaa Mau[rui, (.) Tää on nyt] sun ti-
 → OU: [he he he he]
 37 MV: laisuus puhuu politiikkaa.

Esimerkissä (1) Olavi Uusivirta saapuu juuri studioon, ja Veitola ja Uusivirta tervehti-
 vät ja halaavat. Samalla Veitola esittää Uusivirrälle kysymyksen partiosta (r. 5). Tämä
 ei vielä ole varsinainen haastattelukysymys. Ohjelman yleisössä on partiolaisia, jotka
 Veitola on esitellyt ohjelman alussa pitämässään monologissa, joten tällä kysymyksellä
 Veitola rakentaa mielestäni jatkumoa alkujuonnon ja haastattelun välille ja toisaalta yh-
 teyttä vieraan ja yleisön välille. Uusivirta vastaa rivillä 7, ettei ole ollut partiossa. Veito-
 la arvioi kolmannessa vuorossaan Uusivirran vastausta ja esittää tulkinnan siitä, miksei
 Uusivirta ole ollut partiossa (r. 8–9). Tässä vuorossaan Veitola myös toteuttaa institu-

tionaalista rooliaan: hänellä on valta arvioida ja kommentoida vieraan vastauksia. Veitolan tulkinta on se, ettei Uusivirta ole vasemmistolaisuutensa vuoksi ollut partiossa. Veitola siis antaa ymmärtää, että partio olisi vain oikeistolle kuuluva harrastus. Tulkinta on kärjistävä ja liioitteleva, mutta se esitetään humoristiseen sävyyn, joten yleisö nauraa Veitolan huomautukselle. Sen lisäksi, että Veitolan vuoron voi tulkita vitsiksi, se toimii myös johdatteluna haastattelun puheenaiheeseen, sillä Uusivirta on tullut ohjelmaan puhumaan vasemmistolaisuudestaan. Tästä vuorosta alkaa kevyt, leikkimielinen sekvenssi, joka jatkuu aloitusvaiheen loppuun asti. Tällainen keveys ja leikkimielisyys on tyypillistä aineistoni haastattelujen aloitus- ja lopetusvaiheille.

Esimerkin (1) kuvaamassa tilanteessa on vallinnut kevyt sävy sekvenssin alusta lähtien, mutta Veitolan huomautus ja yleisön nauru riveillä 8 ja 9 muuttavat tilanteen humoristisempaan suuntaan ja mahdollistavat vilkkaan ja nokkelan sananvaihdon jatkumisen. Rivillä 21 Veitola kehuu, että Uusivirralla on poliittinen retoriikka hyvin hallussa. Uusivirta on tullut ohjelmaan vieraaksi Mauri Pekkarisen tilalle. Kommentti tarjoaa Uusivirralle tilaisuuden todeta, että hän sopii Mauri Pekkarisen paikalle niin poliittiselta tietämykseltään kuin hiustupeeltaankin (r. 25–26). Tämä on selvästi vitsailua. Huomautuksen tulkitsee vitsiksi myös yleisö, joka nauraa kovaan ääneen. Myös Veitola hymyilee, mutta ei kuitenkaan naura. Nauru on silti jaettava, sillä Uusivirta yhtyy yleisön nauruun. Hän aikoo jatkaa vuoroaan kysymällä yleisön mielipidettä aiheesta, mutta alkaakin itse nauraa keskellä vuoroaan (r. 26–27). Näin toimimalla Uusivirta merkitsee oman kommenttinsa sellaiseksi, jolle saakin nauraa.

Jos ajatellaan, että yleisö on keskustelun kolmas osapuoli, niin tilanne on varsin tyypillinen: joku muu kuin puhuja nauraa ensin. Puhujilla onkin monenkeskisessä vuorovaikutuksessa enemmän vapautta kuin kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa. Monenkeskisessä vuorovaikutuksessa nauru voi olla jaettava, vaikka kaikki osallistujat eivät nauraisikaan. Kahden ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa puolestaan molempien täytyy osallistua, koska muuten jaettava naurua ei synny. Myös puhujan on tällöin naurettava omalle kommentilleen. (Glenn 2003: 89, 110) Jos siis ajatellaan, että esimerkissä (1) keskusteluun osallistuvat vain Veitola ja Uusivirta, jaettava naurua ei synny, koska ainoastaan Uusivirta nauraa. Vaikka yleisö onkin passiivinen osapuoli, on se mielestäni syy-

tä laskea mukaan keskusteluun, sillä esimerkiksi riveillä 25–26 Uusivirta tuntuu hakevan reaktiota nimenomaan yleisöltä Veitolan sijaan.

On myös syytä huomata, että yleisö nauraa ensin ennen kuin Uusivirta itse yhtyy nauruun. Glennin (2003: 110) mukaan vitsien tarkoituksena on saada nimenomaan muut nauramaan. Onnistuessaan tässä puhuja saa vitsistä kaiken kunnian, jolloin vitsi ikään kuin kuuluu hänelle. Jos puhuja nauraa ennen muita, saattaa puhujasta syntyä itseriittoinen vaikutelma. Mielestäni tämä näkyy myös arkielämässä. On tyypillistä, että vitsin tai hauskan jutun kertoja odottaa muiden reaktiota ennen kuin uskaltaa itsekin nauraa, vaikka pitäisikin vitsiään hyvänä. Toisaalta mielestäni tässä tilanteessa ei olisi ongelmallista, vaikka Uusivirta nauraisikin itse ensin, sillä hän pilailee myös omalla kustannuksellaan ja vähättelee omaa ulkonäköään. Voisi ajatella, että nauraminen ensin olisi pikemminkin merkki siitä, että puhuja kykenee nauramaan itselleen kuin merkki esimerkiksi itseriittoaudesta

Veitolan reaktio yleisön ja Uusivirran nauruun on laimea, sillä hän ainoastaan hymyilee. Toisaalta hymynkin voi hyvin tulkita vastaukseksi nauruun. Se kuitenkin synnyttää mielikuvan, ettei Veitolan mielestä Uusivirran vitsi ollut riittävän hauska, jotta sille voisi nauraa. Veitolan hymy ja yleisön nauru ja hurraaminen tuntuvat kuitenkin riittävän Uusivirralle reaktioksi, ja ne myös kannustavat jatkamaan humoristista sekvenssiä. Uusivirta vitsaileekin vielä uudestaan olevansa viiden pennin Mauri eli huonompi versio Mauri Pekkarisesta (r. 28). Tätä vitsiä kertoessaan Uusivirta naurahtaa hieman, minkä tulkitsen sekä merkiksi vitsailuvuorosta että reaktioksi yleisön osoittamaan huomioon. Veitola kommentoi Uusivirran vitsiä toteamalla, että molemmat miehet ovat myös yhtä pieniä (r. 30). Uusivirta kääntää tämän huomautuksen kaksimieliseksi ja saa jälleen yleisön nauramaan. Hän tuottaa itsekin naurupartikkeleista koostuvan naurun rivillä 36. Sacks (1974) on todennut, että tuhmillä vitseillä voi testata toisen ymmärrystä: muut osallistujat voivat nauramalla osoittaa ymmärtäneensä vitsin. Veitola ei naura, joten vaikuttaa siltä, että hän ei ymmärrä vitsiä. Tulkitsen myös, että Veitolalla on jo kiire jatkaa varsinaiseen haastatteluun, sillä hän aloittaa oman vuoronsa rivillä 34 kesken Uusivirran vuoron. Uusivirran päätettyä vitsailuvuoronsa Veitola ei reagoi siihen, vaan toistaa oman kesken jääneen vuoronsa uudestaan (r. 35). Uusivirran ja yleisön nauru sijoit-

tuu keskelle Veitolan vuoroa, mutta reagoimisen sijaan Veitola kiittää Uusivirtaa jo tässä vaiheessa siitä, että tämä tuli ohjelman vieraaksi Mauri Pekkarisen tilalle. Kiitoksista siirrytään varsinaiseen haastatteluosaan, jonka Veitola aloittaa toteamalla, että nyt on Uusivirran tilaisuus puhua politiikasta.

Esimerkissä (1) vuorovaikutus vaikuttaa hyvin rennolta ja vapautuneelta – eräänlaiselta kaverusten väliseltä jutustelulta, jota nauru vielä korostaa. Tällainen on mielestäni tyyppillistä sekä haastattelujen aloitus- että lopetusvaiheille, ja nauru toimii mielestäni yhtenä keinona luoda vaikutelmaa yksityisestä keskustelusta, jota yleisö ja katsojat kuuntelevat ikään kuin salaa. Esimerkki osoittaa myös, että vaikka toimittaja ja vieras eivät nauraisikaan yhdessä, niin yleisö saattaa osallistua nauruun, jolloin naurusta tulee jaettava. Aloitus- ja lopetusvaiheet ovat aineistossani erittäin vahvasti keskustelutilanteita, joita toimittaja ohjaa ja johtaa. Esimerkin (1) aloitusvaihe on sävyllään kevyt ja humoristinen, mutta Veitola yrittää ohjata sitä kohti vakavampaa haastatteluvaihetta mielestäni jo rivillä 21. Uusivirta keskeyttää kuitenkin Veitolan seuraavan vuoron ja aloittaa vitsailusekvenssin. Näin tehdessään hän hallitsee hetken keskustelun kulkua, mikä ei ole toimittajan intention mukaista. Tämä on mielestäni myös yksi syy siihen, miksi Veitola ei sekvenssin loppuvaiheessa yhdy Uusivirran nauruun.

Esimerkissä (2) Veitola ja Uusivirta nauravat yhdessä, ja se tekee mielestäni tilanteesta intiimimmän ja lähentää toimittajan ja vieraan välejä. Esimerkki (2) on katkelma Uusivirran haastattelun loppuvaiheesta. Veitola huomauttaa, että haastattelujakso on loppumaisillaan, mutta Uusivirralla näyttäisi olevan vielä intoa jatkaa. Osallistujien erimielisyydestä huolimatta haastattelu päättyy leppoisissa merkeissä, ja yhteinen nauru luo samanmielistä tunnelmaa.

- (2) 01 MV: Olavi meidän täytyy nyt jatkaa.
 02 (0.4)
 03 OU: Jatke[taan. = Mennään eteenpäin,]
 → MV: [Eteenpäin, (.) meillä on] muitakin vieraita £tänään£,
 05 (0.5)
 → OU: he [he
 → MV: [£Mutta£ hhh he he he hi he °he [he he hhh°
 08 OU: [Ai kuin viiden pen-

09	nin Mauri Pekkarinen.
10	(.)
→ MV:	A:(h)iva(h)n =
→ OU:	= eh heh he [he
13 MV:	[Hei tota hhh (.)
14 OU:	£Maurille terveisiä£. =
15 MV:	= Kiitos,

Esimerkkiä (2) edeltävässä tilanteessa Uusivirta on puhunut muun muassa siitä, mitä on nykypäivän vasemmistolaisuus ja millaisiin kysymyksiin VATAKin eli vasemmistotaiteilijoiden ja -kulttuurityöntekijöiden toimintaryhmän täytyy etsiä vastauksia. Uusivirta vaikuttaa halukkaalta jatkamaan haastattelua, mutta Veitola toteaa suoraan, että ohjelmassa on nyt mentävä eteenpäin (r. 1). Veitolan toteamusta seuraa lyhyt tauko, jonka jälkeen Uusivirta toistaa osan Veitolan toteamuksesta omassa vuorossaan rivillä 3. Tällä vuorolla hän osoittaa ymmärtävänsä, että televisiokeskusteluun liittyy tiettyjä rajoituksia.

Tämän jälkeen Veitolan vuorossa rivillä 4 siirrytään mielestäni vakavasta moodista humoristiseen. Tietystä mielessä Veitolan ensimmäinen vuoro on jopa ongelmallinen ja vieraan kasvoja loukkaava teko, sillä vuoroon sisältyy implikaatio, joka vihjaa Uusivirran puhuneen jo ihan tarpeeksi. Humoristiseen moodiin siirtyminen voikin olla myös yritys pehmentää rivillä 1 lausutun vuoron sisältöä. Veitola tuottaa ainoastaan vuoronsa viimeisen sanan *tänään* hymyillen, mutta jo vuoron aikana hän näyttäisi olevan hymyilemäsillä tai nauramaisillaan. Veitola vihjaa hymyllään jo vuoronsa aikana, että nyt on kyse ei-vakavasta vuorosta, ja kutsuu Uusivirran nauramaan. Veitolan hymy on siis vihje, joka tekee naurusta seuraavassa vuorossa relevanttia. Se tarjoaa myös Uusivirrälle mahdollisuuden nauraa omassa vuorossaan. Haakana (1999: 81) toteaaakin, että muiden tehtäviensä ohella hymyllä voi olla samanlaisia tehtäviä kuin naurulla: se voi aloittaa naurujakson tai sillä voi vastata nauruun.

Uusivirta hyväksyy kutsun ja tuottaa rivillä 6 naurupartikkelin *he he*. Mitenkään muuten hän ei kommentoi Veitolan vuoroa, mutta naurullaan hän osoittaa samanmielisyyttä Veitolan kanssa. Veitola vastaa Uusivirran nauruun nauramalla itse rivillä 7. Vuoron alussa hän sanoo hymyillen *mutta* ja aikoo käsittääkseni jatkaa vuoroa esimerkiksi kiit-

tämällä Uusivirtaa vierailusta ja haastattelusta, mutta tuottaakin useista naurupartikkeleista koostuvan naurun, joka jatkuu koko vuoron loppuun asti. Uusivirta aloittaa oman vuoronsa rivillä 8 kesken Veitolan pitkän naurujakson. Tässä vuorossa Uusivirta viittaa aikaisempaan puheenaiheeseen: Mauri Pekkarisen oli tarkoitus olla ohjelmassa vieraana Uusivirran sijaan, mutta Pekkarinen perui tulonsa. Uusivirta nimesi itsensä viiden pennin Mauriksi eli huonommaksi versioksi Pekkarisesta. Ilmeisesti tämä viittaus aikaisempaan vitsiin saa Veitolan jatkamaan nauruaan rivillä 11. Hän toteaa nauraen *aivan* ja hyväksyy näin Uusivirran luonnehdinnan. Muissa sekvenssin vuoroissa nauru esiintyy pelkkinä naurupartikkeleina, mutta tässä on leksikaalinen ilmaus *aivan*, joka sanotaan nauraen. Uusivirta yhtyy nauruun vielä rivillä 12, joten tässä esimerkissä yhteinen nauru kestää useamman vuoron verran aina riviltä 6 riville 12.

Nauru toimii esimerkissä (2) sekä merkkinä keskustelijoiden samanmielisyydestä ja jaetusta huumorintajusta että merkkinä topiikin päättymisestä ja koko haastattelun loppumisesta. Haakana (1999: 118) huomauttaakin, että naurusekvenssit liittyvät usein pitempien puhejaksojen päättämiseen. Nauru toimii siis apuvälineenä, kun päätetään topiikki tai pitempi jakso. Esimerkissä (2) Veitola osoittaa heti ensimmäisessä vuorossaan (r. 1), että nyt keskustelu täytyy päättää. Toimittaja siis käyttää tässä omaa institutionaalista valtaansa, jolla hän voi ohjata keskustelun kulkua ja johon vieraan on pakko mukautua. Kiittäessään Uusivirtaa vierailusta rivillä 15 Veitola ei jätä enää Uusivirralle mahdollisuutta puheenvuoroon, vaan siirtyy eteenpäin ja alkaa puhua katsojille. Tämä onkin Greatbatchin (1988) mukaan tyypillistä vallankäyttöä haastatteluissa. Toisaalta topiikki päätetään nauraen yhdessä, mikä viittaa osapuolten väliseen yhteisymmärrykseen ja samanmielisyyteen.

Aineistossani on yhteensä 5 aloitusvaihetta ja 5 lopetusvaihetta, joista valtaosassa esiintyy naurua. Haastattelujen aloitus- ja lopetusvaiheissa keskustelijoiden välille pyritään luomaan rentoa ja lämmintä tunnelmaa, jonka luomisesta toimittaja on pitkälti vastuussa. Tavoitteena on saada tilanteet vaikuttamaan siltä, kuin hyvät ystävät vaihtaisivat tilanteessa kuulumisia keskenään. Erityisesti jaettu nauru toimii mielestäni hyvin intiimin tunnelman ja yhteisymmärryksen luojana. Aineistossani vieraat nauravat joka kerta, kun nauretaan yhdessä. Toimittaja taas ei naura aina. Tämä huomio noudattaa kvantitatiivi-

sessä katsauksessa esittämiäni lukuja, joiden mukaan vieraat nauravat huomattavasti toimittajaa useammin. Vieraiden nauru ei siis näyttäisi olevan yhteydessä esimerkiksi siihen, kuka puhuu ja vitsailee tilanteessa. Yhteisnaurutilanteissa toimittaja nauraa vain silloin, kun hän itse vitsailee tai esittää humoristisen vuoron, kuten esimerkissä (2). Hän ei naura tällaisissa tilanteissa kertaakaan ensin itse, vaan antaa vieraiden vastata vitsiin ensin nauramalla ja nauraa itse vasta sitten. Toimittaja ei kertaakaan naura vieraiden vitseille, vaan tällöin yhteisnauru syntyy vieraiden ja yleisön yhteistyönä, kuten esimerkissä (1).

3.2.2 Nauraminen yksin

Haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheissa pyritään luomaan studioon rentoa tunnelmaa. Jaettu nauru on mielestäni tärkeä tekijä tunnelman luomisessa. Kaikissa haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheissa ei kuitenkaan naureta yhdessä. Esimerkit (3) ja (4) kuvaavat haastattelujen aloitusvaiheita, joissa nauretaan yksin. Esimerkissä (3) naurajan rooli on Veitolalla (MV), joka haastattelee Rakel Liekkiä (RL) ja Riikka Hyvöstä (RH). Esimerkki (4) puolestaan on Johanna Tukiaisen (JT) haastattelun aloitusvaiheesta. Veitola ei naura sekvenssin aikana lainkaan, kun taas Tukiainen nauraa peräti viisi kertaa. Myöskään yleisö ei esimerkeissä naura yhdessä toimittajan tai vieraan kanssa.

Esimerkissä (3) Liekki ja Hyvönen ovat juuri saapuneet studioon ja istuneet alas tervehdysten jälkeen, joten johdattelu haastatteluun on valmis alkamaan. Ennen varsinaista haastatteluvaihetta Veitola näyttää yleisölle Liekin ja Hyvösen maalaamia tauluja, joita on esillä studiossa, ja kyselee taiteilijoilta tauluista.

- (3) → MV: Tääl on £teijän tauluja£, hh hi hi [he he he
 02 RL: [Nii on,
 03 MV: £Miten eläimille puhutaan = Mä en tajuu miten Minni Hii-
 04 ri puhuu eläimille£ = Kai sillai niinku ihmisille, (.) .hh TE
 05 OOTTE vuoden työskennelly ↑yhessä (.) tän söpöystee-
 06 man ↑parissa (.) ja nyt tulee siis Ylisöpö!-näyttely. (.) Nä-
 07 mä kolme taulua ovat osa sitä? (.) Aa: mikä on tämän ni-
 08 mi,
 09 (0,9)
 10 RL: Öö sen nimi on sydämet ovat söpöjä (.) £suomenleijonat

11	eivät niinkään£,
12 MV:	Oho? (.) Entä tämä,
13	(0.8)
14 RL:	£Sen nimi on vapaana kirjaaminen on söpöä (.) turkistar-
15	haus ei niinkään£,
16	0.5
→ MV:	Hi hi hi (0.3) @Meil on (.) mejän kani näkee ne. (.) Se on
18	ihanaa.@ (.) Entäs hän (0.4) tai tuo, =
19 RH:	= Öö sen nimi on ilmapallot ovat söpöjä (.) ilmasota ei
20	niinkään,
21 MV:	Joo:, (.) ↑Hienot nimet. (.) Hienot taulut.

Esimerkissä (3) Veitola toteaa rivillä 1 *tääl on teijän tauluja* (r. 1) ja kääntyy kohti tauluja, jotka riippuvat keskustelijoiden vieressä. Vuoronsa loppuosan *teijän tauluja* Veitola tuottaa hymyillen, minkä jälkeen hän tuottaa pitkähkön, useista naurupartikkeleista koostuvan naurun. Veitolan hymy ja nauru esiintyvät tilanteessa, jossa niiden esiintymiselle on vaikea löytää selitystä vallitsevasta tilanteesta. Veitolan kommenttia ei esimerkiksi ole tarkoitettu hauskaksi, eikä toisaalta kukaan muukaan ole vielä ehtinyt sanoa mitään. On tietysti mahdollista, että kameran ulkopuolella on tapahtunut jotain, johon Veitola reagoi nauraen. Veitola näyttäisi jo vuoroa aloittaessaan katsovan Liekkiä, joten pidän mahdollisena, että Liekki esimerkiksi hymyilee leveästi tai näyttää kani-naamiaispuvussa huvittavalta, mihin Veitola sitten reagoi sekvenssin avausvuorossa. Tämä onkin yksi niistä hankaluuksista, jotka liittyvät televisio-ohjelmien analysoimiseen: katsojien tavoin analysoijakin näkee vain sen, mitä kamera hänelle näyttää. Tulkitseen kuitenkin, että naurun tehtävänä on tässä keventää haastattelun aloitusvaihetta ja osoittaa, että Veitola henkilökohtaisesti on iloinen saadessaan haastatella Liekkiä ja Hyvöstä ja esitellessään heidän taulujaan.

Ilmeisesti Veitola kohdistaa ensimmäisen vuoronsa Liekille, sillä tämä vastaa rivillä 2 myöntävästi, vaikka Veitolan vuoro ei olekaan interrogatiivimuotoinen. Myös Veitolan kolmas vuoro riveillä 3–8 on suunnattu Liekille. Vuoron alkuosa ei liity mitenkään kahteen aiempaan vuoroon. Tulkitseen vuoron niin, että Veitola viittaa vuorollaan Liekkiin, joka on pukeutunut taiteilijoiden Ylisöpö!-näyttelyn teeman mukaisesti kanipukuun. Veitola on huolissaan siitä, miten puhuisi eläimelle eli kaniasuiselle Rakel Liekille. Lisää huolta aiheuttaa se, että hän on itse hiuspantoinen kuin Minni Hiiri eli eläin itsekin.

Tästä huolesta Veitola siirtyy kuitenkin pian takaisin varsinaisiin aiheisiin rivin 4 lopussa. Hän jatkaa vuoroaan hieman muuta ympäristöä voimakkaammalla äänellä tehden sillä selväksi, että vasta nyt siirrytään varsinaiseen kysymykseen. Veitola alustaa tulevan kysymyksensä kertomalla lähinnä yleisölle, että taiteilijat ovat työskennelleet yhdessä pian avattavan näyttelyn parissa vuoden ja studiossa esillä olevat taulut ovat osa näyttelyä. Sen jälkeen Veitola kysyy erikseen jokaisen taulun nimeä. Taulujen nimet ovat näyttelyn nimen mukaisesti söpöjä, mutta ne ovat myös nokkelia, poliittisia ja hauskoja, joten voisi päätellä, että niiden tarkoituksena on herättää kuulijassa sekä hilpeyttä että ajatuksia.

Riveillä 14 ja 15 Liekki kertoo, että yhdelle tauluista on annettu nimeksi *Vapaana kirmaaminen on söpöä, turkistarhaus ei niinkään*. Taulun nokkela nimi saa Veitolan nauramaan rivillä 16. Riveillä 16 ja 17 Veitola jatkaa vielä vuoroaan *meijän kani näkee ne ja se on ihanaa*. Tällä vuorollaan hän viittaa studion rekvisiittana toimivaan kaniin, joka ilmeisesti on samalla kamera. Veitola muuttaa vuorossaan vähän ääntään, koska hän ikään kuin puhuu vuorossaan kanille. Liekki ja Hyvönen eivät naura kertaakaan koko sekvenssin aikana, mutta Liekki hymyilee. Mielestäni se, että Liekki itsekin hymyilee taulujen nimiä kertoessaan, on merkki siitä, että taiteilijat ovat pyrkineet antamaan tauluilleen nimet, jotka hymyilyttävät ja naurattavat. Kenties taulut ovat taiteilijoille itselleen kuitenkin niin vakava ja omakohmainen asia, etteivät he itse voi nauraa. Hymy kuitenkin vihjaa, että Liekki odottaa ja toivoo Veitolalta reaktioksi naurua, ja näin esimerkissä (3) tapahtuukin.

Esimerkissä (3) naurajan roolin ottaa siis toimittaja, mutta esimerkissä (4) ainoastaan vieras nauraa, kun taas toimittaja ei naura lainkaan. Vieraana on Johanna Tukiainen (JT), jonka yleisö toivottaa tervetulleeksi aplodein ja hurrauksin.

(4)	01 MV:	((yleisö hurraa)) Jee::: (1.1) £He:i:£
	02	(0.3)
	03 JT:	°Hei° ((Veitola ja Tukiainen halaavat))
	04	(0.3)
	05 MV:	£Moi prinsessa,£
	06	(.)
	→JT:	H(h)e(h)i
	08	(0.7)
	09 Yleisö:	TUKSU

10	(.)
→JT:	°he he° =
12 MV:	= £Kui- vau mikä huuto.£ =
→JT:	= °he [he°
14 MV:	[£Vitsi partiolaisist lähtee Tuksu huutoki.£ =
→JT:	= ah [ha ha ha ha
16 MV:	[Oisitko uskonu,
17 MV:	Täs on nyt ((yleisön hurraus keskeyttää Veitolan puheen-
18	vuoron, Veitola hymyilee yleisölle)) (2.7) sammakoita, (.)
19	Haluut sä pussaa ja kokeilla tulisko prinssi,

Esimerkissä (4) Maria Veitola toivottaa aluksi Johanna Tukiaisen tervetulleeksi ohjelmaan. Tukiainen kävelee sisään studioon Laurin, ohjelman avustajan, saattamana yleisön hurratessa taustalla. Veitolakin näyttäisi olevan innoissaan Tukiaisen vierailusta, sillä Tukiaisen kävellessä sisään hän sanoo *jee* venyttäen vokaaleja (r. 1). Rivillä 5 Veitola kutsuu Tukiaista prinsessaksi. Tukiainen on pukeutunut prinsessatyyliseen vaaleanpunaiseen pukuun, ja lisäksi hän on tullut ohjelmaan kertomaan muun muassa unelmien prinsistään. Tukiainen naurahtaakin tälle tervehdykselle tervehtiessään itse Veitola (r. 7). Hän ilmeisesti ottaa nimityksen kohteliaisuutena, mikä selittää naurun, mutta on mahdollista, että Veitola myös ivaa nimityksellään Tukiaista.

Tukiainen on Suomessa niin tunnettu, että tuskin kukaan suomalainen on välttynyt kuumasta hänestä ja hänen tekemisistään. Kiinnostava kysymys onkin se, miten paljon vieraiden julkisuuskuva vaikuttaa siihen, miten heitä haastattelutilanteissa kohdellaan. Veitolan puhetavasta saa sellaisen vaikutelman, että tämän on vaikea suhtautua prinsessapukuiseen Tukiaiseen vakavasti, mikä leimaakin sekä aloitus- ja lopetusvaihetta että koko haastattelua. Toimittaja haastattelee Tukiaista ajoittain sellaiseen sävyyn, jota voisi käyttää lapselle puhuttaessa. Muidenkin vieraiden kanssa vitsaillaan, nauretaan ja puhutaan kevyistä aiheista, mutta Tukiaisen haastattelussa itse vieras ja tämän käyttäytyminen näyttäisivät muodostuvan naurun kohteeksi useammin kuin kerran, vaikka toki haastattelussa esiintyy myös erityyppisiä naurutilanteita. Mikäli kyse on ivasta ja Tukiaiselle nauramisesta, se on kuitenkin hyvin piilotettua, sillä vieras onnistutaan pitämään tyytyväisenä koko haastattelun ajan.

Yleisö on esimerkissä (4) innoissaan Tukiaisen vierailusta. Rivillä 9 yleisö huutaa kovaan ääneen Tukiaiselle annetun ”lempinimen” *Tuksu*. Uskoakseni yleisön huuto on tilanteessa aito, sillä se synnyttää välisekvenssin, jonka aikana Veitola kommentoi huutoa yllättyneenä ja Tukiainen nauraa. Tukiainen on juuri istuutumassa ja näyttäisi olevan otettu yleisöltä saamastaan huomiosta, sillä hän naurahtaa rivillä 11 hiljaa. Veitola tarttuu seuraavassa vuorossaan yleisön huutoon. Tavallisesti yleisö kyllä taputtaa, hurraa ja nauraa, mutta harvemmin yleisöstä kuuluu mitään erottuvia huutoja. Veitola siis nostaa yleisön huudon aivan erityiseksi tapaukseksi, jonka Tukiainen saa aikaan. Tukiainen saa siis lisää kehuja ja huomiota, ja hän nauraakin tyytyväisen näköisenä vielä kaksi kertaa yhtä aikaa Veitolan puheenvuoron kanssa (r. 13 ja 15). Naurahdus rivillä 13 peittyy hieman Veitolan puheenvuoron alle, ja se tuotetaan muutenkin hiljaa, mutta rivillä 15 nauru koostuu useammista naurupartikkeleista ja on voimakkaampaa. Molemmissa tilanteissa Tukiainen ainoastaan nauraa. Hän ei siis kommentoi tilannetta mitenkään. Ensimmäinen Tukiaisen oma vuoro tulee vasta rivillä 21, jos tervehdyksiä ei oteta huomioon. Toimittaja pyrkii siis pitämään vuoron itselleen ja johdattelemaan haastattelun aloitusvaihetta.

Aineiston aloitus- ja lopetusvaiheissa nauretaan yksin ainoastaan kolme kertaa. Yksin nauraminen näyttäisi liittyvän pitkälti tilanteisiin, joissa vieraat saavat kehuja ja huomiota. Esimerkissä (3) nauru on reaktiota esillä oleviin tauluihin. Esimerkissä (3) Veitola kyselee taulujen nimiä, ja yksi nimistä saa hänet nauramaan. Mikäli taulujen nimistä on tehty tarkoituksella hauskoja, on Veitolan nauru kehu taiteilijoille. Sekvenssin lopuksi Veitola vielä toteaa, että taulut ja nimet ovat hienoja. Taiteilijat itse kuitenkin suhtautuvat kehuihin eleettömästi eivätkä naura, vaikka vaikuttavatkin tyytyväisiltä taulujen synnyttämiin reaktioihin. Esimerkissä (4) Veitola kehuu Tukiaisen ulkonäköä, ja myös yleisö ottaa Tukiaisen innostuneena vastaan ja jopa huutaa Tukiaisen lempinimeä. Mielestäni yleisön voimakkaat reaktiot ja Veitolan näennäinen kehuminen saavat Tukiaisen nauramaan esimerkissä (4). Vaikka yhteisnauria ei synnykään, vallitsee yksinaurutilanteissakin miellyttävä tunnelma. Aloitus- ja lopetusvaiheiden tehtävänä onkin mielestäni saada vieraat tuntemaan itsensä tervetulleiksi ja tärkeiksi, ja kehumisen avulla tähän tavoitteeseen päästään. Mielestäni nauru ei tällaisissa tilanteissa ole erityisen kutsuvaa, joten nauruun välttämättä tarvita tai haeta vastausta eikä nauramattomuutta

siksi käsitellä myöskään ongelmana. Vaikka tilanteissa ei esiintyisikään yhteisnaurua, toinen osapuoli joka tapauksessa vähintään hymyilee sekvenssin aikana. Molemmat osapuolet suuntautuvat siis jollain tavalla ilmapiirin luomiseen.

3.3 Nauraminen haastattelun aikana

Tässä luvussa tarkastelen nauramista haastattelun aikana. Varsinainen haastatteluvaihe eroaa mielestäni aloitus- ja lopetusvaiheista esimerkiksi sen takia, että vieraiden vuorot ovat pitempiä ja aiheet usein vakavampia. Mielestäni tämä vaikuttaa myös naurun luonteeseen ja merkitykseen, joten sen vuoksi olen halunnut analysoida haastattelun aloitus- ja lopetusvaihetta erillään varsinaisesta haastatteluvaiheesta. Aiheiden vakavuus riippuu kuitenkin myös vieraasta. Esimerkiksi Uusivirran haastattelun aikana puhutaan paljon politiikasta ja Katajan haastattelun aikana Tony Halmeen kuolemasta, kun taas Raptorin haastattelu koostuu pitkälti yhtyeen jäsenten vitseistä ja pyrkimyksistä naurattaa yleisöä. Kovin vakaviin ja syvällisiin aiheisiin ei tämän haastattelun aikana mennä.

Olen jakanut aineistoni kategorioihin sen mukaan, millaisia naurutilanteita aineistossa esiintyy. Tyypillisesti aineistossa nauretaan tilanteissa, jotka liittyvät huumoriin, vitseihin tai tilanteen yleiseen hauskuuteen. Nauru on myös lähes aina jaettua näissä tilanteissa. Lasken yhdessä nauramiseksi myös tilanteet, joissa joku osallistujista nauraa yhdessä yleisön kanssa. Periaatteessa en analysoi tutkielmassani yleisön naurua, mutta mielestäni sillä on kuitenkin merkitystä myös keskustelun varsinaisten osallistujien toiminnan ja puheenvuorojen kannalta, jolloin se on syytä myös huomioida analyysissa. Tämän vuoksi olen myös tulkinnut kyseiset tilanteet yhdessä nauramiseksi. Tähän kategoriaan kuuluvia tapauksia esiintyy aineistossa kaikkein eniten, kuten tutkielmani johdannossa oletinkin. Analysoin tätä kategoriaa luvussa 3.3.1. Aineistossa esiintyy kuitenkin naurua myös muunlaisissa yhteyksissä. Muita kategorioita ovat nauru epäonnistuneen huumorin yhteydessä (luku 3.3.2), nauru ongelmatilanteissa ja vakavan puheenaiheen keskeyttäjänä (luku 3.3.3) sekä nauraminen muille osallistujille (luku 3.3.4). Tilanteissa, joissa huumori epäonnistuu, nauretaan tavallisesti yksin tai ei lainkaan, kun taas muissa tilanteissa saattaa esiintyä naurua sekä yhdessä että yksin.

3.3.1 Nauru osoittamassa tilanteen hauskuutta ja jaettua huumoria

Naurun ajatellaan yleisesti esiintyvän usein tilanteissa, joissa on jotain hauskaa tai huvittavaa. Ei siis liene yllättävää, että myös Maria!-ohjelmassa naurua esiintyy runsaasti tällaisissa tilanteissa. Huvittavuus liittyy esimerkiksi yksittäiseen huomautukseen tai tapahtumaan, keskustelun osallistujiin tai keskustelun ulkopuolisiin ihmisiin tai asioihin. Näissä tilanteissa on laajasti ajateltuna kyse vitseistä tilanteisessa kontekstissa. Suuri osa aineistossa esiintyvistä huumorista on spontaania huumoria, joka voi oikeastaan olla huumoria vain esiintymiskontekstissaan. Ohjelman luonteen takia pidän mahdollisena, että joitakin vitsejä on mietitty etukäteen.

Keskustelunanalyysissa puhutaan usein siitä, miten tärkeää on tehdä analyysia sen pohjalta, miten osallistujat itse tulkitsevat vuorovaikutusta – ei siis tutkijan omien ennakkoletusten pohjalta (ks. esim. Tainio 2007: 30). Aina tämä ei välttämättä ole helppoa, sillä tutkijankin on itse pääteltävä aineistosta, miten osallistujat tulkitsevat vuorovaikutusta vuoro vuorolta. Toisinaan osallistujat paljastavat suoraan sanoin tai elein, mistä tilanteessa on kyse. Näin tapahtuu esimerkissä (5), joka on aivan Olavi Uusivirran (OU) haastattelun alusta.

- (5) 01 MV: Hei ↑VATAK on vasemmistotaiteilijoiden ja kulttuuri-
 02 työntekijöiden toimintaryhmä joka perustettiin tän vuoden
 03 ↑tammikuussa ja yks mun tuttu oli tääl perustamisko-
 04 koudes ja hän oli hirveen vaikuttunu siitä että sinä astuit
 05 esiin ja sanoit että olet tullut kaapista. (0.8) £Se on iha-
 06 naa,£ (0.8) ((Uusivirta hymyilee)) Olavi Uusivirta on tul-
 07 lut kaapista. ((Uusivirta hymyilee ja nostaa kädet ilmaan))
 08 (.) Oke:i.
 09 (.)
 → OU: he he [he he
 → MV: [Kato. Ei tajuu vitsii (.) mut ei se mitään = £ne on
 12 partiolaisii = he on niin jotenki semmosia (0.5) kunnolli-
 → sia£, ((yleisö ja Uusivirta nauravat, Veitola hymyilee))
 14 (1.3) Niin (.) mutta (.) siis poliittisesti (.) vasemmistolaise-
 15 na,
 16 OU: No joo. (.) [Ehkä
 17 MV: [Miten sä nyt niin dramaattisesti tollai,

Esimerkissä (5) Veitola aloittaa Olavi Uusivirran haastattelun ottamalla heti puheeksi VATAKin, joka on vasemmistotaiteilijoiden ja kulttuurityöntekijöiden toimintaryhmä. Haastattelussa mennään siis aloitusvaiheen jälkeen heti asiaan, sillä Uusivirta on tullut kertomaan nimenomaan vasemmistolaisuudestaan. Veitola ei ensimmäisessä vuorossaan esitä vielä mitään kysymystä, vaan koko vuoro ja sitä seuraavat vuorot toimivat johdantona kysymykselle, joka esitetään vasta rivillä 17. Johdatteluosassa Veitola kertoo, että VATAKin perustamiskokouksessa Uusivirta oli ilmoittanut *tulleensa kaapista*. Ilmaus *tulla kaapista* viittaa tavallisesti tilanteeseen, jossa homoseksuaalisuutensa aiemmin salannut henkilö paljastaa asian todellisen laidan julkisesti. Veitolan paljastuksen jälkeen yleisössä on hyvin hiljaista, mikä mielestäni kertoo hämmästyksestä tai järkytyksestä. Veitola huomauttaa vielä, että hänen mielestään *se on ihanaa* ja hymyilee leveästi (r. 5–6). Näin hän siis antaa ymmärtää, että Uusivirta on homoseksuaali, joka on juuri paljastanut julkisesti seksuaalisen suuntautumisensa. Voidaan ajatella, että kaapista ulos tuleminen on asia, jossa ihmisen täytyy voittaa itsensä, joten Uusivirta nostaa sanomaa painottaen vielä kätensä ilmaan voittajan elkein ja hymyilee (r. 7). Ilmaus *tulla kaapista* ei kuitenkaan tässä esiinny tyypillisessä ympäristössään. Huumori ja nauru näyttäisivät syntyvän tilanteessa siitä, että ilmaus, joka on vakiintunut kuvaamaan tiettyä asiaa, otetaankin käyttöön eri merkityksessä. Todellisuudessa tilanteessa on kyse siitä, että Uusivirta julkisti kokouksessa olevansa vasemmistolainen.

Kerrottuaan vitsinsä Veitola sanoo rivillä 8 *okei* alistuneeseen sävyyn. Yleisö ei ymmärtänyt huomautuksen olevan vitsi, koska naurua ei kuulu. Sen sijaan Veitolan ja Uusivirran välisestä vuorovaikutuksesta saa sellaisen vaikutelman, että vitsiä on suunniteltu etukäteen. Jos asiasta ei olisi puhuttu etukäteen, olisi Veitolan ensimmäinen vuoro varsin arkaluontoinen ja kasvoja uhkaava. Epäilen myös sitä, ehtisikö Uusivirta itse näin nopeasti ymmärtää, mistä on kyse, jos asiasta ei olisi puhuttu etukäteen. Vaikka yleisö ei vielä reagoi mitenkään, Uusivirta nauraa rivillä 10 ja vaikuttaa tyytyväiseltä, koska vitsi ja yleisön huijaaminen onnistuivat. Rivillä 11 Veitola nimeää ensimmäisen vuoronsa eksplisiittisesti vitsiksi. Näin sanomalla hän tekee samalla selväksi, että vitsi on tässä keskustelijoiden oma kategoria, johon kaikkein keskustelijoiden pitäisi suuntautua. Vitseille siis pitäisi nauraa. Yleisö ei tilanteessa naura, mistä Veitola tekee päätelmän, ettei yleisö ymmärrä vitsiä. Kommentillaan hän siis osoittaa, että naurun puute johtuu

06 J:	vapaaehtosesti siinä, ((hymyilee)) (1.6)
07 MV:	Joo:?
08	(0.4)
09 J:	Me ei niin[ku, (.) Se käsi]rasva oli sattumaa [ja me ei mun
→ I:	[(Oota odota)] [°he he°
11 J:	mielestä houkuteltu niitä mihinkään mitä (.) ne ei [taval-
→ I:	[°heh
→	heh°
14 J	laan tekis luontaisesti niinku eläintarhaolo[suhteis,
15 MV:	[Entäs kymme-
16	nen vuot sitte, (0.7) Oliko syytökset [samat.
17 I:	[Öö no itse asia ne =
18 J:	= Se valkonen jauhe ei ollu (.) [kokaiinia pöydällä ja se (.)
19 I:	[°Joohe°
20 J	huora oli elossa kun me mentiin nukkumaan =
→ K:	= ha ha [ha ha ((yleisö nauraa))
22 MV:	[Mihin syytöksiin te ootte valmistu- valmistautu-
23	neet nyt,

Esimerkissä (6) Veitola hymyilee aloittaessaan ensimmäisen vuoronsa, mutta hymy ei liity kysymykseen tai puheenaiheeseen, vaan edeltävään sekvenssiin, jossa myös vitsailaan. Veitolan ensimmäinen vuoro on tulevan kysymyksen johdanto. Vuorossaan hän toteaa, että 20 vuotta sitten Raptoria syytettiin erilaisista asioista. Rivillä 2 hän on kertomaisillaan esimerkin yhdestä syytöksestä, mutta Jufo keskeyttää hänet ja kumooa huhut heti perättöminä. Tähän asti keskustelussa vallitsee mielestäni asiallinen ja jopa vakava sävy, jota puheenaihe tuntuisi vaativankin. Jufon vuoron jatko kuitenkin muuttaa tilanteen leikiksi. Hän alkaa puhua eläimistä ja viittaa vuorollaan siihen, että Raptoria olisi syytetty muun muassa eläimiin sekaantumisesta. Vuorossaan hän ei kuitenkaan uudestaan kiistä syytöksiä, vaan muuttaa vakavan aiheen vitsiksi: eläimet olivat vapaaehtoisesti mukana, käsirasva oli sattumaa, eikä eläimiä pakotettu mihinkään.

Jufon todettua eläinten olleen vapaaehtoisesti mukana yleisö huomaa, että on kyse vitsailusta, ja alkaa nauraa voimakkaasti (r. 4). Samaan aikaan yleisön kanssa saman tulokinnan tekee myös Jufon vieressä istuva Izmo, joka myös alkaa nauraa (r. 5). Nauru on pitkä ja koostuu useista naurupartikkeleista, mutta se hukkuu osittain yleisön naurun alle. Myös Kaivo näyttäisi kuvan perusteella nauravan, mutta ääni ei valitettavasti kuulu. Izmo sen sijaan nauraa vielä uudestaan, tosin vaimeasti, riveillä 10 ja 12–13. Yleisöstä kuuluu myös Jufon kahden ensimmäisen vuoron aikana aika ajoin yksittäistä naurua.

Esimerkissä (6) Jufo kertoo mielestäni vitsejä ensisijaisesti yleisölle ja katsojille mutta myös Veitolalle, joka toimittajan roolissaan ottaa syytös-aiheen puheeksi. On kuitenkin syytä huomata, että Veitola ei sekvenssin aikana naura kertaakaan. Mielestäni tämän voi tulkita johtuvan siitä, että Raptorin huumori menee vähän liian pitkälle. Kamera ei näytä Veitolan kasvoja Jufon kertoessa vitsejään, joten on mahdotonta sanoa, hymyileekö hän vai ei. Joka tapauksessa Veitola ei kuitenkaan reagoi Jufon vitseihin yhtä vahvasti kuin muut Raptorin jäsenet ja studioyleisö. Veitola ei millään tavalla kommentoi Jufon puheita, vaan esittää ainoastaan lisäkysymyksiä (r. 15–16 ja 22–23). Hän voisi kuitenkin halutessaan voimakkaammin keskeyttää puheenaiheen ja siirtyä seuraavaan, koska hänellä on toimittajana valta tehdä niin. Sen sijaan hän kysyykin, millaisia syytöksiä kuultiin 10 vuotta sitten (r. 15–16), ja antaa näin Raptorin jäsenille mahdollisuuden jatkaa samalla linjalla. Näin tapahtuukin: Izmo ottaa vuoron ensin (r. 17), mutta Jufo keskeyttää ja kertoo omassa vuorossaan, että yhtyeellä ei ole ollut mitään tekemistä kokainin ja erään naisen kuoleman kanssa (r. 18–20). Naiseen viitataan substantiivilla *huora*, mikä myös korostaa sitä, että huumori on karkeaa. Kaivo nauraa näille vitseille rivillä 21 yhdessä yleisön kanssa. Veitola puolestaan ei taaskaan kommentoi vuoroa mitenkään, vaan siirtyy heti uuteen kysymykseen (r. 22–23).

Esimerkissä (7) nauru yhdistää sekä Liekkiä (RL) ja Hyvöstä (RH) että Veitolaa, mutta tällä kertaa yleisö ei kuitenkaan naura. Osallistujat jakavat esimerkissä selvästi yhteisen huumorintajun, ja myös naurusta tulee jaettavaa.

- (7) 01MV: .hh Te teette kans duunii sillai, (.) tai kerroitte et teette vä-
 02 hän niinku pikkutyöt kahestaan?
 03 (0.4)
 04 RL: [@Joo@ ((lapsen äänellä))
 05 RH: [°Kyl[lä°
 →MV: [Joo. I(h)ha(h)n(h)a k(h)u £sielt tuli ni£ @joo-o@,
 07 ((lapsen äänellä)) =
 → RH: = He he he [he he he he he he he he h
 → RL: [Hi hi [hi hi
 → MV: [N(h)iin n(h)iin t(h)ota: ää =
 → RL: = £Näin me puhutaan oikeesti£ t(h)yöh(h)uo(h)nee(h)[lla
 → ha ha
 → RH: [he
 → he he he [he

Kaikki keskustelun osallistujat ovat esimerkissä mukana naurun synnyttämisessä ja pakoitellen kaikki osallistujat myös nauravat samaan aikaan, joten kyse on selkeästi jae-
tusta naurusta ja huumorista. Ihan prototyyppisestä huumorista ei kuitenkaan ole kysy-
mys, vaan hauskuus syntyy tilanteessa kenties jopa vahingossa, sillä Liekki ei välttämät-
tä tarkoita vastaustaan rivillä 4 humoristiseksi. Naurusekvenssi on kuitenkin mielestäni
poikkeuksellisen pitkä, sillä ensimmäisen kerran naurua esiintyy rivillä 6 ja viimeisen
kerran rivillä 15. Jokaisessa vuorossa näiden rivien välissä nauretaan myös. Lisäksi nau-
ru on mielestäni poikkeukselliseen voimakasta ja monipuolista. Esimerkissä (7) nauru
ilmenee niin naurupartikkeleina (esimerkiksi rivillä 8), leksikaalisina vastauksina (esi-
merkiksi rivillä 6) sekä naurun ja leksikaalisen ilmauksen yhdistelmänä (riveillä 11–12).
Lisäksi yksittäiset naurut ovat varsin pitkäkestoisia: naurupartikkelit muodostavat pitkiä
sarjoja ja monta eri leksikaalista ilmausta lausutaan peräkkäin nauraen. Esimerkissä (7)
nauru näyttäytyykin erityisen voimakkaana vuorovaikutuksen piirteenä, johon kaikki
osallistuvat.

Aineistossa on runsaasti erilaisia ja erityyppisiä vitsejä ja humoristisia kommentteja ja
tilanteita, joille nauretaan. Myös se vaihtelee, ketkä tilanteissa nauravat. Tyypillisin ti-
lanne on se, että vieraat ja yleisö nauravat yhdessä, kun taas toimittaja reagoi hymyile-
mällä tai ei reagoi lainkaan. Esimerkissä (5) toimittaja kertoo itse vitsin, mutta ei naura
sille, vaan antaa yleisön ja vieraan huolehtia naurusta. Aineistossani tyypillistä on myös
se, että toimittaja ei naura silloin, kun vieraat kertovat vitsejä, jotka ovat sisällöltään
karkeita. Esimerkissä (6) huumori näyttäytyy mielestäni erilaisena eri osallistujille.
Yleisö ja Raptorin jäsenet pitävät vitsejä hauskoina ja nauravat niille, mutta Veitolan
reaktio on uuteen kysymykseen siirtyminen, joten hän ohittaa huumorin epäonnistunee-
na ja sopimattomana. Tilanteet, joissa toimittaja ja vieraat nauravat yhdessä, ovat aineis-
tossani hieman harvinaisempia, mutta niitäkin esiintyy melko paljon. Esimerkin (7) mu-
kaisesti tällaiset tilanteet luovat intiimiä tunnelmaa ja vahvaa yhteisymmärrystä toimit-
tajan ja vieraiden välille. Tällaiset tilanteet ovat tavallisesti erityisen spontaanin tuntui-
sia, ja hauskuus näyttääkin syntyvän kuin vahingossa.

3.3.2 Nauru epäonnistuneen huumorin yhteydessä

Aineistossani on myös tilanteita, joissa tulkitseen naurun olevan yhteydessä huumoriin, vaikka tilanteissa nauretaankin yksin. Koska näissä tilanteissa vieras nauraa yksin, ja sekä yleisön että toimittajan nauru puuttuu, ei voi sanoa, että tilanteissa olisi millään tavalla kyse myöskään jaetusta huumorista. Pikemminkin tilanteissa näyttäisi olevan kyse epäonnistuneesta huumorista, jota kukaan muu ei ymmärrä tai pidä hauskana. Mielestäni joissakin tilanteissa vastaanottaja myös jättää nauramatta tarkoituksella, koska huumori on arkaluontoista. Näissä tilanteissa siis ainoastaan vitsin kertoja nauraa. Ongelmallista tämäntyyppisissä tilanteissa on se, että koska huumoria arvostetaan paljon, epäonnistunut huumori saattaa jopa olla uhka kasvojen säilyttämiselle (Bell 2009: 144).

Jeffersonin (1979: 87) mukaan vitsin kuulijan on aktiivisesti kieltäytyttävä naurukutsusta, mikäli hän ei yhdy nauruun. Tällöin puhuja tavallisesti täyttää tilan topiikkiin kuuluvalla vakavalla puheella. Näin tapahtuukin esimerkissä (8), jossa Veitola ja Mika Kataja (MK) puhuvat kuubalaisista naisista. Katajalla on kuubalainen vaimo, ja hän kävi aikoinaan myös Tony Halmeen kanssa etsimässä tälle vaimoa Kuubasta.

(8)	01 MV:	Tota: (.) mikä sun mielestä kuubattaris on niin upeeta.
	02	(2.7)
	03 MK:	Ööh (0.6) Ne on vähän kun suomalaiset.
	04	(.)
	05 MV:	Ai ↑vähän ↑ku suomalai[set,
	→ MK:	[Joo. (.) Väri vaan on t(h)ois(h)en-
	→	lai(h)nen he [he he he he
	08 MV:	[Mitä se tarkoittaa et ne on vähän niinku suo-
	09	malaiset,

Esimerkissä (8) Veitola kysyy rivillä 1 Katajalta, mikä tekee kuubalaisista naisista niin upeita. Katajan vastaus rivillä 3 tulee pitkän tauon jälkeen ja on ehkä hieman yllättävä: vaikka Kuuba onkin toisella puolella maapalloa, niin Katajan mukaan kuubalaiset naiset muistuttavat suomalaisia naisia. Veitola tarttuu Katajan vastaukseen ja muotoilee sen uudestaan. Veitolan vuoro ei ole kieliopillisesti kysymys, mutta se on tulkittavissa tässä kontekstissa lisätiedon hakemiseksi eli funktioltaan kysymykseksi. Kataja vastaakin,

että ainoastaan ihonväri erottaa kuubalaiset ja suomalaiset naiset toisistaan, ja nauraa lopuksi (r. 6–7). Julkisesti ja televisiossa ei käsittäkseni ole tapana esittää ihonväriin liittyviä kommentteja, vaikka Katajan kommenttia ei voikaan pitää rasistisena. Katajan huomautus on joka tapauksessa hiukan arveluttava. Hän nauraa kuitenkin itse omalle huomiolleen, joten selvästi hän itse pitää sitä hauskana ja kontekstualisoi sen vitsiksi.

Veitola ja yleisö eivät kuitenkaan yhdy nauruun. Haakanan (1999: 368) mukaan vitsille ei naureta esimerkiksi silloin, kun vastaanottaja ei ymmärrä vitsiä. Mielestäni tässä tilanteessa ei ole kuitenkaan kysymys ymmärryksen puutteesta, vaan siitä, ettei vitsiä pidetä hauskana. Tulkintani mukaan naurusta ei tule jaettua, koska vitsi koetaan huonoksi tai mauttomaksi sekä myös hiukan kiusalliseksi – onhan kyse ihonväriin liittyvästä huumorista, joten aihe on varsin arka. Norrickin (2003: 1344–1345) mukaan humoristisen kommentin sisältö kertoo paljon puhujasta. Kun kuulija ei vastaa huumoriin tai vastaa siihen epäkohteliaasti, hän samalla viestii, että ongelma piilee kertojassa ja hänen huumorintajussaan. Veitola ohittaakin Katajan naurun ja vitsin nopeasti eikä kommentoi niitä lainkaan. Hän tuottaa oman vakavan vuoronsa rivillä 8 kesken Katajan naurun ja tekee vuorollaan lopun Katajan vitsailusta. Vitsin sijaan Veitola palaa Katajan vitsiä edeltäneeseen vuoroon ja vaatii tarkennusta sille, miksi Katajan mielestä kuubalaiset ja suomalaiset naiset ovat samanlaisia (r. 8–9). Jättämällä Katajan vitsailuvuoron huomiotta Veitola osoittaa selvästi, ettei Katajan vitsi ole hauska.

Esimerkissä (9) Veitolan vieraana on Johanna Tukiainen (JT), joka kertoo unelmamiensä ominaisuuksista ja toteaa haaveidensa olevan ristiriitaisia. Esimerkissä (9) ei ole kyse arkaluontoisesta huumorista kuten esimerkissä (8). Tässäkään esimerkissä humoristiseen huomautukseen ei kuitenkaan saada vastausta toimittajalta tai yleisöltä, joten huumori epäonnistuu.

- (9) 01 MV: Sä oot sanonu myös et sä etsit (.) vähän isäsi kaltaista
 02 miestä. =
 03 JT: = ↑J[oo
 04 MV: [Mitä se tarkoittaa,
 05 (.)
 06 JT: No siis mä oon aina tykänny vanhemmista miehistä jostain
 07 syystä ja: mul on ollu ((yleisö nauraa)) k(h)aks he he (.)

08	£suhdetta£ aikasemmin = Toinen oli erittäin pitkä (0.5)
09	.suomalaisen miehen kanssa joka muistutti hyvin paljon
10	kyl mun isää? (.) Että et et hän oli semmonen hirveen <u>nal-</u>
11	lekarhumainen ja <u>turvallinen</u> . (.) Et et et (.) ↑tää on aika
12	↑jännä taas toisaalta et ku me haetaan tämmöstä (.) vähä
13	rokkenrollia ja seikkailuu (.) [mut taas] toisaalta tur[vaa.
14 MV:	[Aivan,] [Tur-
15	vallista. =
16 JT:	= Et täs on niinku sit (.) kyl ristiriitaa et ku ei kaikkee
→	elämässä voi saada. (0.4) .Mut heh heh he ((katsoo yleis-
→	söön))
19	(.)
20 MV:	Mitä sä luulet (.) löytyyks se mies bilettämällä noin villis-
21	ti,

Esimerkissä (9) Veitola aloittaa sekvenssin kertomalla, että Tukiainen on sanonut etsivänsä isänsä kaltaista miestä (r. 1–2). Tukiainen myöntää tämän todeksi, ja Veitola kysyy heti perään, mitä se tarkoittaa (r. 3–4). Veitolan kysymyksen jälkeen Tukiainen aloittaa pitkän vuoron, jossa kertoo esimerkiksi pitäneensä aina vanhemmista miehistä. Tässä kohtaa yleisö nauraa. Voisi kuvitella, että yleisö ajattelee esimerkiksi poliitikko Ilkka Kanervaa, johon Tukiainen aikoinaan yhdistettiin. Myös Tukiainen itse naurahtaa ja hymyilee, vaikka yleisö nauraa tässä lähinnä Tukiaisen huvittavuudelle. Lisäksi hän kertoo hakevansa unelmamiehestään toisaalta jännitystä ja seikkailua, mutta toisaalta myös turvaa (r. 12–13). Veitola antaa Tukiaisen puhua vapaasti, mutta rivillä 13 hän toteaa kesken Tukiaisen vuoron ymmärtävänsä, mitä tämä tarkoittaa.

Riveillä 16–18 Tukiainen toteaa, että hänen toiveensa ovat ristiriitaisia, koska *ei kaikkee elämässä voi saada*. Tämän kommenttinsa Tukiainen tarkoittaa ilmeisesti humoristiseksi: hän ikään kuin väittää, että elämä olisi täydellistä, jos löytäisi miehen, joka on sekä jännittävä että turvallinen. Tämä ei kuitenkaan hänen mielestään ole mahdollista, koska ominaisuudet ovat toistensa vastakohtia, jolloin ne eivät voi esiintyä samassa ihmisessä. Huomautuksensa jälkeen Tukiainen itse nauraa ja kääntyy katsomaan yleisöä odottaen, että yleisökin alkaisi nauraa. Mielestäni hän näin osoittaa, että naurun oli tarkoitus olla kutsuvaa. Yleisö ei kuitenkaan ymmärrä, että kyseessä on naurukutsu. Tukiainen näyttäisi kertovan mielellään itsestään ja elämänsä miehistä, mutta vuoro on hyvin henkilökohtainen. On myös mahdollista, että muut eivät naura, koska Tukiainen kertoo niin ar-

kaluontoisia asioita. Myöskään Veitola ei naura tai kommentoi Tukiaisen vuoroa lainkaan, vaan siirtyy seuraavaan kysymykseen (r. 20–21). Tämä kysymys on mielestäni tyly, kun ottaa huomioon sen, että sekä yleisö että toimittaja ovat juuri kieltäytyneet Tukiaisen naurukutsusta ja siten kyseenalaistaneet tämän huumorintajun. Kysymyksessään Veitola nimittäin implikoi, että miestä voi olla vaikea löytää *bilettämällä noin villisti*.

Epäonnistunut huumori ei ole aineistossa kovin yleinen kategoria, vaikka se selvästi erottuuakin jaetusta huumorista. Koska monessa tilanteessa vieraita on mukana keskustelussa useampi kuin yksi, yksin nauramista tyypillisempää on se, että keskustelijat nauravat keskenään tai yhdessä yleisön kanssa, vaikka huumori olisikin karkeaa tai arveluttavaa. Vaikka huumori ja nauru eivät saisikaan vastakaikua, kuten esimerkeissä (8) ja (9), on syytä huomata, että toimittaja ei kuitenkaan tällöin joka kerta käytä valtaansa vieraiden vuorojen kommentoijana ja tulkitsijana. Hän voisi halutessaan sanoa jotain negatiivista vitseistä, mutta mielestäni tilanteissa näkyy toimittajan pyrkimys neutraaliuuteen. Joissakin tapauksissa toimittaja saattaa kuitenkin esittää vieraan naurun jälkeen negatiivissävyyisen kysymyksen, kuten esimerkissä (9). Useimmiten toimittaja antaa epäonnistuneen huumorin mennä ohi kiinnittämättä siihen huomiota. Sen sijaan hän toimii samalla tavalla kuin monissa muissakin tilanteissa: esittää nopeasti uuden kysymyksen, joka ei liity vieraan edeltävään vuoroon. Toisaalta uuteen puheenaiheeseen siirtymällä hän myös osoittaa selvästi, ettei vitsi ollut hauska.

3.3.3 Nauru ongelmatilanteissa ja keskeyttämässä vakavan puheenaiheen

Aineistossa naurua esiintyy myös ongelmatilanteissa – esimerkiksi silloin, kun osallistujat eivät täysin ymmärrä toistensa puheenvuoroja. Nauru esiintyy tällöin tavallisesti negatiivisessa merkityksessä. Nauru myös päättää usein puheenaiheen, jolloin seuraavassa vuorossa siirrytään jo seuraavaan aiheeseen. Lisäksi nauru voi toimia välineenä, jonka avulla vakava puheenvuoro keskeytetään ja siirrytään hetkeksi kevyempään moodiin. Esimerkissä (10) edesmenneen Tony Halmeen manageri Mika Kataja (MK) puhuu Halmeen kuolemasta ja voinnista ennen kuolemaa.

(10) 01 MV: Sä puhuit Tonyn kanssa myös hyvin (.) ää (.) lähellä (0.6) sitä

kissä (10) samanlainen tehtävä. Hymy siis pohjustaa tietä naurulle. On kuitenkin mielenkiintoista, että Kataja hymyilee tilanteessa, jossa hän kertoo Halmeen kivuista. Tilanteessa ei periaatteessa pitäisi olla mitään syytä hymyyn.

Mielestäni Katajan hymy kertoo yrityksestä peittää se tosiasia, että aihe on hänelle arka. Veitola tarttuu hymyyn, toteaa *sua naurattaa* ja nauraa sitten itse (r. 18). Katajahan ei tilanteessa kuitenkaan naura, vaikka Veitola väittääkin niin. Kiinnittämällä huomiota Katajan hymyyn Veitola tekee siitä ongelman ja osoittaa, että Kataja hymyilee väärässä paikassa. Haakanan, Raevaaran ja Ruusuvuoren (2001: 198) mukaan osallistujat osoittavat ymmärrystään tai mahdollista ymmärtämättömyyttään jokaisessa puheenvuorossa ja ilmaisevat samalla jatkuvasti tulkintansa edeltävästä puheesta. Esimerkissä (10) Veitolalla osoittaa selvästi, ettei hän ymmärrä Katajan puheenvuoron ja hymyn välistä yhteyttä, sillä tämä puhuu erittäin vakavista asioista ja hymyilee samalla. Kataja ei kuitenkaan tarjoa hymylleen selitystä. Veitola ei myöskään näytä kaipaavan tähän ymmärrysongelmaan selitystä, sillä hän siirtyy välittömästi uuteen kysymykseen. Sen sijaan Kataja näyttäisi tulkitsevan Veitolan vuoron rivillä 18 kritiikiksi itseään kohtaan, sillä riveillä 19–20 ja 22 hän jatkaa vielä edellistä puheenvuoroaan ja pyrkii ikään kuin puolustelemaan itseään.

Katajan hymyn takia Veitola ei suhtaudu tilanteeseen niin vakavasti kuin pitäisi. Voisi tulkita, että tilanteessa on kyseessä vähättelevä nauru (Haakana 1999: 253): Veitola ikään kuin kuittaa tilanteen ei-vakavaan moodiin kuuluvana, koska Katajakin hymyilee. Nauramalla hän käsittelee ymmärrysongelmaa kevyesti, kuten Katajan hymykin vihjaa tekemään, mutta samalla hän tekee Katajan hymystä ongelman. Nauru on tässä myös merkki topiikin päättymisestä. Uuteen topiikkiin siirtymisen saattaa aiheuttaa myös se, että Veitola näkee tilanteen ongelmallisena ja haluaa päättää puheenaiheen siitä huolimatta, että Kataja yrittää vielä jatkaa puhumista. Tilanteessa Veitola käyttää selvästi valtaansa keskustelun säätelijänä eikä kiinnitä huomiota Katajan päällekkäispuhuntoihin riveillä 19–20 ja 22. Nauru ei mielestäni esimerkissä hälvennä ongelmatilannetta, vaan pikemminkin sekä hymy että nauru synnyttävät keskusteluun ongelman. Keskustelussa siirrytään kuitenkin eteenpäin, mutta se ei tapahdu täysin yhteisymmärryksessä.

Esimerkki (11) liittyy tilanteeseen, jossa vieraana oleva Olavi Uusivirta (OU) puhuu vakavasta ja itselleen henkilökohtaisesta aiheesta, mutta toimittaja keskeyttää hänet, ja vakavan sekvenssin väliin syntyy naurusekvenssi.

- (11) 01 OU: Mutta tota (.) mut tää jotenki niinkun se? (.) mikä sit oli
 02 sysäyksenä tälle mun akt- (.) tälle mun kaapista tul- tule-
 03 miselle (.) niin oli ehkä semmonen (0.5) .halu (.) saada en-
 04 simmäkin tietää että mistä se johtuu että se on (0.4) sillä on
 05 niin ikään kun (0.4) <epätrendikäs (.) klangi>,
 06 (1.0)
 07 MV: [No mikä] se on?
 08 OU: [Ja tota] (0.6) >↑No ↑mä ↑luulen< että se jotenkin niinkun
 09 (1.0) liittyy ennakkoluuloihin (.) mitä miten ihmiset näkee
 10 sen, (0.6) Ja ne ne taas juontaa juurensa jostain niinkun
 11 juppi (.) kaheksankytluvulta, (0.5) Ja jotenki täm- (0.7)
 12 tyypillisimpiä ennakkoluulojahan on se (.) että vasemmis-
 13 tolaisesti ajattelevat (.) ihmiset jotenkin (1.0) ensinnäkin
 14 vastustavat yrittäjyyttä (0.9) vastustavat menestymistä
 15 (0.8) vaikka asiahan on melkein päinvastoin et[tä?
 → MV: [Eivät
 → peseydy? ((hymyilee))
 18 (0.4)
 →OU: Eivät £PESEYDY£, ((yleisö nauraa)) (0.4) £Ovat joten-
 → k(h)in£ hih (.) ä- änkyrä änkyrä tota (.) semmosia niinkun
 21 just tää taistolaisuus (0.5) että et koko ajan on joku hirvee
 22 semmonen niinkun (0.8) [än- änkyröimi]nen päällä.
 23 MV: [Mut se ei oo totta vai.]
 24 (0.9)
 25 MV: [Mut se ei oo totta,]
 26 OU: [No se ei oo totta] siis (0.4) siis (0.6) päinvastoin, (1.0)
 27 Mm::
 28 (.)
 29 MV: Te kannustaja- kannustatte yrit[täjyyteen?
 30 OU: [Niin mähän esimerkiks itse
 31 olen (0.4) olen pienyrittäjä.

Esimerkissä (11) Uusivirran puheenvuorot ovat suurimmaksi osaksi vakavia. Hän puhuu muun muassa negatiivisista käsityksistä ja ennakkoluuloista, joita vasemmistolaisuuteen on perinteisesti liitetty. Hänen vuoronsa ovat myös melko pitkiä. Tulkitsen sekvenssin niin, että Veitolan mielestä Uusivirta puhuu liian vakavaan sävyyn ja unohtaa ohjelman luonteen. Veitola kutsuu siis riveillä 16 ja 17 esittämällään vuorolla *eivät peseydy* Uusivirran takaisin kevyempään linjaan ja saakin Uusivirran ensin hymyilemään

ja sitten naurahtamaan (r. 19–20). Yleisö nauraa Uusivirran vuoron aikana, ja Veitolan vitsin lisäksi myös yleisön nauru vaikuttaa siihen, että Uusivirtakin alkaa nauraa. Uusivirran nauru on kuitenkin esimerkissä lyhytkestoinen, joten Veitolan kommentti ei saa tältä suurta huomiota.

Veitola pyrkii esimerkissä käyttämään omaa institutionaalista valtaansa keskustelun säätelijänä, joten tilanne näyttäytyy epäsymmetrisenä. Hänellä on toimittajana myös oikeus keskeyttää vieraan puhe, ja näin tapahtuukin rivillä 16. Mielestäni Veitolan huumorivuoron voi tulkita Uusivirran vakavuuden kritiikiksi. Tällainen häiriköiminen tai keskeyttäminen on Sacksin (1992: 287) mukaan tyypillistä, kun toinen osapuoli tuottaa puheensa liian vakavasti. Veitola ja Uusivirta siis neuvottelevat tässä tilanteessa siitä, millainen vakavuus on sopivaa. Veitola ei yhdy nauruun, vaikka kertookin vitsin. Tämä mielestäni vahvistaa tulkintaa siitä, että tässä tilanteessa on tarkoitus keskeyttää vakava puheenaihe ja naurattaa yleisöä ja Uusivirtaa, mutta ei nauraa itse.

Esittämällä kesken Uusivirran puheenvuoron huvittavan kommentin Veitola sekoittaa samalla myös Uusivirran ajatuksenkulun. Vaikka Uusivirta nauraakin Veitolan huomautukselle, hän tuntuu myös hämmentyvän ja unohtavan, mistä oli puhumassa. Hän pysyy vielä naurunsa jälkeen tuottamaan kokonaisen vuoron, mutta sanat tulevat haparoitua (r. 19–22). Etenkin ilmauksiaan *änkyrä* ja *änkyröiminen* hän joutuu vähän hakemaan. Tämän jälkeen Veitola kysyy, ovatko vasemmistolaiset todellisuudessa erilaisia kuin yleisesti ajatellaan. Vastausvuorossa Uusivirta tuntuu menettävän otteen argumentteihinsa, sillä jälleen rivillä 26 hän takeltelee vuorossaan. Hän toistaa kaksi kertaa peräkkäin *siis* ja lisäksi vuorossa on useita taukoja, joista pisin on sekunnin pituinen. Pitkän tauon jälkeen hän sanoo *mm* konsonantteja venyttäen ja epäröivään sävyyn ja näyttääkin varsin hämmentyneeltä. Vaikuttaa siis siltä, että Uusivirta hallitsee suvereenisti puheenvuorojaan ennen Veitolan keskeytystä, mutta keskeytyksen ja naurua sisältäneen kevyemmän välisekvenssin jälkeen hänellä on vaikeuksia palata vakavaan sekvenssiin ja koota ajatuksensa. Rivillä 29 Veitola näyttäisi auttavan Uusivirtaa tämän seuraavan vuoron rakentamisessa, joten vaikuttaa siltä, että tarkoituksena ei kuitenkaan ollut sekoittaa Uusivirran ajatuksia.

Aineistossa naurua esiintyy ongelmatilanteissa esimerkiksi silloin, kun osallistujat eivät täysin ymmärrä toistensa puheenvuoroja, ovat hermostuneita tai tilanne on muuten hankala. Nauru esiintyy tällöin usein negatiivisessa merkityksessä. Toimittaja kiinnittää huomiota vieraan toimintaan ja asettaa toiminnan ihmettelyn kohteeksi, kuten esimerkiksi (10). Muutaman kerran toimittajan nauru kuitenkin auttaa hankalan tilanteen purkamisessa. Nauru voi olla ongelmatilanteissa joko toimittajan naurua, kuten esimerkissä 10, mutta myös vieras voi nauraa. Tällöin on tavallisesti kyse siitä, että toimittaja asettaa vieraan esimerkiksi kysymyksellään hankalaan asemaan, jossa vieras joutuu puolustelemaan itseään. Nauru toimii silloin keinona, jonka avulla päästään pois vaikeasta tilanteesta ja vähätellään tilanteen vakavuutta. Nauru myös päättää usein puheenaiheen. Lisäksi nauru toimii aineistossa keinona, jonka avulla vakava puheenvuoro keskeytetään ja siirrytään hetkeksi kevyempään moodiin. Keskeytys synnyttää tilanteeseen välisekvenssin. Lähes aina keskeyttäjänä toimii toimittaja, kuten esimerkissä (11), mutta Raptorin haastattelun aikana myös yhtyeen jäsenet keskeyttivät muutaman kerran toimittajan puheenvuoron. Toimittaja ei kuitenkaan puutu keskeytyksiin tai kommentoi niitä, vaan jatkaa omaa vuoroaan. Vieraan nauru ei siis onnistu keskeyttämään toimittajan vakavaa vuoroa.

.

3.3.4 Nauraminen muille osallistujille

Maria!-ohjelmassa naurua esiintyy myös tilanteissa, joissa nauretaan jonkun toisen osallistujan kustannuksella. Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että tämänkaltaisen nauru ei Maria!-ohjelmassa ole kovin yleistä, sillä sitä ei esimerkiksi esiinny kaikissa haastatteluissa, vaan ainoastaan Johanna Tukiaisen ja Mika Katajan haastattelujen yhteydessä. Valtaosa tapauksista esiintyy Tukiaisen haastattelussa. Tästä voi päätellä, että tämänkaltaisen naurun esiintyminen riippuu pitkälti siitä, kuka tai ketkä ohjelmassa ovat vieraina. Näissä tilanteissa nauru voi olla joko nauramista yksin tai yhdessä muiden kanssa.

Esimerkin (12) tilanteessa toimittaja Maria Veitola juuri toivottanut tervetulleeksi seuraavan vieraansa Johanna Tukiaisen (JT), joka tunnetaan Suomen kohujulkiksena. Keskusteluun osallistuu myös hetkeksi Rakel Liekki (RL). Tukiainen on halausten, ter-

vehtimisen ja yleisön hurrausten jälkeen istuutunut paikalleen, jonka jälkeen Veitola alkaa kehua Tukiaisen ulkonäköä.

- (12) 01 MV: Sä näytät ihanalta.
 02 (0.3)
 03 JT: Kiitos,
 04 (.)
 05 MV: Prinsessalta. (.) Ehkä vähän Stiina Saariston maalauk-
 06 selta. (.)
 07 Muu[ten.
 → RL: [ha ha ha =
 09 MV: = Kyllä =
 10 RL: = (hirveen paljo)
 11 (0.5)
 12 MV: Tota tänään puhutaan sun unelmien prinssestä? Mutta (.)
 13 sitä ennen täytyy puhua ehkä jostain muustakin, (0.4) e-
 14 ensin mä haluan tietää millanen on prinsessan tavallinen
 15 päivä, (.) Mitä sä oot tänään tehny.

Esimerkissä (14) Veitola kehuu rivillä 1, että Tukiainen näyttää ihanalta ja jatkaa sanomalla tämän näyttävän prinsessalta (r. 5). Veitola kuitenkin tarkentaa vielä arviotaan huomauttamalla, että Tukiainen näyttää hieman Stiina Saariston maalaukselta. Tämä on mielenkiintoinen kommentti, sillä aikaisemmin ohjelmassa yksi vieraista, taiteilija Rakel Liekki, puhui omassa haastattelussaan lyhyesti Stiina Saaristosta ja mainitsi, että tämän maalauksissa piilee ”eräänlainen rumuuden uhka”. Veitola vertaa siis Tukiaista Saariston maalauksiin ja oletettavasti vihjaa, että Tukiaisessakin piilee rumuuden uhka. Vieraiden reaktioita Veitolan kommenttiin on mahdotonta analysoida kovin tarkasti, sillä Tukiaisen vuoron (r. 3) jälkeen kamera kuvaa ainoastaan Veitolaa.

Siinä missä aiemmat Veitolan kommentit on tarkoitettu suoraan Tukiaiselle, osoitetaan huomautus Stiina Saaristosta Liekille. Liekin nauru kuuluu kuvan ulkopuolelta (r. 7), mutta valitettavasti hänen vuorostaan rivillä 9 ei saa kunnolla selvää. Tulkintani mukaan tilanteessa ei ole kyse huumorista tai vitsailusta. Jos kyseessä olisi vitsi, voisi odottaa, että muutkin nauraisivat. Mielestäni Veitola ivaa Tukiaista epäsuorasti tilanteessa. Veitola asettaa Tukiaisen naurun kohteeksi ja Liekin nauru rivillä 7 vahvistaa asetelmaa, jossa Tukiaiselle ja hänen ulkonäölleen nauretaan. Liekki ymmärtää Veitolan piikin, mistä on osoituksena nauru, mutta Tukiainen puolestaan ei näytä tilannetta noteeraavan.

Ainakin hän pysyy tilanteessa vaitonaisena.. Kuvakulman valinnan vuoksi myöskään ilmeitä tai eleitä ei voi analysoida. Kukaan muukaan ei yhdy Liekin nauruun, vaan Veitola ottaa itselleen vuoron rivillä 11 ja siirtyy käsittelemään haastattelun puheenaiheita.

Liekin nauru esiintyy esimerkissä (12) arkaluontoisessa tilanteessa, sillä Veitola on juuri esittänyt kommentin, jonka voi tulkita pilkaksi. Näyttääkin siltä, että tässä tilanteessa ei naureta jollekin vaan jollekulle, joka tässä tapauksessa on Tukiainen. Chafen (2007: 95) mukaan pilkkaaminen asettaa naurun kohteen asemaan, jossa tätä ei voi ottaa vakavasti. Liekin nauru on mahdollista tulkita merkitykseltään negatiiviseksi, sillä nauru esiintyy tilanteessa, jossa se tuotetaan Tukiaisen kustannuksella. Glenn (2003: 30) toteaa, että toiselle henkilölle nauraminen voi olla merkki sympatian tai huomaavaisuuden puutteesta sekä yrityksestä yhdistää tiettyjä ryhmän jäseniä ja pitää muut ryhmän ulkopuolella. Veitolan kommentti yhdistääkin Veitolaa ja Liekkiä ja sulkee Tukiaisen ryhmän ulkopuolelle. Veitolan kommentista voi tulkita myös ylemmydentuntoisuutta: Veitolalla ja muilla vierailta on sellaista tietoa, jota Tukiaisella ei välttämättä ole, joten Tukiainen ei ole yhtä älykäs. Hän ei ehkä ole edes seurannut aiempaa keskustelua, joten hän ei ymmärrä Veitolan kommenttiin sisältyviä piilomerkityksiä. Naurulla Liekki osoittaa ymmärtäneensä Veitolan kommentin.

On syytä huomata, että Veitola ei reagoi rivillä 11 alkavassa vuorossaan mitenkään Liekin nauruun, vaan siirtyy uuteen topiikkiin ja lähtee seuraamaan haastattelun agenda. Odotuksenmukaistahan olisi vastata nauruun naurulla, mutta Veitola jättääkin Liekin naurun kokonaan huomioimatta, joten vastaus on preferoimaton. Toisaalta nauru tässä tilanteessa merkitsisi sitä, että Veitola ja Liekki yhdessä sulkisivat Tukiaisen ryhmän ulkopuolelle ja asettaisivat tämän hankalaan asemaan. Vaikka Veitola ivaakin Tukiaista, hän ei kuitenkaan halua nauraa tälle.

Myös esimerkki (13) on Johanna Tukiaisen haastattelusta. Myöskään tässä esimerkissä toimittaja ei naura, mutta muut vieraat sen sijaan pitävät hauskaa Tukiaisen kustannuksella, vaikka ei voikaan sanoa, että olisi kysymys mitenkään erityisen ilkeästä naurusta. Esimerkissä Veitola kysyy Tukiaiselta, millaisia ominaisuuksia tämän unelmaprinssillä pitää olla, ja Tukiainen kertoo monisanaisesti unelmaprinssinsä ominaisuuksista.

- (13) 01 MV: Olet- onko sulla lista ↑siitä (.) että minkälaisia ominai-
 02 suuksia prinssillä pitäisi olla, (0.4) ((käännytty huutamaan
 03 Laurille)) LAURI OO TARKKANA nyt voidaan puhua
 04 sinusta, (0.4) £Nii?£
 05 (1.2)
 06 JT: Joo kyllä elikkä tota (.) me molemmat (0.4) sekä Juulia et
 07 minä niin meil on aika samanlainen miesmaku (.) et me
 08 tykätään hirveesti miehistä joilla on karismaa, (.) [Ja sitä
 09 MV: [(Olavi
 10 JT: ei oo kaikilla ↑ihmisillä (.) et sitä on aika harvassa itse asi-
 11 assa (.) .hh Ja se karisma ei tarkoita sitä että onks mies hy-
 12 vännäkönen vai ei et mies voi olla mieletön adonis ja bo-
 13 dattu ja (0.4) .hh kaikin puolin komee mutta se henkinen
 14 karisma voi olla et puuttuu,
 15 (0.5)
 16 MV: Aiva:n?
 17 (.)
 18 JT: Me haetaan sellasii (.) miehiä joilla on sellasta tietynlaista
 19 (.) no vaikutusvaltaa karismaa ja semmonen tietynlainen
 20 valta (.) [ja: sanotaan ihan suoraan että rahakin on seksi-
 → RL: [hiih ((Liekki ja Hyvönen nauravat))
 → JT: kästä, ((Liekki ja Uusivirta nauravat))
 23 (0.3)
 24 MV: Va[u. ((yleisö hurraa)) (.) Mitä tarkoittaa valta ja (0.5) mitä
 → JT: [aha ha ha ha
 26 MV: tarkoittaa (0.5) valta ja vaikutusvalta (.) tässä tapauksessa =
 27 Oisko jotain esimerkkiammatteja,

Esimerkissä (13) Tukiainen listaa ominaisuuksia, joita hänen unelmamiehellään tulee olla. Tärkeiksi ominaisuuksiksi nousevat karisma, vaikutusvalta ja *semmonen tietynlainen valta*. Tukiaisen mukaan *rahakin on seksikästä*. Ominaisuudet herättävät selvästi muissa ohjelman vieraisissa hilpeyttä, joka todentuu nauruna. Valitettavasti nauhalla nauru ei jostain syytä kuulu kaikissa kohdissa, mutta videolta sen kuitenkin huomaa selvästi ilmeistä ja vartalon liikkeestä. Ensimmäisen kerran naurua esiintyy rivillä 21. Tukiainen on juuri kertonut, että hän siskoineen etsii miehiä, joilla on vaikutusvaltaa, karismaa ja tietynlaista valtaa (r. 18–20). Hänen sanottuaan tämän Liekki naurahtaa ääneen kesken Tukiaisen vuoron. Nauru on selvästi yhtä naurupartikkelia pitkäkestoisempi, mutta jostain syystä ääntä ei kuulu. Kuvan perusteella vaikuttaa siltä, että Liekin nauru saa myös Hyvösen nauramaan, mutta ääntä ei taaskaan kuulu. Tämä saattaa johtua siitä, että nauru

peittyä Tukiaisen vuoron alle. Mielestäni on kuitenkin todennäköisempää, että nauru on tarkoituksella hiljaista tai jopa äänetöntä, sillä tulkintani mukaan esimerkissä nauretaan nimenomaan Tukiaiselle. Koska muille osallistujille nauraminen saattaa aiheuttaa vuorovaikutuksessa ongelmia, yritetään esimerkissä (13) mielestäni tarkoituksella pitää nauru vaimeana.

Tukiainen listaa uskoakseni ominaisuuksia aivan tosissaan – ei siis vitsaillakseen. En usko, että myöskään muut vieraat pitävät Tukiaisen puheenvuoroja vitseinä. Mielestäni Liekin, Hyvösen ja Uusivirran nauru on esimerkissä naurua Tukiaiselle, joka antaa itsestään varsin pinnallisen kuvan listallaan. Oman kokemukseni mukaan ihmiset haluavat usein kumppaninsa olevan esimerkiksi huumorintajuinen ja kiltti ja jakavan samantyyppiset arvot ja harrastukset. Tukiaisen lista näyttää kuitenkin hieman erilaiselta. Erikoisista tilanteista mielestäni se, että Tukiainen tekee itse itsestään naurun kohteen omilla kommentteillaan. Tavallisesti tilanteissa, joissa nauretaan toiselle osallistujalle, joku toinen keskustelija tekee sen, eikä naurun kohde itse (Glenn 2003: 113).

Ensimmäisenä Tukiaiselle nauravat Liekki ja Hyvönen rivillä 21. Tukiaisen todettua, että rahakin on seksikästä, Liekki nauraa uudestaan ja saa mukaansa Uusivirran. Tähän mennessä siis kaikki muut vieraat ovat nauraneet Tukiaiselle vähintään kerran. Koska naurajia on useampi kuin yksi, naurun voi sanoa olevan varsin voimakasta, vaikka se onkin hiljaista. Veitola kommentoi Tukiaisen listaa sanomalla *vau* (r. 24). Samaan aikaan Tukiainen alkaa nauraa ja yleisö alkaa hurrata. Vaikka Tukiaisen nauru kenties onkin reaktiota Veitolan vuoroon ja yleisön hurraukseen, hän samalla yhtyy muiden nauruun ja nauraa itselleen. Veitola ei tässäkään esimerkissä naura lainkaan. Tulkitsen sen johtuvan siitä, että hän pyrkii pysymään tilanteessa toimittajan roolissa ja suhtautumaan kaikkiin vieraisiin tasapuolisesti. Siksi hän ei halua ainakaan nauramalla asettua selvästi kenenkään vieraan puolelle tai ketään vastaan.

Aineistossa naurua toisen osallistujan kustannuksella esiintyy ainoastaan Tukiaisen ja Katajan haastatteluissa. Etenkin Tukiaisen haastattelussa tällainen nauru on toistuva ilmiö. Vaikuttaa siltä, että tietyyntyyppisistä vieraista tehdään naurun aiheita. Toimittaja esittää usein kommentteja, joissa vieras saatetaan naurettavaan valoon, mutta toisaalta

vieraat synnyttävät myös omilla puheenvuoroillaan samanlaisia tilanteita. Esimerkki (12) kuvaa tilannetta, jossa toimittaja pilkkaa vierasta, ja esimerkissä (13) puolestaan vieraan omat kommentit tekevät hänestä naurun kohteen. Toimittajan ja vieraan yhteistyössä vierasta syntyy siis huvittava vaikutelma. Kataja on hidas ja huonoja vitsejä kertova hahmo ja Tukiainen puolestaan lapsellinen ja naurettava. Toimittaja esittää useita kertoja vierasta pilkkaavia kommentteja, kuten esimerkissä (12), mutta ei itse nauru kommentteilleen. Toimittaja ei siis pyri nolaamaan vierasta täysin. Muiden nauru ei mielestäni useimmiten ole kovin ilkeämielistä, vaikka asettaakin naurun kohteen hankalaan asemaan. Nauraminen ja iva pyritään piilottamaan naurun kohteelta esimerkiksi hiljentämällä ääntä, jotta vakavalta ongelmatilanteelta vältytään. Uskon, että yksi tällaisen naurun funktioista on tarjota lisäviihdettä ohjelman katsojille. Katsojat voivat päivitellä kotona esimerkiksi Tukiaisen hölmöyttä ja tuntea ylemmyyttä ja tätä kohtaan.

4 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Analysoin tutkielmassani naurua yhtenä vuorovaikutuksen merkittävänä piirteenä sekä keinona, jonka avulla vuorovaikutuksessa voidaan toteuttaa erilaisia tehtäviä. Aineistonani oli talk show -ohjelma Maria!, jonka vuorovaikutusta tarkastelin käyttämällä keskustelunanalyysin menetelmiä. Naurun tutkiminen vaatii keskittymistä vuorovaikutuksen pieniin yksityiskohtiin, jotka saadaan keskustelunanalyysin avulla hyvin näkyviin. Lisäksi myös nonverbaaliset piirteet saadaan esiin. Tarkka litterointi auttaa myös löytämään aineistosta säännönmukaisia ja toistuvia piirteitä. Pyrin tutkimaan naurua mahdollisimman tarkasti sen eri esiintymisympäristöissä ja lisäksi toin analyysissa esiin myös institutionaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä seikkoja

Analyysissa tarkoitukseni oli lähteä liikkeelle siitä, miten keskustelijat itse tulkitsevat naurua ja osoittavat tulkintansa vuorovaikutuksessaan. Tavoitteenani oli selvittää, milloin, missä ja miten naurua tuotetaan sekä miten siihen vastataan ja miten sitä tulkitaan osana meneillään olevaa vuorovaikutustilannetta. Halusin myös saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisissa tilanteissa ja keskustelun kohdissa naurua esiintyy? Kuka nauraa ensin ja yhtyvätkö muut nauruun? Miten nauruun vastataan? Voidaanko naurun avulla toteuttaa institutionaalisia tehtäviä tai muita tehtäviä? Millaista vuorovaikutusta nauru rakentaa toimittajan ja vieraiden välille? Kumpi nauraa enemmän – vieras vai toimittaja? Käyttävätkö vieras ja toimittaja naurua eri tavalla institutionaalisen roolinsa perusteella?

Aineiston analysoiminen kvantitatiivisesta näkökulmasta osoitti, että Maria!-ohjelmassa nauraminen on pitkälti vieraiden tehtävä. On kuitenkin syytä muistaa, että laskin mukaan vain ne vuorot, joita ei edeltänyt nauru. Tällaisissa vuoroissa nauretaan aineistosani yhteensä 90 kertaa. Peräti 76 kertaa vieras toimii naurun alullepanijana, kun toimittajan osuus on 14. Laskin myös nauruun annettujen vastausten määriä. Myös vastausten osalta toimittajan ja vieraan väliset erot ovat suuria. Vieraiden yleisin tapa reagoida toimittajan nauruun on yhtyä nauruun (43 % vastauksista), mikä usein onkin preferoitua, kun taas yli kolmannes (38 %) vieraiden naurusta ei saanut lainkaan vastausta tai reaktiota toimittajalta.

Pyrin kvalitatiivisessa analyysissäni osoittamaan, että nauru esiintyy tyypillisesti tietynlaisissa tilanteissa, joissa sillä voi olla samanaikaisesti useitakin tehtäviä. Vaikka naurun ajatellaankin usein olevan yhteydessä huumoriin ja vitsailuun, ainakin omassa aineistossani nauru liittyy myös moniin muihin tilanteisiin. Olen jo analyysin yhteydessä tehnyt lyhyitä yhteenvetoja löydöksistäni, joten palaan tässä enää lyhyesti tutkielmani tuloksiin. Aluksi analysoin haastattelujen aloitus- ja lopetusvaiheita, joissa nauretaan sekä yhdessä että yksin. Tavoitteena on lämpimän ja intiimin tunnelman luominen, joka saavutetaan parhaiten jaetun naurun avulla. Varsinaisten haastatteluvaiheiden analyysia varten muodostin aineistosta neljä eri kategoriaa, joihin luokittelin aineistossa esiintyvän naurun. Aineistossani nauru esiintyy merkinä tilanteen hauskuudesta ja jaetusta huumorista, epäonnistuneen huumorin yhteydessä, ongelmatilanteissa ja keskeyttämässä vakavan puheenaiheen sekä tilanteissa, joissa toinen keskustelija saatetaan naurunalaiseksi.

Kun on kyse jaetusta huumorista, nauru on aina yhteisnauria. Useimmiten toimittaja ei kuitenkaan osallistu nauruun, jolloin naurusta tulee jaettua vieraan ja yleisön välisessä vuorovaikutuksessa. Jättämällä reagoimatta nauruun toimittaja osoittaa, ettei vitsi ole hauska. Kaikkein selkeimmissä yhteisnaurutilanteissa kaikki keskustelun varsinaiset osanottajat nauravat – usein myös samaan aikaan – ja osallistuvat myös aktiivisesti vitsailusekvenssin rakentamiseen. Aineistossa esiintyy naurua myös sellaisen huumorin yhteydessä, joka voidaan tulkita epäonnistuneeksi, koska sitä ei ymmärretä tai pidetä hauskana. Näissä tilanteissa humoristisen vuoron tuottanut vieras nauraa aina yksin. Toimittaja ei tavallisesti kommentoi vitsejä lainkaan vaan siirtyy uuteen kysymykseen, joten hän osoittaa siten selvästi, etteivät vitsit olleet hauskoja.

Ongelmallisissa tilanteissa huomion arvoista se, että nauru saattaa joissakin tilanteissa vähentää tilanteen ongelmallisuutta, mutta yleisempää on se, että nauru on negatiivista. Toimittaja poikkeaa näissä tilanteissa neutraaliuden periaatteesta: hän kummastelee ja kritisoi vieraan toimintaa ja asettaa sen huomion kohteeksi nauramalla tai kommentamalla toimintaa muuten. Toimittaja keskeyttää aineistossani myös usein vieraan vakavan puheen humoristisella kommentilla, jota seuraa nauru. Näin toimittaja pyrkii säätelemään puheenvuorojen vakavuutta. Lisäksi aineistossani esiintyy myös naurua muille

keskustelun osallistujille ja heidän kustannuksellaan. Uskoakseni institutionaalisissa tilanteissa ei ole tavallista, että muista osallistujista tehdään naurun kohteita. Tällaisia tuloksia ei ole ainakaan aikaisemmissa tutkimuksissa saatu, joten aihetta olisi ehdottomasti syytä tutkia tarkemmin.

Monet tilanteet, joihin liittyy naurua, ovat aineistossani tavalla tai toisella luonteeltaan institutionaalisia. Toimittajan toiminta on monessa tilanteessa varovaista, mikä kuuluu institutionaalisuuden peruspiirteisiin. Myös Haakana (1999) totesi tutkimuksessaan, että lääkärit osoittavat ammatillista varovaisuuttaan esimerkiksi siten, että he eivät naura yhdessä potilaiden kanssa. Samanlaisia tuloksia saivat West (1984) lääkärin ja potilaan kohtaamisesta sekä Adelswärd (1989) erityyppisistä institutionaalisista kohtaamisista. Myöskään omassa aineistossani toimittaja ei kovin usein naura yhdessä vieraan kanssa. Tätä voi mielestäni selittää erilaisilla institutionaalisilla rooleilla ja tehtävillä. Toimittaja ei voi menettää keskustelun ja ohjelman hallintaa, joten hänen täytyy pyrkiä myös hillitsemään nauruaan. Hänellä on tilanteessa paljon vastuuta, jolloin nauruunkin on suhtauduttava varoen. Hymy on naurua laimeampi reaktio, jota toimittaja usein käyttää naurun sijaan. Se on toimittajalle turvallinen keino, jonka avulla voidaan usein sekä luoda samanmielisyyttä vieraan kanssa että edetä keskustelussa. Toimittajan naurun puuttumista ei kohdella vuorovaikutuksessa ongelmana, mikä saattaa johtua siitä, että toimittaja on tilanteessa auktoriteetti, jonka valtaa vieraat eivät tohdi uhmata. Nauramisen sijaan toimittaja saattaa kuitenkin pyrkiä naurattamaan vieraita ja yleisöä, jotta ohjelma olisi viihdyttävä. Naurua luodaan kuitenkin toimittajan omilla ehdoilla. Ohjelma halutaan pitää agendan mukaisena, joten vieraille ei haluta antaa liikaa tilaa esittää vitsejä ja poiketa aiheesta.

Epäsymmetria ja osallistujien erilaiset roolit ja oikeudet näkyvät selvästi Maria!-ohjelmassa. Ohjelmassa pyritään luomaan toimittajan ja vieraiden välille läheinen ja intiimi suhde, mutta toimittajalla on sellaista valtaa vieraisiin nähden, joka tekee intiimiydestä vain pintaa. Kaikkein intiimein suhde toimittajan ja vieraan välille syntyy silloin, kun sekä vieras että toimittaja nauravat yhdessä. Muissa tilanteissa toimittajan naurun puute luo enemmänkin etäisyyttä vieraan ja toimittajan välille. Näin tapahtuu etenkin

silloin, kun toimittaja ei edes hymyile. Kun toimittaja jättää nauramatta vieraan vitsille, hän samalla myös osoittaa, että vieraan vitsit eivät ole hyviä ja sopivia.

Talk show'n juontaja joutuu kamppailemaan tehtävien ja tavoitteiden ristitulesa. Toisaalta hänellä on mahdollisuus kommentoida vieraiden puheenvuoroja ja synnyttää keskustelua, mutta toisaalta hän ei kuitenkaan voi olla liian hyökkäävä tai erimielinen vieraan kanssa, koska muuten ohjelma intiimiys kärsii. Toimittaja pyrkii mielestäni tietynlaiseen neutraaliuteen eikä esimerkiksi halua nauraa tilanteissa, joissa se voisi synnyttää ongelmia. Toisinaan hän kuitenkin toimii tämän periaatteen vastaisesti. Toimittaja saattaa esimerkiksi välillä varsin suorastikin asettaa vieraan naurun alaiseksi, ohjata vieraan puheenvuoroa humoristisempaan suuntaan tai asettaa vieraan hymyn ihmetyksen aiheeksi, jolloin keskusteluun syntyy ongelmatilanne. Näin luodaan samalla myös valtaasetelmaa: toimittaja arvioi ja arvostelee vieraiden käytöstä ja puheita, mutta vieraat eivät tee toimittajalle samoin. Toisaalta vaikuttaa siltä, että ainakin suurin osa vieraista on tottunut esiintymään ja antamaan haastatteluja. Televisio ei ole heille uusi ympäristö, ja se tasoittaa tilanteen epäsymmetrisyyttä.

Maria!-ohjelman luonteeseen näyttäisi kuuluvan myös se, että toimittaja kohtelee vieraita eri tavalla. Esimerkiksi Olavi Uusivirtaa Veitola kohtelee älykkäänä ja kiinnostavana, ja Uusivirran annetaankin usein käyttää pitkiä puheenvuoroja, joissa hän kertoo ajatusmaailmastaan. Sen sijaan Mika Katajaan ja Johanna Tukiaiseen toimittaja suhtautuu hieman alentuvasti. Heistä toimittaja tekee kommentteillaan naurettavia hahmoja, vaikka vieraiden omatkin kommentit synnyttävät paikoitellen tällaisen vaikutelman. Toimittaja on lisäksi Katajalle ja Tukiaiselle työkeämpi kuin muille vieraille, vaikka työkeyttä pyritäänkin piilottamaan esimerkiksi monimerkityksisten kommenttien taakse. Aineistoni perusteella syntyy sellainen vaikutelma, että toimittaja jakaa vieraat kahteen eri kategoriaan: toiset vieraat ovat hauskoja, älykkäitä ja kiinnostavia, kun taas toiset vieraat ovat huonolla tavalla naurettavia ja hölmöjä.

Tutkielmani aineisto koostui kahdesta Maria!-jaksosta, joiden kesto oli rajausten jälkeen yhteensä 53 minuuttia. Kestoltaan näinkin suppeassa aineistossa esiintyi lopulta runsaasti erilaisia naurusekvenssejä. Mielestäni aineistoni oli tähän tutkielmaan jopa hiukan

liian laaja, mutta huomasin sen vasta työn loppuvaiheessa, jolloin en halunnut enää lähteä rajaamaan aineistoa. Suppeampi aineisto mahdollistaisi kuitenkin mielestäni paremmin sen, että kaikki aineistossa esiintyvät erilaiset naurutapaukset pääsevät riittävästi esiin. Nyt jouduin jättämään analyysistä pois sellaisiakin esimerkkejä, jotka olisivat avanneet naurun eri merkityksiä vielä paremmin. On myös mahdollista, että aineiston liiallisen laajuuden vuoksi minulta jäi huomaamatta erilaisten naurutilanteiden välisiä mahdollisia yhteyksiä. Pienemmän aineiston olisi voinut käydä läpi tarkemmin. Uskon kuitenkin, että olen silti onnistunut nostamaan aineistostani esiin olennaisia seikkoja.

Olen mielestäni pystynyt tutkielmallani nostamaan esiin sellaisia piirteitä naurusta, joita ei ole vielä tutkittu tarpeeksi, vaikka monet havaintoni ovatkin samassa linjassa aikaisempien tutkimusten tulosten kanssa. Jokainen keskustelunanalyttinen tutkimus tarjoaa aina jotain uutta, sillä jokainen vuorovaikutustilanne on aina erilainen. Keskustelunanalyttisissä tutkimuksissa on se vahvuus, että ne tarjoavat yksityiskohtaista tietoa siitä, miten ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. Jokaisella on siis keskustelunanalyttisten tutkimusten avulla mahdollisuus tarkastella omaa toimintaansa ja miettiä, haluaako itse muuttaa jotain omassa toiminnassaan. Tällaisesta näkökulmasta katsottuna tutkielmastani voi olla myös käytännöllistä hyötyä.

Naurua ei käsittäkseni ole tutkittu talk show -ohjelmissa keskustelunanalyttisestä näkökulmasta, joten jatkotutkimuksia tarvitaan. Uskon, että naurusta on vielä oman tutkielmani jälkeen paljon sanottavaa jäljellä. Jatkotutkimuksissa voisi keskittyä joko ainoastaan nauruun haastattelun aloitus- ja lopetusvaiheissa tai sitten nauruun varsinaisissa haastattelujaksoissa. Jatkossa voisi myös tutkia tarkemmin yleisön naurua. Omassa tutkielmassani sivuan hieman yleisön nauramista, mutta se on lopulta hyvin pienessä roolissa, vaikka sillä paikoitellen on suurikin merkitys vuorovaikutuksen kannalta. Uskon, että yleisön naurulla on tämänkaltaisessa ohjelmassa vielä enemmän merkitystä, kuin mitä olen tutkielmassani tuonut esiin. Lisäksi muille osallistujille nauraminen on piirre, jota pitäisi tutkia enemmän institutionaalisessa kontekstissa. Nauru on tällöin yhteydessä esimerkiksi vallankäyttöön ja vihamieliseen käyttäytymiseen, joten tämänkaltaisella naurulla voi olla paljonkin sosiaalista merkitystä. Glenn (2003) on tutkinut tämänkaltaista naurua suppeasti arkikeskusteluissa. Lisäksi olisi mahdollista tutkia esi-

merkiksi sukupuolen vaikutusta nauruun, sillä miesten ja naisten naurussa on todettu olevan eroja, mutta ymmärtääkseni keskustelunanalyttisestä näkökulmasta aihetta on tutkittu vasta vähän. Mielestäni mielenkiintoista olisi myös tutkia naurua täysin erilaisissa institutionaalisissa vuorovaikutustilanteissa, esimerkiksi luokkahuoneessa.

Naurun hienous piilee mielestäni siinä, että se on vuorovaikutuksessa vain pieni osa kaikkea sitä, mitä tilanteessa tapahtuu, mutta silti erittäin tärkeä. Ilman naurua tilanteet voisi tulkita täysin eri tavalla. Vaikka toivonkin, että tutkielmani onnistui tuomaan esiin uutta tietoa naurusta, olen kuitenkin samalla sitä mieltä, että naurun luonnetta ei tarvitsekaan ymmärtää kokonaan. Mielestäni nauru on nimittäin parhaimmillaan sellaisena kuin se on – spontaanina ja monimerkityksisenä elementtinä, jota on vaikea selittää, tulkita ja ymmärtää.

LÄHTEET

- Adelswärd, Viveka (1989). Laughter and dialogue. The social significance of laughter in institutional discourse. *Nordic Journal of Linguistics* 12: 2, 107–136.
- Apte, Mahadev L. (1985). *Humor and laughter*. Ithaca: Cornell University Press.
- Arminen, Ilkka (2005). *Institutional interaction. Studies of talk at work*. Hants: Ashgate.
- Aslama, Minna (1995). *Private talk in public. A case study on a talk show in Finnish television*. Helsinki: Helsinki School of Economics and Business Administration.
- Bell, Nancy D. (2009). Impolite responses to failed humor. Teoksessa: Neal R. Norrick & Delia Chiaro (toim.). *Humor in interaction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 143–163.
- Berg, Maarit (2001). *Haastateltavana poliitikko. Poliitikka, kieli ja keskusteluntutkimus*. Kieli 13. Keskustelunalyysin näkymiä. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Berg, Maarit (2003). *Syytöksiä ja epäilyksiä. Toimittajan ja poliitikon vuorovaikutuksesta televisiokeskustelussa*. Helsinki: SKS.
- Chafe, Wallace (2007). *Importance of not being earnest. The feeling behind laughter and humor*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Clayman, Steven & John Heritage (2002). *News Interview. Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drew, Paul (1991). Asymmetries of knowledge in conversational interactions. Teoksessa: Ivana Markova & Klaus Foppa (toim.). *Asymmetries in dialogue*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf. 21–48.
- Drew, Paul & John Heritage (1992). Analyzing talk at work: an introduction. Teoksessa: Paul Drew & John Heritage (toim.). *Talk at work*. Cambridge: Cambridge University Press. 3–65.
- Fairclough, Norman (2002). *Miten media puhuu. (Media Discourse, kääntänyt Virpi Blom & Kaarina Hazard)*. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Glenn, Phillip (2003). *Laughter in Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Greatbatch, David (1988). A turn-taking system for British news interviews. *Language in Society* 17: 3, 401–430.

- Haakana, Markku (1995). Vitsi keskustelussa. Kontekstualisointi, tunnistaminen ja sekventiaalisuus. *Virittäjä* 99: 3, 359–379.
- Haakana, Markku (1996). *Huumori ja vakava keskustelun kategorioina*. Kieli 10. Suomalaisen keskustelun keinoja II. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Haakana, Markku (1999). *Laughing Matters. A conversation analytical study of laughter in doctor-patient interaction*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Haakana, Markku (2000). Institutionaalista naurua. *Virittäjä* 104: 1, 89–94.
- Haakana, Markku, Liisa Raevara & Johanna Ruusuvuori (2001). Lääketieteen termit lääkärin ja potilaan vuorovaikutuksessa. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori, Markku Haakana & Liisa Raevara (toim.). *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia*. Helsinki: SKS. 196–222.
- Haakana, Markku, Minna Laakso & Jan Lindström (2009). Introduction: Comparative dimensions of talk in interaction. Teoksessa: Markku Haakana, Minna Laakso & Jan Lindström (toim.). *Talk in interaction. Comparative dimensions*. Helsinki: SKS. 15–47.
- Haarman, Louann (2001). Performing talk. Teoksessa: Andrew Tolson (toim.). *Television talk shows. Discourse, performance, spectacle*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates. 31–64.
- Heritage, John (1985). *Analyzing news interviews. Aspects of the production of talk for an overhearing audience*. Handbook of Discourse Analysis. Vol. 3. Discourse and Dialogue. Lontoo: Academic Press.
- Heritage, John (1996). *Harold Garfinkel ja etnometodologia. (Garfinkel and Ethnomethodology, kääntänyt Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen & Soile Veijola)*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Heritage, John & Steven Clayman (2010). *Talk in Action. Interactions, Identities and Institutions*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Herkman, Juha (2000). Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys – populaarin kokemuksen jäljillä. Teoksessa: Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala (toim.). *Populaarin lumo – mediat ja arki*. Turku: Turun yliopisto. 372–388.
- Hietala, Veijo (1996). *Ruudun hurma. Johdatus tv-kulttuuriin*. Jyväskylä: YLE-opetuspalvelut.
- Hutchby, Ian & Robin Wooffitt (1998). *Conversation Analysis. Principles, Practices and Applications*. Cambridge: Polity Press.

- Jefferson, Gail (1979). A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination. Teoksessa: G. Psathas (toim.). *Everyday Language. Studies in Ethnomethodology*. New York: Irvington. 79–96.
- Jefferson, Gail (1984). On the organization of laughter in talk about troubles. Teoksessa: J.M. Atkinson & John Heritage (toim.). *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. 347–369.
- Jefferson, Gail (1985). An exercise in the transcription and analysis of laughter. Teoksessa: Teun A. Van Dijk (toim.). *Handbook of discourse analysis vol. 3*. Lontoo: Academic Press. 25–34.
- Kajanne, Milla (2001). *Kansalaiset kysyjinä. Yleisön kysyminen osana vuorovaikutusta television EU-keskusteluissa*. Helsinki: SKS.
- Kinnunen, Aarne (1994). *Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys*. Helsinki: WSOY.
- Koskela, Heidi (2005). Invoking different types of knowledge in celebrity interviews. *SKY Journal of Linguistics* 18, 93–118.
- Lappalainen, Hanna (2009). Prologi. Johdatusta kioskiasiointien tutkimukseen. Teoksessa: Hanna Lappalainen ja Liisa Raevaara (toim.). *Kieli kioskillä. Tutkimuksia kioskiasioinnin rutiineista*. Helsinki: SKS. 12–31.
- Mulkay, Michael (1988). *On Humor. Its Nature and Place in Modern Society*. Oxford: Basil Blackwell.
- Nelonen (2010). *Maria!* [online] [Lainattu 3.11.2010] Saatavilla: <http://www.nelonen.fi/ohjelmat/maria>
- Norrick, Neal (2003). Issues in conversational joking. *Journal of pragmatics* 35: 1333–1359.
- Nuolijärvi, Pirkko & Liisa Tiittula (2000). *Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisio-institutionaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelukulttuurissa*. Helsinki: SKS.
- Palmer, Jerry (1994). *Taking humour seriously*. Lontoo: Routledge.
- Peräkylä, Anssi (1996). Vuorovaikutus, valta ja instituutiot. *Sosiologia* 33: 2, 89–102.
- Peräkylä, Anssi (1997). Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa: Liisa Tainio (toim.). *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino. 177–203.

- Priego-Valverde, Béatrice (2009). Failed humor in conversation. Teoksessa: Neal R. Norrick & Delia Chiaro (toim.). *Humor in interaction*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 165–183.
- Provine, Robert R. (2000). *Laughter: a scientific investigation*. New York: Viking.
- Raevaara, Liisa, Johanna Ruusuvuori & Markku Haakana (2001). Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori, Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.). *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskustelunanalyttisiä tutkimuksia*. Helsinki: SKS. 11–38.
- Raskin, Victor (1985). *Semantic mechanisms of humour*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- Sacks, Harvey (1972) An initial investigation on the usability of conversational data for doing sociology. Teoksessa: David Sudnow (toim.). *Studies in social interaction*. New York: Free Press. 31–63.
- Sacks, Harvey (1974). An analysis of the course of a joke's telling in conversation. Teoksessa: Richard Bauman & Joel Sherzer (toim.). *Explorations in the ethnography of speaking*. Lontoo: Cambridge University Press. 337–353.
- Sacks, Harvey (1992). *Lectures on Conversation*. Oxford: Blackwell.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50, 696–735.
- Schegloff, Emanuel A. (2007). *Sequence organization. A primer in conversation analysis I*. Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel A, Gail Jefferson & Harvey Sacks (1977). The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language* 53, 361–382.
- Sorjonen, Marja-Leena & Minna Laakso (2005). Katko vai eiku? Itsekorjauksen aloitustavat ja vuorovaikutustehtävät. *Virittäjä* 2, 244–271.
- Sorjonen, Marja-Leena & Liisa Raevaara (2006). Asiointitilanteiden tutkimisesta. Tarkasteltavana Kelan asiointien vuorovaikutus. Teoksessa: Marja-Leena Sorjonen & Liisa Raevaara (toim.). *Arjen asiointia. Keskusteluja Kelan tiskin äärellä*. Helsinki: SKS. 11–34.
- Tainio, Liisa (2007). Miten tutkia luokkahuoneen vuorovaikutusta keskustelunanalyysin keinoin? Teoksessa: Liisa Tainio (toim.). *Vuorovaikutusta luokkahuoneessa. Näkökulmana keskustelunanalyysi*. Helsinki: Gaudeamus. 15–58.
- Tannen, Deborah (1986). *That's not what I meant! How conversational style makes or breaks your relations with others*. Lontoo: Dent.

- Timberg, Bernard M. (2002). *Television talk. A history of the tv talk show*. Austin: University of Texas Press.
- Tolson, Andrew (2001). Talking about talk: the academic debates. Teoksessa: Andrew Tolson (toim.). *Television talk shows. Discourse, performance, spectacle*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates. 7–30.
- West, Candace (1984). *Routine complications. Troubles with talk between doctors and patients*. Bloomington: Indiana University Press.

LIITE. Litterointimerkit (Eeva-Leena Seppänen *Keskustelunanalyysin perusteet* 1997)

.	laskeva intonaatio
,	tasainen intonaatio
?	nouseva intonaatio
↑	seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
↓	seuraava sana lausuttu ympäristöä matalammalta
<u>just</u>	painotus tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa
[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
(.)	mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
(0.5)	mikrotaukoa pidempi tauko; pituus ilmoitettu sekunnin kymmenesosina
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
>joo<	nopeutettu jakso
<joo>	hidastettu jakso
e:i	äänteen venytys
°joo°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
JOO	äänen voimistaminen
.hhh	sisäänhengitys; yksi h-kirjain on 0.1 sekuntia
hhh	uloshengitys
.joo	sana lausuttu sisäänhengittäen
he he	naurua
j(h)oo	suluissa oleva h sanan sisällä kuvaa uloshengitystä, useimmiten kyse on nauraen lausutusta sanasta
£joo£	hymyillen sanottu sana tai jakso
#joo#	nariseva ääni
@joo@	äänen laadun muutos
jo-	sana jää kesken
t'ota	vokaalin kato
katos	voimakkaasti äännetty klusiili
(joo)	sulkujen sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää
((itkee))	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta